

1 - 2

1972

naše planine

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 30 dinara (za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 7 dinara (za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 301-8-2231). Na poleđini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH (broj 101-8-106). Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb.

GODIŠTE XXIV JANUAR—FEBRUAR 1972. BROJ 1—2

S A D R Ţ A J

Prva hrvatska ekspedicija Grenland 1971	1
Mehmed Šehić: Raduša — Ljubuša — Vran	33
Slobodan Žalica: Zimski uspon na Lupoglavl	37
Boris Regner: Nad kanjonom Drine	39
Vlado Oštarić: Planinarske marginalije	42
Marijan Kraš: Otokar Hrazdira — osnivač fotosekcije u Ivancu	45
Miron Kovačić: Opet u podzemlje	47
Ing. Slobodan Kolbah: Istraživanje estavela kod Vrgorca	49
Stipe Vrdoljak: Pričanje gvozdene peći	51
Milan Radović: Spasimo kanjon Tare!	51
Ante Rukavina: Ivan Šikić — Jungo	52
Planinarski savez Hrvatske u 1971. godini	53
Općinski planinarski savez Rijeka	56
Vijesti	58

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Logor I (u pozadini Ingolsfjeld). Snimljeno na kolor-filmu RD 17 »Fotokemika«. Kliše izrađen u Zavodu za grafičku pripremu u Zagrebu

**PLANINARSKI SAVEZ HRVATSKE
FEDERATION ALPINE CROATE
ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA
KROATISCHER BERGSTEIGERVERBAND**

Bože Šeršek Križić voda ekspedicije, rođen 1913, dalmat. Nvi u Zagrebu, član AO PDS - Velebit u Zagrebu (č. 1156-a)

Đuro Matovnik rođen 1917, komercijalac, sivi u Koprivnici, član AO PDS - Velebit i Dalmat. Hrvats. Kluba (č. 1157-a)

Branko Popović rođen 1945, student, živi u Zagrebu, član AO Velebit u Zagrebu (č. 1158-a)

Eng. Duško Lukatelj rođen 1913, zoodon, živi u Zagrebu (č. 1159-a)

Vlastimir Mešarić rođen 1942, student, živi u Zagrebu, član AO Velebit u Zagrebu (č. 1160-a)

Marijan Čepelak rođen 1948, student, živi u Zagrebu, član AO Velebit u Zagrebu (č. 1161-a)

Stjepan Čelio

**Prva
hrvatska
ekspedicija**

GRENLAND 71

ROMANTIC GOLF COUNTRY AND GARDEN
Dalmatian Coast, Croatia, Black Sea, Adriatic, Montenegro
održan je u mjesecu travnja 1971. godine ZAGREB 1972

SLIKA NA NASLOVNOM STRANICI

Logor I (u pozadini Ingolsfjeld). Snimljeno na kolor-filmu BD 17 »Fotokemika«

Klišće izrađen u Zavodu za grafičku pripremu u Zagrebu

Sudionici

Ing. Jerko Kirigin

vođa ekspedicije, rođen 1942, fizičar, živi u Zagrebu, član AO PDS »Velebit« u Zagrebu (3. s lijeva)

Dolfi Rotovnik

rođen 1937, komercijalist, živi u Kopenhagenu, član AO PDS »Velebit« i Dansk Bjerg Kluba (1. s desna)

Branko Šeparović

rođen 1947, student, živi u Zagrebu, član AO PDS »Velebit« u Zagrebu (2. s lijeva)

Ing. Hrvoje Lukatela

rođen 1943, geodet, živi u Zagrebu, član AO PDS »Velebit« u Zagrebu (1. s lijeva)

Vladimir Mesarić

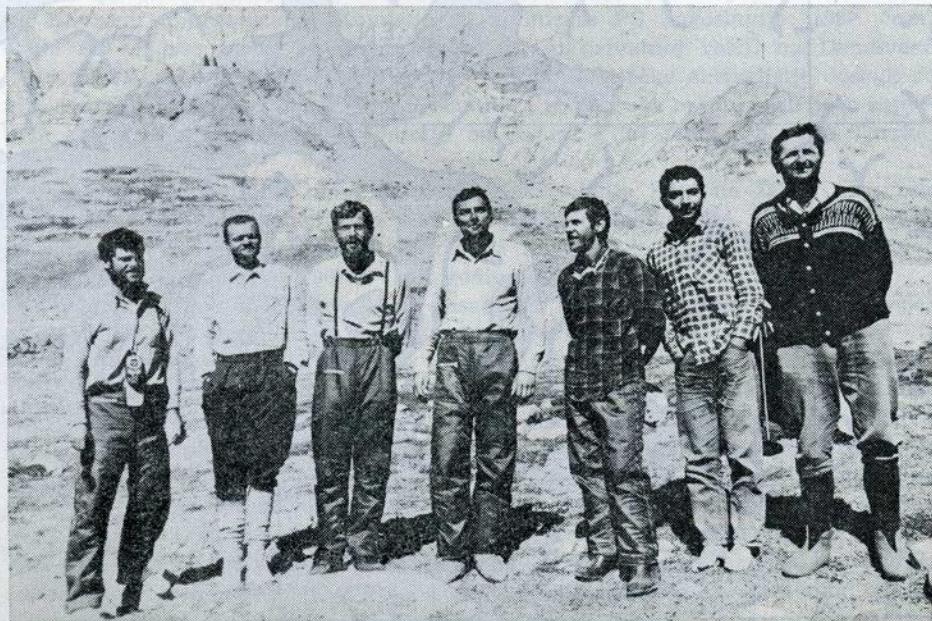
rođen 1948, student, živi u Zagrebu, član AO PD »Željezničar« u Zagrebu (3. s desna)

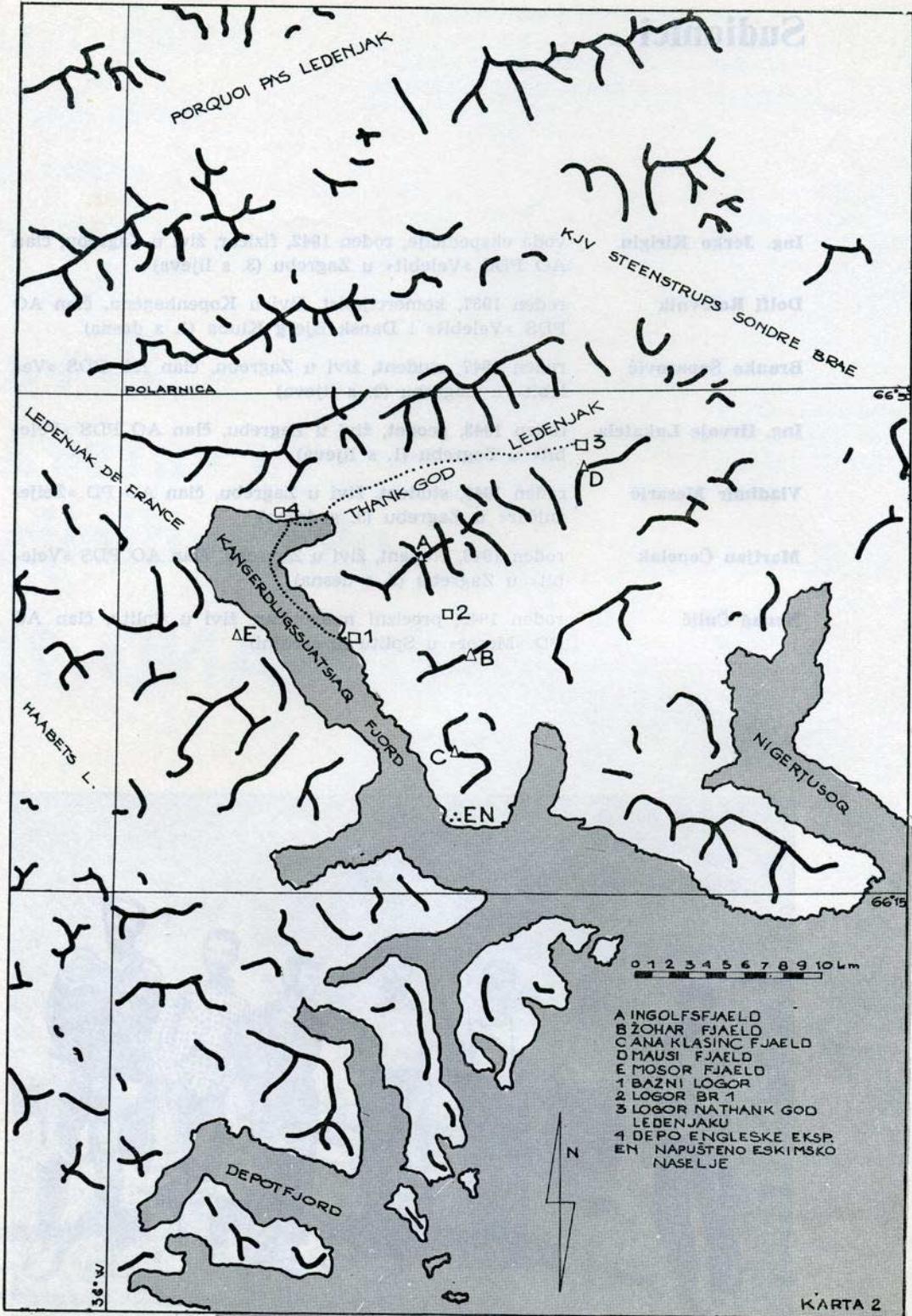
Marijan Čepelak

rođen 1948, student, živi u Zagrebu, član AO PDS »Velebit« u Zagrebu (2. s desna)

Nenad Čulić

rođen 1949, precizni mehaničar, živi u Splitu, član AO PD »Mosor« u Splitu (u sredini)

Uvod

Godine 1974. Planinarski savez Hrvatske slavi 100. obljetnicu organiziranog hrvatskog planinarstva. Želja svih planinara i alpinista je da se proslava jubilarne godine okruni velikom i atraktivnom alpinističkom akcijom, na koju se već predugo čekalo, premda su uvjeti za nju već sazrijeli. Već godinama naime hrvatski alpinisti postižu zapažene uspjehe u domaćim i inozemnim planinama. Svojim usponima i ostalim alpinističko-planinarskim aktivnostima pojedinci su se svrstali u red najboljih alpinista Jugoslavije. Afirmirali su se ponavljanjem mnogih najtežih smjerova u našim planinama kao i prvenstvenim usponima ekstremnih teškoća. Svakog ljeta organizirali su penjačke logore u Centralnim Alpama, Dolinama. Penjali su i na sjeveru, u Norveškoj, i na Kavkazu. Tako su i na međunarodnom alpinističkom planu sticali priznanja.

Spontana i normalna težnja i ambicija svih dosadašnjih generacija naših alpinista je organiziranje ekspedicije u svjetska velegorja kako bi potvrdili svoje sposobnosti ekspedičijskim rezultatima i uspjesima, a stečenim iskustvima razmehali alpinizam stimulirajući mlađe na nove pothvate, stekli ugled u alpinističko-planinarskim krugovima i popularizirali planinarstvo u široj javnosti.

Spomenimo nekoliko dosad izvedenih pothvata.

Godine 1956. PD »Platak« iz Rijeke organiziralo je s uspjehom planinarsku ekspediciju na Kilimandžaro; 1965. dva naša alpinista sudjeluju u alpinističkom logoru na Kavkazu u organizaciji Komisije za alpinizam PS Jugoslavije; 1969. četiri člana PD Zagreb izveli su malu ekspediciju u privatnoj režiji na Demavend (5635 m), najviši vrh Irana; 1970. godine 7 članova riječke ekspedicije dosegli su vrh Ararata u Turskoj; iste godine 6 planinara iz Zagreba organizirali su s uspjehom kao društvenu akciju ekspediciju na Ararat i još neke vrhove u Turskoj i Iranu.

Potrebno je spomenuti i niz planinarskih ekspedicija koje na žalost nisu bile realizirane. To su ekspedicije na Ararat 1953, Aconcagu 1954, Demavend 1960, te sudjelovanje u alpinističkim logorima na Kavkazu u organizaciji Komisije za alpinizam PS Jugoslavije 1967. i 1969. godine.

Iz navedenih podataka vidljivo je da dosad nije bila organizirana ni jedna ekspedicija sa posve alpinističkim, kvalitetnim ciljem i sadržajem.

U takvoj situaciji pojavila se ideja o pohodu naših alpinista na Grenland. Začetnik ideje bio je Adolf Rotovnik, dugogodišnji zagrebački alpinist, koji već duže vrijeme živi u Danskoj. Rotovnik je već bio inicijator i sudionik danske ekspedicije na Grenland 1968. godine sjevernije od područja Kangerdlugssuatsiaq fjorda. Budući da je alpinistička klima u Hrvatskoj toliko sazrela da je ideja pohoda na Grenland postala ostvariva, u jesen 1970. pristupilo se intenzivnim pripremama za ekspediciju. Osnovna zamisao ove ekspedicije bila je pokušaj uspona na atraktivan cilj — vrh Ingolfsfjeld te prikupljanje ekspedičijskog iskustva za budući pohod u svjetska velegorja u sklopu proslave 100. obljetnice hrvatskog planinarstva.

Grenland

Grenland ili — kako ga zovu urođenici — Kaletdlit nunet je najveći otok na svijetu, površine 2.176.600 km². Najveći dio te površine čini ledeni pokrov, uglavnom kao ledeni plato. Mjestimično je debeo preko 2500 m i tek na rubu otoka uz more se nalazi zemljana površina bez stalnog ledenog pokrova. Taj dio Grenlanda, na kojem žive domoroci, i koji je interesantan za alpiniste, čini svega 350.000 km² ili svega oko 15% ukupne površine, a sastoji se pretežno od planinskih predjela. Obala je u pravilu vrlo strma i nepristupačna, ali zahvaljujući mnogobrojnim fjordovima, Grenland obiluje s prirodnim lukama. Tlo se sastoji od kristaličnih škriljevaca i gnajsa s mlađim sedimentima i eruptivnim kamenjem. Niz doline i uz obalu spuštaju se mnogobrojni ledenjaci; otkidanjem ledenih gromada nastaje oko 70% svih ledenih santa u tom dijelu sjevernog Atlantika. Klima je izrazito arktička: u unutrašnjosti do minus 30°C, a na sjeveru i niža.

Prilična je razlika između istočne i zapadne obale: dok južnu polovicu zapadne obale Grenlanda oplakuje ogranač relativno tople Golfske struje, niz istočnu obalu teče sa sjevera hladna morska struja donoseći sa sobom ledene bregove. To ima niz posljedica. Tako, na primjer, morski promet uz istočnu obalu je moguć najviše tri ljetna mjeseca i to samo za brodove prikladno građene za te uvjete (taj period je nešto duži na suprotnoj obali). No ni za ta tri mjeseca plovidba nije sigurna, što zna onemogućiti planiranu ekspediciju. »Redovna« brodska linija između Angmassalika i Kopenhagena, koja se održava nekoliko puta ljeti, nema pouzdano fiksirani vozni red. Ostali dio godine, kada je more zaledeno, za lokalni promet se upotrebjava pseća zaprega. Najsigurniji je prevoz zračnim putem. U Sondre Stromfjordu, na zapadnoj obali, nalazi se veliki međunarodni aerodrom, odakle se manjim avionima ili helikopterima povezuju ostala naselja. Na sjeveru je također veliki aerodrom Thula, ali više vojnog karaktera.

Starosjedioci Grenlanda, Eskimi, žive na tom otoku vjerojatno još od pret-povijesnog doba. Evropi je otok otkrio oko 900-te Viking Gunnbjern Ulfsson, a 982. godine Erik Crveni. Otočić u blizini istočne obale Grenlanda, gdje se prvi puta iskrcao, dobio je ime po njemu. Nalazi se oko 150 km sjevernije od Angmassalika, pa smo prošli pokraj njega. Nakon prvih otkrivača, na Grenlandu nastaju prve naseobine Vikinga u obliku općinskih zajednica. Začuđuje da je tu već početkom 12. stoljeća postojala biskupija s crkvom i biskupskim dvorom. U grobovima je nađeno dosta ostataka iz tog doba, pa se dade naslutiti da su imali odjeću u stilu tadašnje evropske mode. U svojim putovanjima uzduž obale, Vikanzi su se susretali s vrlo ratobornim Eskimima. O njihovim krvavim sukobima, govori se i u eskimskim sagama. Vikanzi su došli uz zapadnu obalu sve do današnjeg Upernavika (73. paralela), gdje su ostavili svoj trag na kamenu ispisanim runskim pismom. Oštiri klimatski uvjeti i epidemije doveli su do slabljenja Vikinga i pobjede Eskima.

Za tragovima isčezlih vikinških kolonija došao je dansko-norveški misionar Hans Egede 1721. godine i širio kršćanstvo među Eskime. Grenland je službeno potpao pod Dansku 1814., a u lipnju 1953. postao sastavni dio danskog teritorija. Tijekom Drugog svjetskog rata USA grade vojne baze, koje se kasnije proširuju u okviru NATO-a.

Na Grenlandu danas živi oko 38.000 stanovnika. Oni su uglavnom mješanci, dok pravih Eskima ima još na krajnjem sjeveru, u Angmassaliku, i u području Sco-

Stanovnici Angmassalika

resbysunda. Stanovništvo ima visoki natalitet, ali je i smrtnost velika. Najčešći uzrok smrti je upala pluća i — utapljanje. Naime, stanovnici Grenlanda ne znaju plivati, a kako uglavnom žive uz more, pad u ledenu vodu obično završava smrću. Najraširenije bolesti su gonoreja, gripa i upala grla. Stanovništvo uglavnom živi u malim naseljima i to većim dijelom na zapadnoj obali, zbog povoljnih klimatskih uvjeta, dok na istočnoj obali živi tek nekoliko tisuća. Najznačajniji dio gospodarstva je uzgoj ovaca (na zapadnoj obali), lov i ribolov. Love najviše bakalare, zatim tuljane, polarne medvjede i polarne lisice zbog skupocjenog krvna. Uzgajaju još sobove i čuvene eskimske pse (ima ih oko 15.000). Od ruda se vadi ugljen, kriolit, uran, olovo i cink, međutim, sve to u malim količinama.

Uslijed nerentabilnosti Grenlanda, danska vlada ulazi velika sredstva za održavanje skandinavskog životnog standarda na njemu. Tako mu na standardu mogu pozavidjeti mnogi žitelji Europe. U Angmassaliku smo vidjeli, da stanovnici žive u kućama skandinavskog tipa, imaju centralno grijanje, suvremen namještaj i sve kućanske aparate, pa i frižidere. Zbog relativno niske naobrazbe i nerazvijenosti industrije, dobar dio Eskima je nezaposlen, međutim, s tim statusom dobivaju novčanu pomoć. Visokokvalificirane poslove obavljaju Danci, koji dolaze za visoku plaću, uglavnom na nekoliko godina. Stariji Eskimi su većinom nepismeni i ne znaju službeni danski jezik. Mlada generacija ide u škole, a na zapadnoj obali postoji i jedna srednja škola. Pojedinačno odlaze i na studije u Kopenhagen.

Eskimski jezik je vrlo komplikiran i za evropske pojmove ima neobičnu strukturu. Njihove riječi su vrlo dugačke, građene od neobično poredanih korijenskih i sufiksalnih elemenata i zamjenjuju čitave rečenice drugih jezika. Na primjer eskimska riječ: Savigiksiniaartukasuaromaryotittog (savig — nož, ik — lijep, sini — kupiti, ariartog — otići, asuar — žuriti se, omar — hoćeš, y — jednako, otit — ti, tog — takoder, og — kaže) znači: On kaže, da ćeš doskora i ti isto tako otići i kupiti lijepi nož. Uzet ćemo još primjer za naziv fjorda u kojem je boravila naša ekspedicija. Naziv fjorda je Kangerdlugssuatsiaq (kangerdlug — fjord, ssuat — velik, siaq — mali), a u slobodnom prijevodu znači: veliki fjord, ali manji od onog većeg (Kengerdlugssuaq), koji se nalazi sjevernije. Navest ćemo još nekoliko eskimskih riječi.

Qajaq kajak	Imaq more
Umiatsiavilik luka	Qaqaq planina
Puisse tuljan	Nigdleretoq hladno
Nanoq polarni medvjed	Anoraq vjetrovka
Igdlo iglu, kuća	Uvdloq dan
Imeq voda	Unuaq noć
Umassoq životinja	Qeqertanguaq otok
Nunap assinga zemljopisna karta	Anore vjetar
Arnaq žena	Ameq koža
Angut čovjek	Ujarak kamen
Qingmeq pas	Aulisagaq riba
Iluliaq santa	

Pojmovi koji su od nedavna u upotrebi, preuzeti su iz drugih jezika. Tako na primjer automobil se kaže bile, radio radio itd.

Današnji život Eskima se toliko prilagodio evropskoj civilizaciji, da se dosta rijetko može susresti izvorni folklor i način života proteklih vijekova. Tek za vrijeme blagdana oblače se u živopisnu narodnu odjeću: izvezene čizme od pseće kože, hlače od tuljana, a anorak im je od platna ili tuljana. Žene nose u tim prigodama vrlo šarolike kratke ogrtice, ukrašene sitnim staklenim kuglicama. Kako od prije nisu poznivali dobijanje stakla, taj dio odjeće je sigurno nastao tek pojmom kitolovaca u vodama sjevernog Atlantika. Za zimske lovačke turneje oblačili su se u toplija krvzna, što i danas još rade. Iako danas posjeduju brze i sigurne brodove za ribolov, još uvijek se mogu sresti originalni kajaci. Premda su napravljeni sasvim primitivno, zapanjuje funkcionalnost svakog njihovog dijela. Za njihovo korištenje treba veliko znanje i vještina. Kajak je izrazito nestabilan, pa su Eskimi učili djecu odmalena držati ravnotežu na isto tako nestabilnom okruglom kamenu, pri čemu su im zavezivali ruke. Tek kada bi naučili takvo bolno prevrtanje na zemlji, mogli bi sjesti u pravi kajak, jer je prevrtanje u moru obično značilo smrt.

Eskimi su stanovali u kućama od zemlje i kamenja, a kada bi zimi odlazili u lov, gradili bi privremene iglue od leda. Treba napomenuti da je oduvijek na Grenlandu težak problem pitke vode, gotovo kao u pustinjskim krajevima. Nai-me, kako je većim dijelom godine sve zamrznuto, trebalo je trošiti dragocjeni loj za otapanje leda, što se danas rješava naftom. Živjeli su u zajednicama od više obitelji, praktički bez privatnog vlasništva. Zajednički im je bio i ulov, što je bilo od životne važnosti. Dok je pojava kanibalizma kod primitivnih naroda na drugim kontinentima, uz ekvator, uglavnom bila religioznog karaktera, kod Eskima bi se javio u krizama kada je vladala glad. Masovno istrebljenje kitova u sjevernom dijelu Atlantskog oceana, prijetilo je opstanku Eskima na istočnoj obali. U Angmassaliku još živi starac, koji se sjeća zadnje velike krize krajem prošlog stoljeća, kada je jedan ulovljeni tuljan spasio od gladi cijelo naselje. Posebno poglavje u životu Eskima su njihovi psi. Veliki su kao naši ovčari, vrlo su privrženi čovjeku i jako izdržljivi. Upotrebljavaju se još i danas, uglavnom zimi, kada je more zaledeno. Ljeti, kada su besposleni, dobivaju hrani tek toliko da prežive. Interesantno je da Eskimi upotrebljavaju 11 pasa za vuču, a bijelci 12. Upregnuti ih u saonice ili lepezasto, svakog posebno, ili u nizu parova. Za upravljanje zapregom upotrebljavaju 8-metarski bič od kože kojeg se psi jako plaše. Naravno, i za vožnju treba iskustva i mnogo vještine. Pseća zaprega je vrlo prikladna i na pogodnom terenu može proći dnevno mnogo kilometara po ledenu prostoru.

Grenland su posjetile mnoge ekspedicije. Bilo bi u ovom okviru nemoguće sve nabrojiti. Spomenut ćemo samo neke. Već u prošlom stoljeću 1818. John Ross, a 1822. W. Scoresby. Poznata je tragedija Greelyjeve ekspedicije. Godine 1888. prelazi Nansen nutarnji led. Od 1886. pokušava R. Peary doći na Sjeverni pol. To mu i uspijeva 1909. uz pomoć Eskima. E. Whymper 1872. organizira ekspediciju alpinističkih ambicija. U otkrivanju Grenlanda svakako je centralna figura Knut Rasmussen (1879—1933), sin pastora i Eskimke. Nakon studija u Kopenhagenu praktički cijeli život posvećuje Grenlandu i Eskimima. Danas slovi kao nacionalni heroj. Tijekom godina se broj ekspedicija povećao i danas zna biti na Grenlandu više ekspedicija istodobno.

U alpinističkom smislu istočni je Grenland mnogo interesantniji, jer se glavne planine nalaze na istočnoj obali, a ona je i daleko manje istražena i posjećivana. Najzanimljivije je područje sjeverno od Angmassalika, oko najvećeg vrha Grenlanda Gunnbjjons fjelda, te Staunings Alpa u području Scoresbysunda.

Organizacija

Konkretnim pripremama pristupilo se u listopadu 1970. godine. Na proširenoj sjednici Komisije za alpinizam PSH određen je voda ekspedicije s većim kompetencijama i odmah dvanaest kandidata, dok je definitivna ekipa određena kasnije. Dopunjena je literatura i pribavljene su informacije o samom cilju, tako da se već u početku dosta znalo o prirodi uspona, uvjetima i ostalim karakteristikama djelovanja ekspedicije. Znalo se da je uspon na sam Ingolfsfjeld uglavnom u suhoj stijeni s dijelovima leda. Bilo je planirano da se u slučaju neuspjeha ili brzog uspjeha izvedu takove ture, koje zahtijevaju opremu za kretanje po ledu. Za slučaj prevelike količine plovećeg leda, koji bi onemogućio pristup s brodom ili čamcem, određena su i dva rezervna cilja u lakše pristupačnim područjima. S tako jasnim ciljem trebalo je detaljno razraditi sve potrebne predrađadje i fiksirati ritam realizacije. Pripremanje ekspedicije je složeni posao i treba ga raspodjeliti što bolje. Ovdje bi dobro došao ekspedicijiški odbor, ali kako ga međutim nije bilo, većina poslova otpala je na same sudionike ekspedicije uz nekoliko pojedinaca.

Kao prvo, za djelovanje na Grenlandu potrebna je dozvola danskog ministarstva za Grenland. Ona se traži uz predočenje cilja ekspedicije i načina rada. Ako ministarstvo procijeni da je plan realan, izdaje dozvolu uz uvjet da ekspedicija ima radio-stanicu za vezu s najbližom radio-službom i da je financijski osigurana kod nekog osiguravajućeg zavoda za akciju spasavanja u slučaju nesreće. Mi smo uspjeli takvu radio-stanicu posuditi, ali je bilo nemoguće izbjegći velikom iznosu za osiguranje, što čini značajnu stavku u troškovima ekspedicije.

U našim uvjetima najbolnija točka priprema bila je financiranje. Mogućnosti planinarske organizacije su premalene, pa je najveći dio izvora sredstava trebalo naći izvan nje. Kako nismo našli glavnog mecenu koji bi preuzeo pokroviteljstvo ili patronat nad ekspedicijom, bili smo prisiljeni ići u širinu, što oduzima mnogo vremena i zahtijeva mnogo posla. Drugi je problem bio redovito pristizanje novca, tempom koji zahtijeva realizacija priprema, a treći devizna sredstva, budući da su troškovi većim dijelom u stranoj valuti.

Prijevoz ljudi i opreme je dosta složen zbog nesigurnosti plovidbe po Arktičkom moru. Oprema je poslana mjesec dana ranije, početkom lipnja, i za nju je bilo potrebno imati ATA Carnet, kako ne bismo imali problema prilikom prijelaza državnih granica. Opremu treba dopremiti na vrijeme, budući da vozni red brodova od Kopenhagena do Grenlanda nije fiksiran, već se prilagođuje uvjetima plovidbe. Stiroporske kutije s opremom i ostali dijelovi opreme većih dimenzija, upakirani su u veće drvene sanduke kako ne bi došlo do oštećenja materijala prilikom utovara i istovara s broda, kao i prilikom manipulacije u lukama. Sanduci su jasno označeni, tako da ih se lako nalazi u lučkom skladištu ili u sličnim prilikama. Naime, događalo se već ekspedicijama da im je bio dio materijala izgubljen ili oštećen, zbog čega se može ekspedicija naći pred velikim problemom. Zajedno s opremom putovao je brodom i jedan član ekipa koji je pazio na sav transport. Druga velika korist od njega bila je da na vrijeme iznajmi brod za daljnji transport iz Angmassalika do područja djelovanja ekspedicije. U Angmassaliku se mogu unajmiti veći brodovi, ali su oni jako skupi. Za udaljenost do 200–250 km može se dobiti jeftinije motorne čamce koji su za tu priliku dovoljno dobri i, zahvaljujući spremnosti Eskima i njihovom iskustvu, dovoljno efikasni. Međutim, za to treba vremena, više dana, pa ekspedicija mnogo uštedi ako jedan član to obavi prije dolaska cijele ekipa.

Skučeni u minimalne finansijske okvire morali smo paziti na svaki izdatak, prištediti u svakoj prilici iako to je često zahtijeva veće napore i vrijeme. Tako je na primjer Rotovnik u Kopenhagenu animirao cijelu grupu Danaca da odu na Grenland, kako bismo kao veća grupa imali značajan popust na avionskom letu iz Danske do Grenlanda.

Osim navedenih organizacijskih priprema, postoji još čitav niz problema o kojima će biti riječi i na drugim mjestima ovog izvještaja.

Izbor ljudi

Sretan izbor ljudi za ekspediciju nesumnjivo je jedna od ključnih premeta za konačan uspjeh. To je međutim i vrlo kompleksan problem tim više što za tu svrhu nema dovoljno egzaktnih mjerila. Kod »HAEG 71« primijenjen je princip koji je, gledajući sada nakon ovog iskustva, vjerojatno bio najbolji. U samom početku bilo je izabrano dvanaest kandidata; svaki od njih bi mogao zadovoljiti kriterije za takvu ekspediciju. To znači da su svi penjači i da su fizički zdravi, što je osnovno. Uporedi s tim, odmah je određen i vođa ekspedicije s velikim pravima i punim ovlaštenjima kod određivanja momčadi. Prema iskustvima drugih ekspedicija bitno je da je ekipa jedinstvena, pa čak ako to ide na uštrb kvalitete. Naravno, treba pri tom paziti da se ne ode u drugu krajnost, jer potreban je ipak bar jedan navez najviše kvalitete.

Među svim kandidatima provedena je usmena konzultacija i mala anketa s pitanjima kao na primjer: koga bi najradije u navezu, kako bi on sastavio ekipu od sedmoro ljudi, koga ne bi rado vido u ekipi i tome slično. Treba također paziti da se unutar ekipne stvore neke grupe koje bi se možda sa svojim stavovima sukobljavale s namjerama vođe. Poznata su loša iskustva s međunarodnim ekspedicijama jer kad-tad dolazi do nacionalnog diferenciranja. Pa i kod ekspedicije iz jedne države često se javljaju razni oblici suparništva između članova iz različitih pokrajina. Kod nas bi se to možda moglo očekivati na nivou društava.

Mislim da se to može izbjegići ako je jezgro ekspedicije »klapa« u kojoj je međusobna ravnoteža potpuna. Ona se onda može nadopunjavati s kvalitetnim pojedincima bez obzira iz koje su sredine. Takav se pojedinac onda sasvim lako ukloni u tu jezgru. Kad bi u tu jezgru ušla jedna grupa, postojala bi latentna opasnost diferenciranja. Po svim tim osnovama odabiru se onda ljudi prema tipu ekspedicije. U ekspediciji našeg tipa, tj. od 6–8 članova, nužno su bila potrebna dva naveza maksimalne kvalitete, sposobna za najteže uspone.

Ostali članovi moraju biti također penjači, fizički zdravi, koji se dobro uklapaju u cijelu grupu i posjeduju niz dodatnih kvaliteta i sposobnosti također nužnih za cjelokupan uspjeh ekspedicije. Mi smo npr. morali imati radio-stanicu pa je bilo važno da imamo dvojicu koji mogu i znaju baratati s njom, za što je, uz ostalo, potrebno i znanje engleskog jezika. Onćenito, znanje nekog svjetskog jezika nekog člana dobro dolazi svakoj ekspediciji. Poznavanje foto-tehnike, sposobnost snalaženja, npr. ugovaranje prenosa materijala, znanje pripremanja jela, duhovitost u društvu pa sve do najmanjih sitnica, sve to čini važne komponente kod svakog pojedinog sudionika ekspedicije. Iskustvo iz Gorske službe spasavanja također je vrlo korisno.

Zanimljivo je da onćenito u stručnoj literaturi o ekspedicijama prevladava mišljenje da ne postoji gornja starosna granica za članove, ali da donja ne bi smjela biti ispod 25 godina. Međutim, u našoj ekspediciji čak četvorica su bili ispod te granice, a naša iskustva s njima su dobra. Nesumnjivo da su ljudi iznad te dobne granice staloženiji i iskusniji, ali entuzijazam mladosti to nadoknađuje što je došlo do izražaja naročito u našim uvjetima.

Treba istaknuti da je važan moment kod izbora mjesto boravka kandidata. U uvjetima, kada praktički organizaciju sprovode sami članovi, veliki je hendikep ekspedicije ako su pojedinci iz drugih gradova, jer oni manje mogu sudjelovati u organizacijskim pripremama zbog geografske udaljenosti. Mi smo imali sreću da je jedan takav član u Kopenhagenu mogao obaviti dio posla, ali je drugi u Splitu bio besposlen, tako da su ostala petorica praktički morala obavljati sav posao. Bojim se da, sve dok sudionici ekspedicije sami obavljaju većinu poslova oko organizacije, moraju nužno biti većim dijelom iz istog mjesta, jer je u takvom načinu rada praktički nemoguće dio poslova prebaciti u drugo mjesto. Tek kad većinu poslova bude obavljalo neko organizacijsko tijelo (npr. ekspedicijski odbor), izgubit će na važnosti ovaj problem.

Trening

U našem slučaju provodili smo trening po pravilu: što manje zajedničkih treninga. Bilo ih je samo nekoliko, ali obavezni i s unaprijed fiksiranim datumima. Prvi je bio na Kleku od 27. studenog do 2. prosinca 1970. Cilj je bio penjanje i detaljni dogovori. Krajam prosinca napravljena je tura na Sljemenu s bivakom u zimskim uvjetima. Glavni cilj je bio isprobavanje opreme. Poslije ovog treninga definitivno je utvrđena lista potrebnog materijala za baznu i osobnu opremu. Kasniji treninzi su služili samo za korekciju ovih zaključaka. Ovdje se počelo i s jelovnikom. Slijedeći trening je bio ustvari najvažniji: desetodnevna tura po Velebitu, uz osobite vremenske prilike (niska temperatura od minus 18 stupnjeva i vjetar od 150 km/sat) bila je ekspediciji najkorisnija. Bio je to i »psihološki« trening. Tu je odlučeno da se kuha i spava po navezima. Hranili smo se dosljedno prema predloženom jelovniku. Kasnije je ovaj jelovnik samo korigiran. Slično je bilo i s opremom. Početkom proljeća išli smo u Juliske Alpe na penjanje u Triglavsku stijenu. Zbog loših vremenskih uvjeta uspjeh nije bio potpun, ali smo ipak tom prilikom već imali definitivan popis hrane, opreme i mnogih drugih stvari do detalja. Više treninga nije bilo, osim u lipnju mjesecu, kada su treninzi bili gotovo isključivo kondicijskog karaktera. Ostalo je bilo prepusteno svakom pojedincu s preporukom da se spremi kao za jednu sezonu s mnogo ambicija. Tako je npr. ispenjan prvenstveni smjer VI stupnja u Anića kuku. Svi kandidati su tako bili solidno u penjačkoj i ostaloj kondiciji, ali optimum nije postignut zbog velikog angažiranja pri organizaciji ekspedicije. To je velik problem s kojim slijedeće ekspedicije trebaju ozbiljno računati.

Oprema

Za uspješno djelovanje u planinama dobra je oprema bitna pretpostavka. Međutim, s njenom nabavkom i kompletiranjem smo imali mnogo problema i teškoća uslijed niza otežavajućih momenata. Kao prvo oprema je vrlo skupa, a veći dio ne može se kod nas nabaviti. Planinarski savez nema svoje oružarstvo, a posuditi penjačku opremu od alpinističkih odsjeka značilo bi onemogućiti njihovo djelovanje tijekom ljetne sezone. Sudionici ekspedicije osobno imali su samo dio opreme i to uglavnom dotrajale, tako da smo praktički sve morali nabaviti. Pri tome nam je bitno pomogla Gorska služba spasavanja stanica Zagreb, a njen pročelnik Ismet Baljić se posebno angažirao u toj realizaciji. Na taj je način nabavljena uglavnom penjačka oprema: užeta, sponke, klinovi itd. u vrijednosti od gotovo milijun starih dinara. Tu nam je opremu Stanica posudila bez obeštenja.

Osobnu opremu sudionici su nabavljali sami u vrijednosti 200—300 tisuća starih dinara po čovjeku. Od »Jugoplastike« — Split dobili smo sintetičnog materijala. Od njega smo napravili dio odjeće, koja je dobro služila svrsi. Još neke dijelove opreme smo sami radili (npr. nosače) ili kupili kao ekspediciju, a ostalo smo posudili. Za opremu smo izradili detaljan popis i njega smo se strogo držali. Evo tog popisa!

OSOBNA OPREMA (broj komada ili pari po čovjeku): vunena kapa, ledenjačke naočale 2, potkošulja 2, košulja 2, duge i kratke gaće 4, vunene čarape 3, gamaše 1, cipele 1, gumene čizme 1, džemper 2, veston 1, rukavice (razne) 3, vjetrovka 1, navlačna vjetrovka 1, penjačke hlače 1, navlačne hlače 1, obične hlače 1, vreća za spavanje, navlačna vreća za spavanje, stiropor prostirka i još niz sitnijih stvari uobičajenih za ovakve prilike kao što su astrofolija, čuturica, svijeća, krema za lice, sprej za cipele, manji pribor za prvu pomoć, notes s pišaljkom, rupčići itd.

OSOBNA PENJAČKA OPREMA: penjačka kaciga 1, cepin 1, dereze 1 par, kladivo 1, prsni pojas 1, zamke 3, penjačka naprtnjača 1, skije i štapovi 1 par, lavinska vrpcica 1, nosač s vrećom 1, krzna za skije 1 par.

ZAJEDNIČKI PENJAČKI MATERIJAL: pomoćno uže 300—170 m, penjačko uže 40 m 4 kom., penjačko uže 80 m 2 kom., zamke 30 m, ledni klinovi raznih vrsta 65, obični klinovi raznih vrsta 160, drveni klinovi 20, ekspanzivni klinovi 20, svrdla 3, sponke 100, sponke s maticom 30, alum. klupice 2, ledni bodeži 4, bivak vreća 3, stremeni 10, samopodizač 4, rezervni cepin, dereze i sitniji pribor.

ZAJEDNIČKI LOGORSKI MATERIJAL: bazni šator 1, šatori dvojci 4, puška (posuđena u Angmassaliku), zastavice za oznaku puteva, alat za popravke na opreme, ostali sitniji inventar uobičajen za logore.

Osim ove opreme u Švedskoj smo nabavili pulkove (laponske saonice). Ekspedicija je bila tako zamišljena da će penjači u slučaju nemogućnosti uspona na Ingolfsfjeld pokušati više u unutrašnjosti, pa bi u tom slučaju takve saonice bile nužne. Duge su oko 2 metra, vuku ih jedan ili dva čovjeka, a na njih stane oko 100 kilograma opreme. Zbog uspješnog djelovanja u blizini fjorda koristili smo ih tek na turi po Thank God ledenjaku.

ČAMAC. Iskustvo je drugih ekspedicija, a sada to možemo potvrditi, da je vrlo korisno imati čamac s motorom. Naime, obala Grenlanda je tako strma da je praktički nemoguće prelaziti iz jedne doline u drugu pa je za pokretljivost ekipi u takvom području nužno pomorsko prevozno sredstvo. Naravno, to vrijedi u ovom dijelu Grenlanda samo za 2—3 ljetna mjeseca, dok more nije sasvim zaleđeno. Imali smo gumeni čamac 5 metara dužine, nosivosti do tisuću kilograma s priborom, sa 7 komora za punjenje i kao takav bio je vrlo uporabljiv u tim uvjetima. Za čamac smo imali motor British Seagull od 4—5 KS, koji smo dobili od trgovačke tvrtke Kozulić iz Trsta. Iako je spor, vrlo je siguran. Goriva smo imali ne samo za plovidbu po fjordu, nego i za eventualni povratak do prvog eskimskog naselja u slučaju nepredviđenih teškoća.

Ekspedicijska dozvola je uvjetovana radio primopredajnikom za vezu s Angmassalikom. Od GTO-tehničkog ureda za Grenland dobili smo radnu frekvenciju. Budući da ni jedan sudionik nije bio radio-operater, trebao nam je uređaj s mogućnošću «fone» rada. Bio je upotrebljen američki KV PP ANGRC 9, posuđen od Armijskog školskog centra u Zagrebu. Sa žičanom antenom na morskoj obali dugačkom oko 70 m, bio je ostvaren zadovoljavajući kontakt s Angmassalikom. Naša iskustva s uređajem i načinom rada su dobra, ali je ova stanica zbog svoje težine neprikladna za ekspediciju s dugačkim pristupnim maršem.

Imali smo i Voki-toki primopredajnik (3 komada 500 m V i 2 komada 200 m V) za internu komunikaciju ekspedicije. Dali su dobre rezultate u održavanju veze, s razumljivim ograničenjima reljefa. Prilično su osjetljivi na vlagu, udarce, grubi transport i sl. Posudila ih je zagrebačka stanica GSS-a.

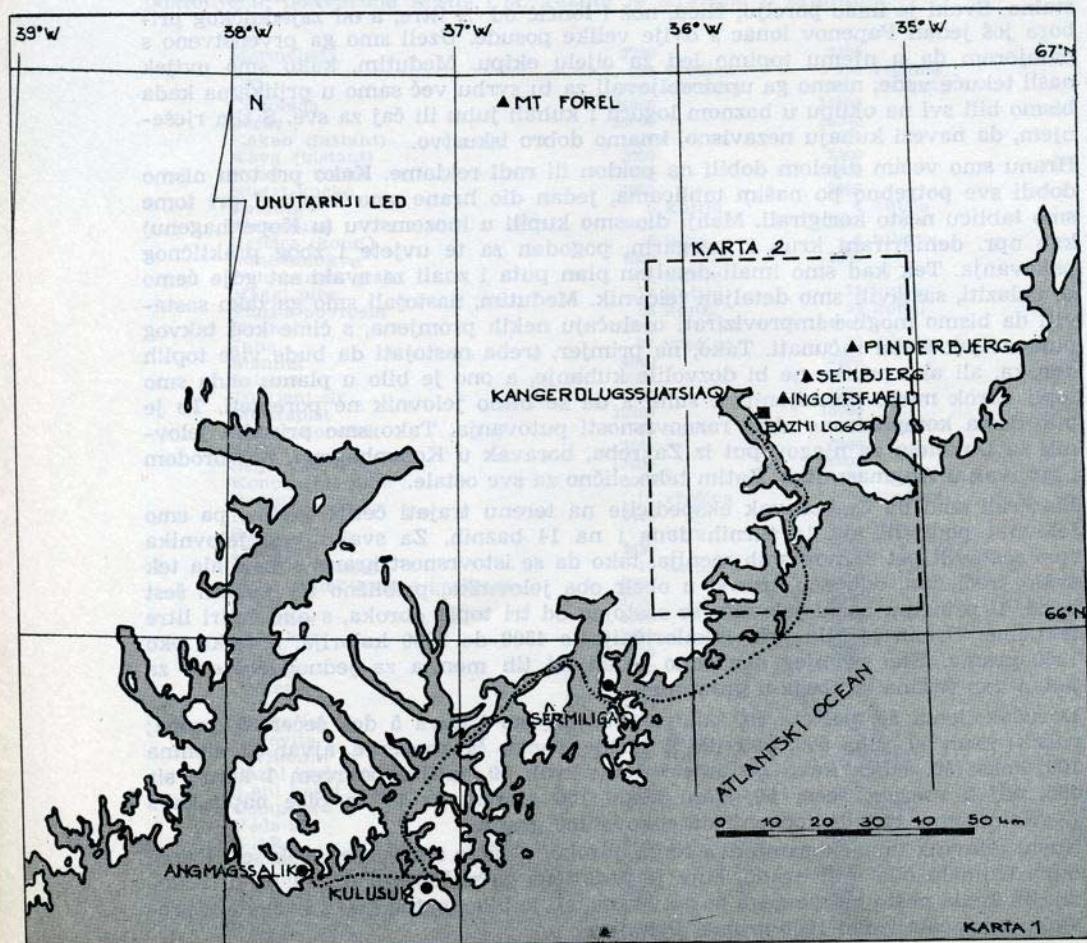
FOTO-OPREMA. Članovi ekspedicije su imali vlastite fotoaparate i to svaki bar jedan formata 24×36 mm, a dvojica 2 aparata drugih sistema, modela i kvalitete. Nekoliko fotoaparata su imali iste navoje na objektivu, što je pružilo mogućnost korištenja objektiva među pojedinim sudionicima. Aparat formata 6×6 cm se za ovakvu priliku pokazao kao preglomazan. Mi smo ga imali, ali ga zbog nepodesnosti nismo upotrebljavali izvan baznog logora. Mislimo da je manji format sasvim dostatan za sve fotografске potrebe i obvezne ekspedicije.

Tvornica filmova i fotomaterijala »Fotokemička« iz Zagreba snabdjela je ekspediciju slijedećim materijalom: preobratni color film RD 17 135/36 40 ASA 70 komada, preobratni color firm 120 15 kom., c/b KB 17 135/36 30 kom. i c/b 120 15 kom. Eksponirano je oko 90% materijala. Bilo ga je dovoljno, osim RD 17 135/36 kojeg bismo mogli potrošiti i 100 komada. Kolor film je obrađen u laboratoriju Fotokemike i, po našem mišljenju, dao je odlične rezultate. Eksponaža je kod 40 ASA varirala oko 125/8—125/8—11. Film je transportiran u sanducima od stiropora, ali su temperaturne amplitude ipak bile velike.

KINO KAMERA 16 mm. Posredstvom sportske redakcije, RTV Zagreb nam je posudila kino kameru Bolex Paillard H 16, Refleks, s tri objektiva, oko 1500 m filma Agfa Gevaert 8,60 (64 ASA) i manju količinu istog materijala od 320 ASA. Snimljen je film, koji nesumnjivo predstavlja dragocjeni dokument, ali valja napomenuti da članovi dosta vremena gube na snimanju. Upotrebom zoom objektiva gubilo bi se još i više, pa su za ekspedicije praktičnije manje kamere, iako kasnije takav film ima manju mogućnost prikazivanja.

POLAROID FOTOAPARAT. Za potrebe izviđanja ekspedicija je nabavila najjefтинiji model polaroid-fotoaparator (tip Swinger). Aparat je jeftin i lagan, pa iako mu je film dosta skup, pokazao se kao vrlo koristan rekvizit.

SANITETSKI MATERIJAL. Svaki član ekipe je imao uvijek sa sobom malu priručnu apoteku s prvim zavojem, tabletama protiv bolova i sl. Sa sobom nismo ponijeli mnogo i raznovrsnih lijekova, budući da nismo imali liječnika. Većina sudionika bili su pripadnici Gorske službe spasavanja, pa je tako, uz savjete liječnika, i napravljen izbor medikamenata. Imali smo dosta udlaga i zavoja za slučaj potrebe. Svi su članovi bili prije polaska na detaljnou liječničkom pregledu, pa nam je to bila bar donekle garantija da se na putu neće pojaviti neka nenadana bolest. I zbilja, na cijelom putu nismo imali s time u vezi nikakvih problema, ali mislimo da je velika prednost ako ekspedicija ima liječnika, koji može intervenirati u slučaju potrebe, a što kod ekspedicija nije rijedak slučaj. Međutim, treba napomenuti da je priličan »luksuz« ako u malobrojnoj ekspediciji liječnik nije i alpinist, tj. ravnopravan sudionik s ostalim članovima ekspedicije.

KARTA 1

Hrana

Izbor hrane i dobar jelovnik su jedan od najbitnijih faktora za pravilno održavanje životnih potreba sudionika ekspedicije i za konačan uspjeh. Pri tom hrana mora biti što kaloričnija, raznovrsnija, ali i što lakša. Mora sadržavati sve potrebne sastojke: bjelančevine, ugljikohidrate, masti i vitamine. Zatim treba paziti na ambalažu, da bude što čvršća, praktičnija, ali i što lakša. Treba paziti da tu hranu svi rado jedu i po mogućnosti da su je često konzumišali tj. da su privuknuti na takvu hranu. Iz tablice hrane izbačeno je sve što netko od sudionika izrazito ne voli jesti, a moglo se zamijeniti s adekvatnim artiklom. Konačna tablica sadržavala je sve potrebne sastojke i u jednodnevnom obroku po čovjeku bilo je oko 4000 kalorija. U našim zajedničkim treninzima pazili smo da imamo hranu točno po jelovniku i da ju tako konzumiramo. S vremenom smo tablicu hrane nešto korigirali, najviše time što smo pojačali dnevne obroke na prosječno 4500 kalorija, koliko smo imali na Grenlandu.

Brojčano veće ekspedicije redovito zadužuju nekog sudionika za ulogu kuhara, što si mi nismo mogli priuštiti. Odlučili smo se da hranu pripremaju navezi samostalno. Svaki je imao porciju, žlicu, nož i lončić od $\frac{1}{2}$ litre, a od zajedničkog pribora još jedan Papenov lonac s dvije velike posude. Uzeli smo ga prvenstveno s namjerom da u njemu topimo led za cijelu ekipu. Međutim, kako smo uvijek našli tekuće vode, nismo ga upotrebljavali za tu svrhu već samo u prilikama kada bismo bili svi na okupu u baznom logoru i kuhalili juhu ili čaj za sve. S tim rješenjem, da navezi kuhači nezavisno, imamo dobro iskustvo.

Hranu smo većim dijelom dobili na poklon ili radi reklame. Kako pri tom nismo dobili sve potrebno po našim tablicama, jedan dio hrane smo kupili. I pri tome smo tablicu nešto korigirali. Manji dio smo kupili u inozemstvu (u Kopenhagenu) kao npr. dehidrirani kruh i margarin, pogodan za te uvjete i zbog praktičnog pakovanja. Tek kad smo imali detaljan plan puta i znali za svaki sat gdje ćemo se nalaziti, sastavili smo detaljan jelovnik. Međutim, nastojali smo ga tako sastaviti da bismo mogli i improvizirati u slučaju nekih promjena, s čime kod takvog puta uvijek treba računati. Tako, na primjer, treba nastojati da bude više toplih obroka, ali ako prilike ne bi dozvolile kuhanje, a ono je bilo u planu, onda smo topli obrok mogli promijeniti u suhi, a da se bitno jelovnik ne poremeti. To je bilo dosta komplificirano zbog raznovrsnosti putovanja. Tako smo priredili jelovnik za Lukatelu za njegov put iz Zagreba, boravak u Kopenhagenu, put brodom i boravak u Angmassaliku. Zatim tako slično za sve ostale.

Planirali smo da će boravak ekspedicije na terenu trajati četiri tjedna, pa smo jelovnik podijelili na 14 turnih dana i na 14 baznih. Za svaku vrstu jelovnika smo sastavili pet raznovrsnih menija, tako da se istovrsnost hrane ponavljala tek svaki treći dan, odnosno, uvezvi u obzir oba jelovnika, približno tek svakih šest dana. U principu bazni jelovnik se sastojao od tri topla obroka, s oko četiri litre tekućine. Hrana je bila jača i kaloričnija, s 4500 do 5000 kalorija, a teška oko 1500 grama. Kao primjer donosimo jedan od tih menija za jednog čovjeka za jedan dan (težina izražena u gramima):

Doručak: kruh 50, pašteta 50, salama 100, mlijeko i kava 5 dcl, šećer 30 grama; ručak: kruh 50, juha 500, palenta $\frac{1}{4}$ kutije, šunka $\frac{1}{2}$ konzerve, ajvar 50, slanina 100, keksi 50, šalica kave instant; večera: kruh 50, tunj s povrćem 1 konz., sir 150, čaj 2 vrećice, šećer 50, slani keksi 150 grama; uz to za piće napitaka s C-vitaminom i raznih koncentrata sokova 100 grama.

Turni jelovnik imao je samo dva topla obroka, u jutro i na večer, dok se tijekom dana uzimala ona vrst hrane, koja je praktična za nošenje u džepu ili sl. Kalorija je imala nešto manje nego bazna hrana, ali je bila znatno lakša i vagala u prosjeku tek nešto iznad 1000 grama. Primjer:

Doručak: kruh 50, čaj 2 vrećice, šećer 50, mesni doručak 100; ručak: čokolada 200, datule $\frac{1}{2}$ paketa; večera: kruh 50, juha 500, salama 150, Maggi pire $\frac{1}{2}$ kutije i kombo kocke 2 komada. Piće: napitak od 200 grama šećera i C vitamina.

Osim ovog jelovnika imali smo još nešto hrane (teške konzerve raznih vrsta, kompote i sl.) koja nam je služila kao nadopuna, ali samo tamo kada to nije zahtijevalo duže nošenje. Mi smo imali bazni logor na obali, pa smo je mogli koristiti, ali da je bazni logor bio dalje od obale, tu tešku hranu bismo ostavili. Ona nam je dobro došla naročito u pogledu raznih kompota za kojima se osjeća velika potreba. Za slučaj nečeg nepredviđenog, imali smo u rezervi turne hrane za osam dana. Nju smo čuvali sve dok se nismo vratili u Angmassalik. Za povratak smo opet imali razrađeni jelovnik po pojedinim danima, već prema prilikama u kakvim smo se našli. Međutim, tog planiranog jelovnika smo se strogo držali sve do pred povratak iz našeg fjorda u Angmassalik, a dalje smo improvizirali prehranu od preostale hrane, a te je bilo dosta. Naime sve zajedno uvezvi imali smo dovoljno bogat jelovnik i kada se neki dan ne bi neki dio planirane hrane potrošio, onda bismo to spremali.

U dolje navedenom popisu hrane sadržani su svi artikli koji su bili korišteni na ekspediciji od polaska iz Zagreba do povratka. U prvom stupcu je naznačena ukupno uzeta količina, a u drugom upotrebljena količina hrane od odlaska do povratak u Angmassalik. Razlika se sastoji od hrane koja je potrošena tijekom ostanog putovanja ili boravaka na raznim mjestima, zatim rezervna, neiskorištena, poklonjena, pokvarena hrana i sl. Težina je izražena u gramima.

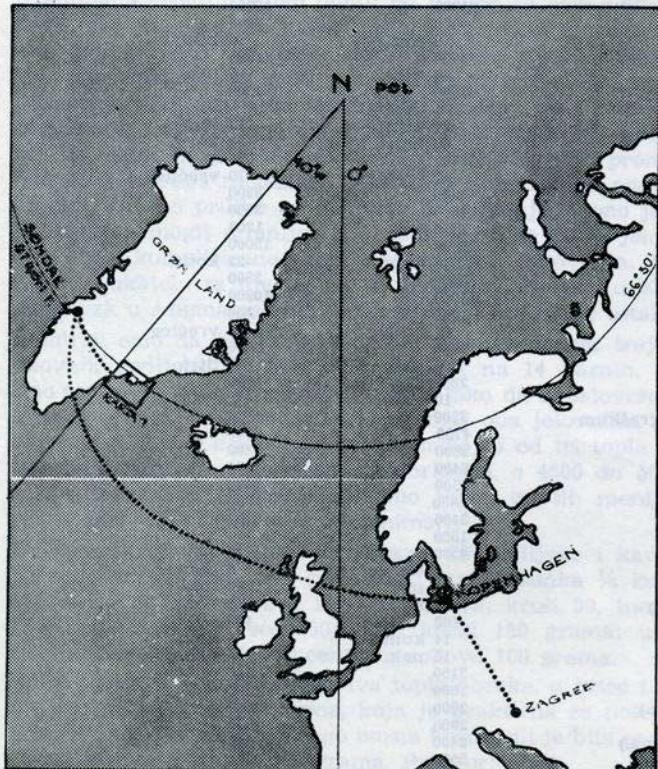
Marmelada	3700	2300
Čaj	598 vrećica	300 vrećica
Čokolada	1000 instanta	1000 instanta
Šećer	21000	14000
Kakao (instant)	25000	15000
Kava (instant)	1000	1000
Kombo kocke	2000	2000
Nugat kocke	21300	16000
Palenta	4000	2000
Tjestenina	6 kutija	4 kutija
Rajčica (konec.)	2000	1000
Suhe smokve	6 tuba	6 tuba
Dehidrirani grah	1800	1000
Maggi pire	4 kutije	13 kutije
Tunj s povrćem	24 kutije	54 konz.
Kruh	68 konz.	
Juhe	32760	24000
Slanina	98 vrećica	70 vrećica
Salama	4900	3200
Topljeni sir	3500	3500
Sir trapist	2750	1200
Mesni doručak	29500	18000
Kulen	35 konz.	23 konz.
Srijemska kob.	3500	3500
Koncentrat juhe	13000	10900
Puding	1000	100
Datule	12 vrećica	4 vrećica
Sok	3400	2600
Lješnjaci	3 litre	1 litra
Konz. s mesom	2850	1000
Konz. hamburger s graškom	10 kom.	
Kikiriki	3200	1600
Groždice	4700	4000
Laks kare	2600	1200
Budola	2400	1800
Ajvar	3500	3500
„šteta	1800	1800
„luk	3400	2700
Margarin	1500	
Cedevita	4500	3500
C-vitamin	9 boca	9 boca
Razni kompoti konz.)	200 tbl.	200 tbl.
S.ani keksi	10 konz.	10 konz.
Complan	400	400
Veda 80	14 kom.	3 kom.
Sunka	10 pak.	6 pak.
Sirma (konz.)	3150	3150
K.sani odresci (konz.)	1600	1600
S.inski paprikaš	2000	2000
Punjene paprike (konz.)	2000	2400
Aloert keksi	5500	5000

Iako smo pri izboru pazili na pokvarljivost hrane, ipak je manji dio postao neupotrebljiv. Tako nam je propao sav luk, sir je imao površinski sloj pljesni, ali je bio dobar, dok je pola topljenog sira propalo. Zanimljivo je da nam je propalo $\frac{2}{3}$ koncentrata soka.

U Kopenhagenu je nabavljen vrlo kvalitetan kruh (Rugbrod). To je crni kruh, krupnog zrna, dehidriran, malo neobičnog okusa, pa ga neki nisu baš voljeli, ali je za ovakve prilike bio vrlo upotrebljiv. Mlijeko u prahu, koje smo našli od engleske ekspedicije iz 1968. g. bilo je odlično i vrlo praktično, budući da se može prirediti i u hladnoj vodi, a ne nastaju grudice. Uz to ima praktično i lagano pakovanje. Sećera smo uzeli nešto preveliko, dok smo kod suhomesnate robe dobro pogodili količinu, samo je slanine bilo previše, jer ju je samu teško bilo jesti. Palente je bilo malo, a Maggi pirea je trebalo uzeti mnogo više. Ambalaža je dobra, ali bez kartonske kutije. Juha je bila odlična, vrlo dobra ambalaža i dobro pogodena količina, jedino je trebalo uzeti više vrsta. Ajvar odličan, bilo ga je preveliko, ambalaža loša i vrlo teška. Danski margarin vrlo ukusan i dobar pakung. C-vitamina je bilo malo, jer je vrlo koristan, a pakovanje praktično. Cedevita je odlična. Mogli smo konzumirati mnogo veće količine, ali je pakovanje vrlo teško i nepraktično. Pašteta po količini i okusu dobra, ali ima malo kalorija. Kava instant je vrlo dobra i trebalo bi je pakovati poput čaja. Tunj s povrćem je dobar i količina pogodena. Čokoladu smo često topili i kuhalili u vodi, što je jako pitko i zasitno, dok se jesti može samo ona s lešnjakom ili sl. Imali smo ih previše. Velika je šteta da su kompoti previše teški. Trebalo je nabaviti dehidrirano voće

Prema našim mogućnostima izbora, općenito uzevši, izbor hrane bio je zadovoljavajući, a također i količina. Inače treba nastojati pakirati što je moguće više u vakuum pakovanju, za navez, po danu.

Svaki navez je imao po jedno plinsko kuhalo s kartušom za tri dana. Ta kuhalala su dobra i praktična, ali su osjetljiva na vjetar i niske temperature. Osim njih smo imali nekoliko petrolejskih kuhalala s 20 litara petroleja kao rezervu, ali smo ih ipak koristili u baznom logoru.

Smjer puta ekspedicije
od Zagreba do
Grenlanda.
Karta 1 se nalazi na
13. stranici.

Uspon na vrh »Ana Klasinc«

monografija o dogovoru sredstava za razvoj i razvoj učilišta u Rijeci

Dnevnik ekspedicije

U zamišljenoj organizaciji transporta do Grenlanda od posebne je bilo važnosti pravovremeno slanje materijala pa je zbog toga već 1. lipnja krenuo Hrvoje Lukatela, kao prethodnica ekspedicije, iz Zagreba prema Kopenhagenu, odnosno Grenlandu. Krenuo je s kombijem punim materijala, a s njim je bio Nikola Aleksić koji je doveo kombi natrag iz Kopenhagena. Još prije toga je Ismet Bajljić organizirao i nabavio ostatak opreme, uglavnom penjački materijal, u Austriji i Njemačkoj, pa je tako oprema bila posve kompletirana.

U Kopenhagenu su Lukatela i Rotovnik sredili i definitivno razvrstali materijal kojeg je bilo ukupno oko jedna tona. Uglavnom je bio smješten u stiroporske kutije nabavljene u Kopenhagenu, a kutije su zatim zapakirali u šest većih drvenih sanduka dovoljno čvrstih da podnesu razna manipuliranja u transportu do Grenlanda.

24. lipnja je Lukatela s opremom krenuo brodom iz luke Kopenhagena prema Angmassaliku. Iako je brod bio građen za plovidbu u polarnim krajevima, imali su u blizini grenlandske obale dosta poteškoća s plivajućim ledom. Nakon tjedan dana, inače zanimljive plovidbe, stigli su 30. lipnja na Grenland.

Lukatela je imao oko deset dana vremena da uredi niz stvari do dolaska ostalih članova ekspedicije, kako svi zajedno ne bi gubili mnogo vremena. Najvažnija zadaća bila mu je da osigura prijevoz brodom do Kangerdlugsvatsiaq fjorda. Budući da u to vrijeme nije namjeravao ploviti na sjever ni jedan brod, moralo se posebno unajmiti brod koji bi išao dva puta do našeg fjorda i natrag. Iznajmljivanje broda malo većih dimenzija je veoma skupo, pa se Lukatela odlučio za dva manja od po 6 metara. To su čamci koje Eskimi koriste za lov i ribolov. Prilično su brzi, opremljeni solidnim motorom, imaju zaštitnu košaru za propler, a ojačani su s limom. Otežana plovidba po moru s dosta santi je glavni uzrok da je istočna obala Grenlanda relativno slabo posjećena. Ekspedicije nisu nikad sigurne hoće li stići u područje željenog cilja bez obzira na dimenzije broda, a što je još opasnije, nisu ni sigurne hoće li brod moći doći po njih. Ako se naime nagomila led i vjetar s pučine potisne sante prema obali, tada je potpuno onemogućena svaka plovidba uz obalu. Mi smo sa santama imali sreću pa za vrijeme plovidbe nije bilo većih poteškoća. S radio-operaterom iz Angmas salika utanačio je Lukatela vezu s našim radio-uredajem i ta je veza cijelo vrijeme dobro funkcionirala. Za ekspediciju je bilo vrlo korisno dobivanje meteoroloških izvještaja i prognoza jer smo znali iz izvještaja prijašnjih ekspedicija da je vrijeme u području našeg cilja vrlo nestabilno.

Kad su ostali članovi ekspedicije došli na Grenland avionom, bilo je već sve uređeno tako da je ekspedicija, ne gubeći dragocjenog vremena, odmah krenula na sjever.

Definitivan polazak iz Zagreba bio je **7. srpnja** s Kaptola u 9 sati ujutro. S kombijem su krenuli ing. Jerko Kirigin, Branko Šeparović, Nenad Čulić, Vladimir Mesarić i Marijan Čepelak. Uz rodbinu i prijatelje na polasku su bili prisutni i novinari zagrebačkih listova i fotoreporteri RTV. Po lijepom vremenu i bez problema putovali smo kombijem Planinarskog saveza Hrvatske preko Austrije, SR Njemačke i stigli u Kopenhagen **9. srpnja** poslije podne. Susreli smo se sa šestim članom ekipa, Dolfijem Rotovnikom, kod kojeg smo spavali do odlaska dalje na Grenland. Dobili smo u Kopenhagenu telegram od Lukatele u kojem nas je izvijestio o cijeni iznajmljenih brodova. Odgovorili smo mu da je sve u redu i da se susrecemo prema dogovoru u Kulusuku. Iste večeri imali smo prijateljski susret s članovima Dansk Bjerg Kluba.

Jurišna četvorka pod Ingolsfjeldom
Desni brid nazvan je »Hrvatski greben«

Iskrcavanje u Kangerdlugsvatsjaq fjordu

10. srpnja koristimo za popunjavanje osobne opreme zbog čega putujemo u Svedsku gdje smo usput posjetili penjački vrtić danskih alpinista u Kulenu. Ostatak dana smo spremali opremu i potpisivali razglednice.

11. srpnja koristimo za odmor uz kupanje i orientaciono trčanje sjeverno od Kopenhagena.

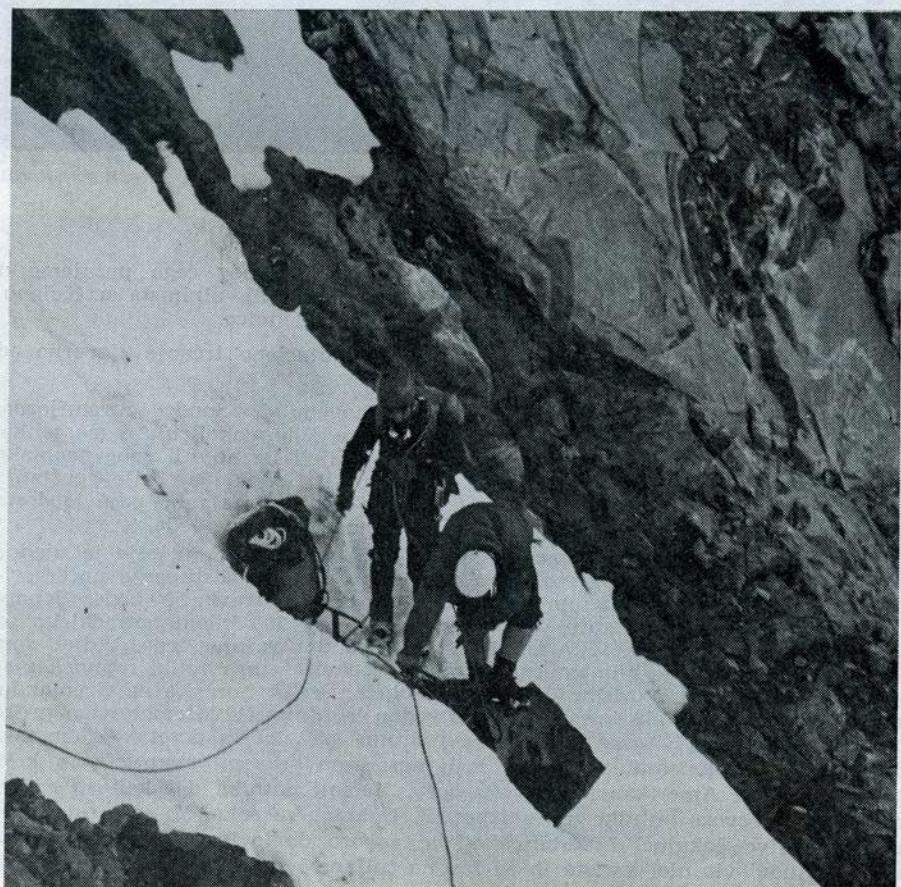
12. srpnja polazimo avionom SAS-a iz Kopenhagena do Sondre Stromfjorda. Među putnicima je i 18 danskih planinara koji su išli u okolicu Angmassalika. Let je bio ugodan, trajao je 4 sata. Usput smo vidjeli Island, ali zbog naoblake nismo vidjeli područje našeg cilja na istočnoj obali Grenlanda. Prije spuštanja u Sondre Stromfjord vidi se razvedena zapadna obala Grenlanda gdje je dosta široko područje bez leda, a na pučini nema mnogo plovećeg leda.

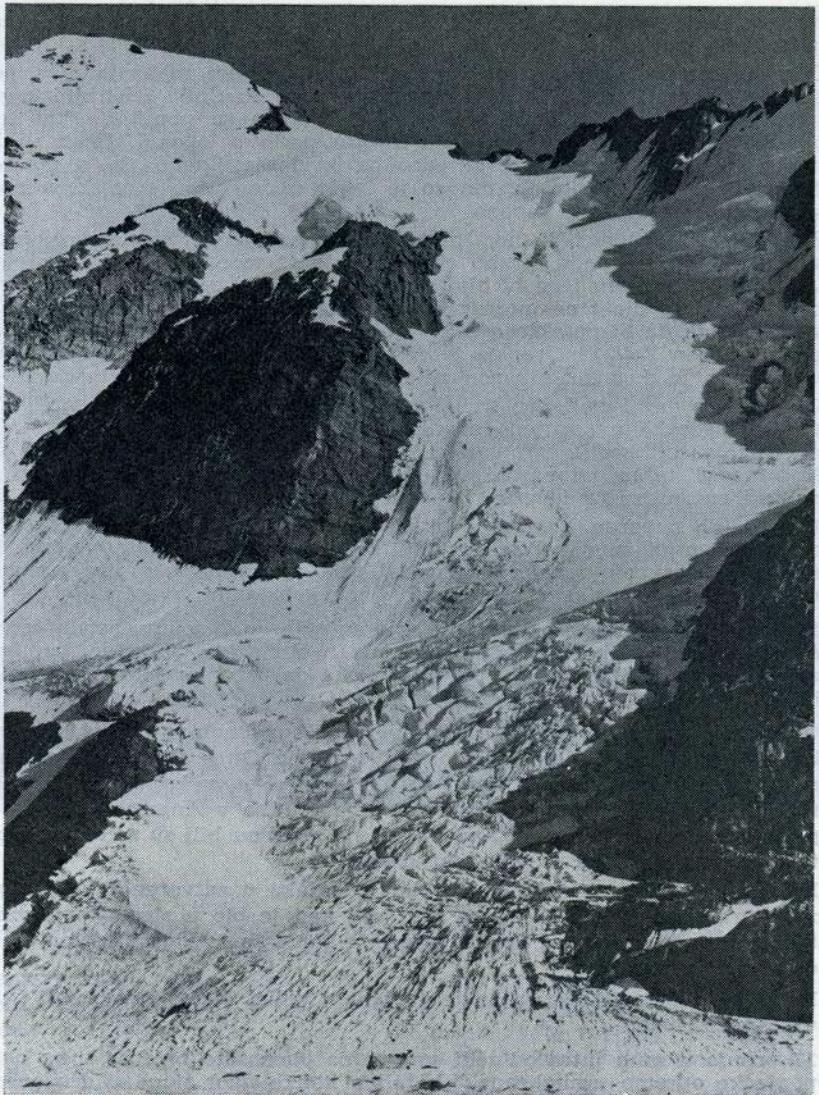
Spuštamo se na međunarodni aerodrom, najveći na Grenlandu gdje je ujedno i američka vojna baza. Zbog razlike u vremenu i kasnog nastupanja noći korištimo slobodno vrijeme za obilazak obližnjih terena, travnatih brda. Sondre Stromfjord se nalazi na kraju dugog i uskog fjorda 200 kilometara daleko od morske pučine i samo nekoliko sati hoda od ruba unutrašnjeg leda. Vidjeli smo jednog soba. Premda je bilo tmurno vrijeme dočekali su nas veliki rojevi komaraca koji su bili stalno prisutni za vrijeme cijelog našeg boravka na Grenlandu. Nakon spavanja u hotelu krenuli smo sutradan lokalnim četvoromotorcem preko unutarnjeg leda do Kulusuka, malog aerodroma na otočiću desetak kilometara udaljenom od Angmassalika. To je mali aerodrom sa zemljanim pistom koju upotrebljavaju i Amerikanci za svoju bazu. Većinu putnika dočekali su crveni brodići koji prevoze putnike u Angmassalik i okolne zaseoke. Mi smo ostali par sati nestrljivo čekajući Lukatelu koji je uskoro doplovio s dva unajmljena čamca. Njihovi vlasnici koriste ih za lov na tuljane i sl. pa su bijele boje. Iako

nam je prvi dojam bio da su premašeni i nesigurni, počazali su se ti čamci izvanrednim u plovidbi oko santi leda. Sva naša oprema smještena je na ta dva čamca. Mi smo se ukrcali zajedno s našom osobnom opremom koju smo imali sa sobom. Voda tog malog konvoja bi je Eskim Aron Davidsen, učitelj iz Angmasalika, a imao je dva pomoćnika. Oni govore samo grenlandski, osim Arona koji natuča danski. Bez Rotovnikovog znanja danskog teško bismo se sporazumijevati.

Iz Kulusuka smo krenuli prema našem cilju u Kangerdlugsvatsiaq fjordu po lijepom vremenu; vožnja je bila ugodna i, zahvaljujući vještini i iskustvu Grenlandana, nije bilo posebnih problema iako je bilo dosta leda. Na pola puta u Sermiligaku stali smo na jedan sat gdje nam se pridružio i četvrti Eskim koji je već bio u području Kangerdlugsvatsiaq fjorda pa nam je služio kao vodič. Ovaj kratak boravak ovdje bio je posebno zanimljiv jer je u Sermiligaku, premda imaju evropske kućice, još u dobroj mjeri sačuvana tradicija eskimskog života, ukoliko se još o »eskimskom životu« može uopće i govoriti. Selo od nekoliko stotina stanovnika je sada, ljeti, jako prljavo, između kućica su privezani polugladni psi. Kad netko od mještana ulovi tuljana, svi psi jako zavijaju i trgaju se s lanca, ali je čudno da oni koji su već pobegli i slobodno hodaju ne prilaze blizu mjestu gdje se tuljan razrezuje. Takvo ponašanje je vjerojatno posljedica grube dresure tih pasa. Samo posve mladi psi usuđuju se doći blizu, a tjeraju ih zatim gađajući ih kamenjem veličine njihove glave. Nakon što glad nadvlada bol, vraćaju se opet i to se ponavlja sve dok ne nauče da ne smiju blizu. Dosta pasa ima povezane noge i dio vrata. Na taj način im brže zacijeljuju rane dobivene na oštrom ledu.

Uspon na Ingolsfjeld

Mausi-fjeld (2150 m) s logorom u podnožju

Selo je puno djece obučene na eskimski način. Djevojaka i mladića gotovo da i nema jer su otišli uglavnom na zapadnu obalu, a neki i u Dansku na školovanje. Muškarci su svi odreda lovci i ribolovci, ali bez pomoći danske države njihov ulov ne bi bio dovoljan za egzistenciju mnogobrojne obitelji.

Poslije Sermiligaka vozili smo se po otvorenom moru »po noći« koja je dovoljno svijetla na toj geografskoj širini da se može snimati. Zbog vrlo hladnog mora i plivajućeg leda bilo je dosta studeno. Nakon 25 sati vožnje došli smo do Kangertlugsvatsiaq fjorda. Na srednjem dijelu fjorda bilo je toliko leda da su Eskimi htjeli odustati od daljnje plovidbe čime bi nam uveliko otežali pristup našem cilju. Uz nagovaranje i opreznu vožnju među mnogobrojnim santama stigli smo ipak do obale doline iz koje smo planirali uspon.

14. srpnja prije podne smo se iskrcali. Nakon kraćeg zadržavanja Eskimi su krenuli natrag s nekoliko pisama upućenih u Jugoslaviju. Vrijeme je bilo lijepo, gotovo idealno. Rekli su nam da je ova godina u meteorološkom smislu povoljna.

No, poučeni iskustvom, nismo htjeli gubiti ni jedan sat, bojeći se iznenadne promjene vremena.

Odmah smo započeli sa sortiranjem i sređivanjem materijala te podizanjem baznog logora. Uporedo s tim, u međuvremenu su Čulić i Kirigin krenuli u izviđanje Ingolsfjaelda s južne strane. Sa sobom su ponijeli bazni šator i dio opreme s ciljem da na pogodnom mjestu postave logor I. Imali su i polaroid kameru koja se pokazala izvanredna za izviđanje. Lagana je, a pomoću njenih fotografija, odmah gotovih, mnogo je lakše u dogovoru s ostalima donijeti kasnije odluke o smjeru uspona.

Zahvaljujući činjenici da noći praktički nema, koristili su gotovo svaki sat forsirajući stalno uspon u strahu od promjene vremena. Izvidili su zapadni prilaz vrhu koji u početku i ne bi bio težak, a kasnije bi se išlo po rascjepkanom grebenu. Ovaj se dio i ne može precizno orediti i ocijeniti mu teškoće, ali oni su stekli utisak da bi poteškoća bilo. Trebalо bi se zatim dosta spustiti na sam zapadni greben koji, čini se, da je dosta težak. Južni se greben postupno diže do vrha, kako je dugačak i uspon po njemu pričinjava bi dosta teškoća.

Ocijenili su da bi za uspon trebalo više dana. U dolini ispod Ingolsfjaelda postavili su logor I i u poslijepodnevnim satima vratili se u bazni logor. Ostali članovi već su bili sortirali materijal i, odmah nakon povratka dvojice izviđača, svi smo krenuli teško natovareni opremom za 7 dana u logor I. Te večeri postavljena je i antena za radiovezu s Angmassalikom.

Dan je bio naporan i, uz sve ostalo, kako su nam bili neugodni komarci kojih ovdje ima u golemlim količinama. Bili smo, istina, informirani o njima, pa smo se unaprijed opskrbili raznim mastima i sprej-preparatima protiv insekata, no sve nas je to slabo štitilo od agresivnih i mnogobrojnih krvopijica.

15. srpnja smo prenosili preostalu opremu u logor I, dok su ostala četvorica krenula na turu prema istočnom grebenu Ingolsfjaelda. Navečer, kad smo se svi zajedno opet našli u logoru, pala je odluka da uspon izvedemo po istočnom grebenu.

16. srpnja ujutro krenula su dva naveza do ispod samog grebena i postavljen je logor II (1200 m). Tu je najviše nosio Šeparović. On je dobio teže probavne smetnje te se vratio u logor I, gdje su bili ostali Rotovnik i Lukatela kao rezervni navez u slučaju potrebe i kao veza preko radija s Angmassalikom odakle smo primali meteorološke izvještaje. Navezni na grebenu bili su s Rotovnikom i Lukatelom u stalnoj vezi s voki-toki uređajima.

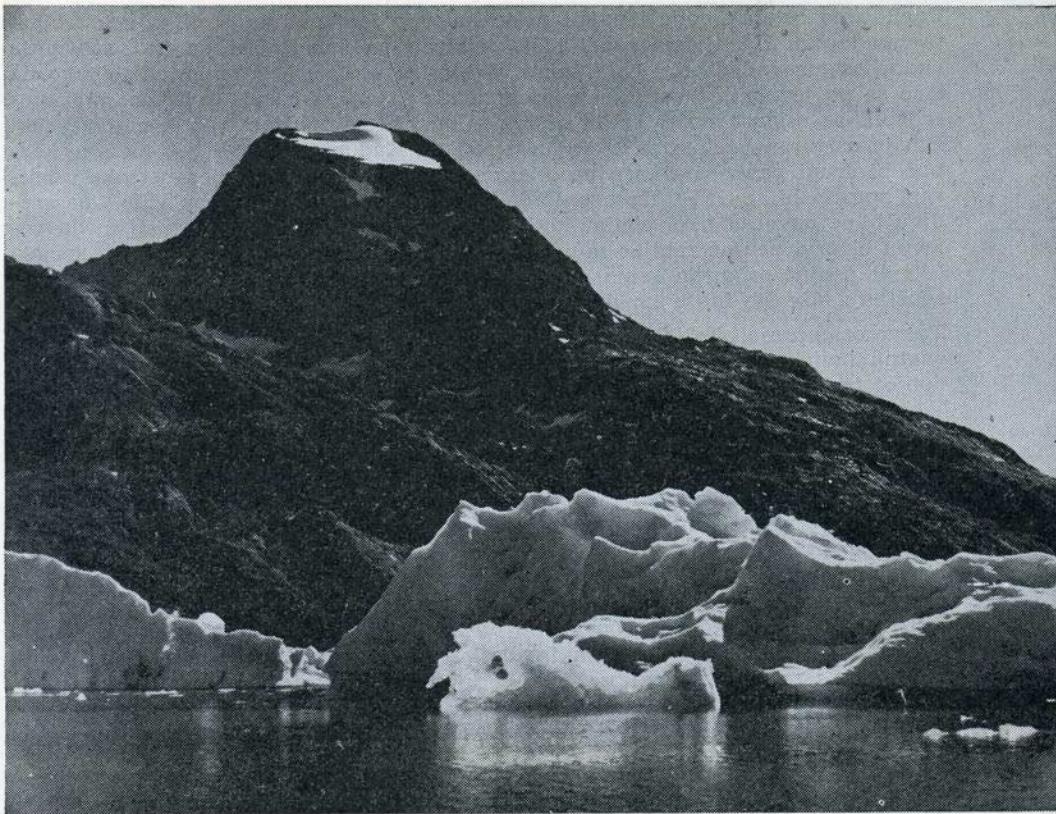
Iz logora II, koji se nalazi pri vrhu ledenjaka u zatvorenoj kotlini, put ide uz zaleden i strm kuloar. U njega smo ušli kad je bio u sjeni što je važno, jer je tada manja opasnost od čestih padavina kamenih i ledenih lavina. Kuloarom se dolazi na sam greben.

Logor III (1510 m) postavljen je na jednoj polici. Nešto smo pojeli i utopljeni u vrećama zaspali.

17. srpnja u rano jutro odlučili smo se da idemo što brže do vrha pa smo osim penjačke opreme uzeli hrane tek toliko koliko nam stane u džepove i čuturice vode, dok smo vreće i vestone ostavili računajući da ćemo se vratiti do slijedeće noći. Imali smo voki-toki aparat pa smo uspoređujući naš visinomjer s velikim barometrom u logoru I izmjerili prilično precizno visinu našeg položaja. Visinu logora III izmjerili smo tako na 1510 metara pa smo računali da, prema kartama, ima do vrha još oko 700 metara. Vrijeme je bilo odlično, vedro i mirno pa smo procijenili da ćemo se uspjeti vratiti do noći.

Krenuli su najprije Nenad Čulić i Marijan Čepelak, a za njima Vladimir Mesarić i Jerko Kirigin kao drugi navez. Od prve dužine užeta teškoća penjanja se kretnula oko IV stupnja, a tokom vremena i na sve većim visinama sve češće smo nailazili na detalje ili dionice veće ocjene. Stijena je tijekom cijelog uspona bila kompaktna i čvrsta, a ni orientacijski nije bila teška: držali smo se grebena, a kada bismo naišli na teže detalje ulazili smo u sjevernu stijenu. Zbog svoje strmine ne stječe se dojam da se penje po grebenu, osim u par navrata, tamo gdje je greben jako uzak, eksponiran i zašiljen pa smo te dionice od oko 20—30 metara prejahali.

Napredovali smo dosta brzo i sigurno u ugodnom penjanju, ali kako smo dobivali na visini, nismo imali dojam da smo se bitno približili vrhu. Na visini od oko 2000 metara računali smo da bi nam do vrha trebalo još oko 200 metara, ali on

Vrh »Ana Klasinec«

nam je izgledao mnogo dalje. Tada smo prvi put bili posve sigurni da je specijalna karta netočna i visina od 2250 metara, koliko piše na njoj, dosta ispod prave visine. Vrijeme je bilo i dalje odlično, ali znali smo da ćemo na grebenu provesti duže nego li smo planirali, a nismo imali sa sobom nikakve bivak opreme. U poslijepodnevnim satima dečki su nam javili preko radio veze da je barometar pao pa smo se pribavljali pogoršanja vremena. U svakom oblaku smo vidjeli nadolazak lošeg vremena. Ni s penjačkim materijalom nismo stajali baš najbolje, pa smo štedjeli s klinovima.

Nešto poslije 7 sati navečer stigli smo na jednu široku policu na samom grebenu na visini od oko 2400 metara. Do vrha je još ostao toranj koji je izgledao dosta težak, pa smo odlučili da nam ova polica bude logor IV, da ovdje ostanu Mesarić i Kirigin, a navez Čulić—Čepelak krene dalje na vrh. Uzeli su oba užeta i ostatak penjačkog materijala kojeg nije bilo mnogo. Za nas u logoru IV počeo je bivak, stajanje na mjestu bez bivak opreme, pa nam je bilo veoma hladno, posebno za vrijeme nekolikosatne prave noći. Prvi navez započeo je s vrlo teškim penjanjem, uglavnom kroz žlijeb i kamin, koji je s unutrašnje strane »zaliven« ledom. Ocjena tog završnog tornja je V—VI. Penjali su cijelu noć i ujutro, 18. srpnja u 11 sati bili su na vrhu. Izvjesili su dansku i hrvatsku zastavu. Napravili su malu kamenu piramidu i ostavili malu plastičnu kutijicu s datumom i naznakom ekspedicije. Izvršena je korekcija visine uspoređujući visinomjer s barometrom u nižim logorima. Tako je izmjerena visina Ingolsfjelda 2580 metara tj. oko 350 više nego li što je naznačeno na specijalnim kartama.

Nakon odmora i slikanja počeli su se spuštati po užetu do nas u logoru IV. Zbog umora spuštanje je teklo sporo i svi smo zajedno bili tek u poslijepodnevним satima.

Popili smo ostatak vode i pojeli nešto kalorija i odmah započeli sa spuštanjem prema logoru III. Nismo htjeli ništa riskirati pa smo se za vrijeme spuštanja stalno osiguravali. Upotrijebili smo dva bicolor užeta od 80 metara i to tako da smo se po jednom, dvostruko položenom niz stijenu, spuštali, a drugo smo upotrijebili za osiguravanje. Zabili bi klin i prvi bi se spuštao tražeći najbolji put. Bio je osiguran užetom za slučaj lošeg klina. Kad bi se spustio 40 metara, krenuo bi drugi penjač navezan na sredinu užeta za osiguranje i, dvostruko osiguran, spustio bi se tih 40 metara. Tada bi se uže za osiguranje povlačilo i na sredinu bi se navezao treći penjač koji je opet bio dvostruko osiguran. U međuvremenu bi prvi penjač zabijao novi klin za iduće spuštanje. Na kraju bi se spustio četvrti penjač osiguran samo odozdo i pazeći pritom da bi se nakon završenog spuštanja uže što lakše izvuklo iz gornjeg klina.

Takvo osiguranje bilo je nužno jer smo svi bili veoma umorni, a imali smo i neznatnu količinu hrane. U par navrata bilo je i muke s izvlačenjem užeta, a u donjoj trećini smo bili prisiljeni rezati uže što nam je još usporilo silazak.

Javili smo ostalima da dođu u logor II oko pola noći i da nam pripreme hranu. Naporno spuštanje se međutim oduljilo i u logor III smo stigli **19. srpnja** tek oko 4 sata ujutro. Neprekidno spuštanje i po noći otežavala nam je još i hladnoća pa smo u logoru III odmah zaspali čim smo se utoplili u bivak-opremi, iako smo imali namjeru da odmah nastavimo sa spuštanjem. Oko 7 sati nas je probudio zov iz logora II preko voki-tokija koji je u međuvremenu bio ukopčan. Spremili smo sve stvari i spuštali se opet po užetu niz strmi žlijeb. Bio je sada točno obasjan suncem pa je niz žlijeb padalo kamenje i led, ali smo se bez problema spustili u logor II, gdje smo ponovno bili sva sedmorica na okupu u rane popodnevne sate. Time je uspon na Ingolsfjaeld bio praktički završen. Slikali smo se, jeli, pili rakiju i spustili se do večeri u logor I.

20. srpnja bio nam je dan odmora. To je bio prvi slobodan dan na ekspediciji i, slobodno se može reći, za cijelo vrijeme od početka priprema. Spavali smo, jeli, fotografirali i obavljali sitne popravke na opremi.

Glavni cilj ekspedicije — osvajanje Ingolsfjaelda — bio je ostvaren čak brže nego što smo to pretpostavljali, zahvaljujući jakom forsiranju uspona i velikoj sreći s vremenom. Vjerujemo da će Ingolsfjaeld biti još meta ekspedicija budući da ima fascinantne stijene. Našu trasu uspona nazvali smo »Hrvatski greben«. Ako Ingolsfjaeld osvoje iduće ekspedicije i po drugim stijenama, vjerojatno će ipak koristiti naš put za silazak jer su na grebenu ostali solidni klinovi svakih 40 metara, pogodni za spuštanje po užetu.

21. srpnja. Za slijedeći cilj odabrali smo planinu nasuprot Ingolsfjaeldu za koju smo znali da je neosvojena. Uspon je tekao po ledu bez potreba za posebnim tehničkim zahvatima. Jedino smo dosta vremena izgubili na prvoj trećini uspona kad smo se našli u raspucanom dijelu ledenjaka s mnogo pukotina. Kasnije je uspon bio lakši, pukotina je bilo manje. Oko 100 metara visinske ispod vrha dolazi se na kameni greben i po vrlo trošnom kamenju stigli smo navečer na vrh. Visina mu je 2300 metara. Nazvali smo ga »Žohar-fjeld« po nadimku Drage Beletačića, hrvatskog alpiniste, učitelja više generacija naših penjača. Zahvaljujući dobroj vidljivosti spustili smo se u logor I još iste noći.

22. srpnja. Taj dan smo kasno ustali i pospremili logor I. Pokupili smo svu opremu, a otpatke spalili i krenuli natrag u bazni logor na obali fjorda. U međuvremenu smo radio-vezom javili preko Angmassalika i Kopenhagena u Zagreb o uspješnom osvajaju Ingolsfjaelda. Zahvaljujući ovakvo brzom uspjehu imali smo sada još vremena i za druge ture i uspone. Dogovorili smo se da Rotovnik i Kirigin odu na turu uz Thank God ledenjak što dalje mogu, a pri njegovom kraju da izvedu neki prvenstveni uspon u sjeverni dio područja Ingolsfjaelda. U međuvremenu bi ostali članovi pokušali izvršiti prvenstveni uspon na vrh koji dominira na ulazu u naš fjord.

Na turu na Thank God ledenjak krenuli smo **23. srpnja**. Prethodno smo rasparikalici gumeni čamac. Veliko je razočaranje bilo kad smo primijetili da je izgubljena polovica kobilice. No, pomoću skija smo uspjeli improvizirati kobilicu i tako je čamac bio posve upotrebljiv. Napumpali smo ga i montirali izvanbrodski mo-

Vrh »Zohar« (u sredini)

tor Seagull koji smo dobili od Kozulića iz Trsta. Nakon male pokušne vožnje krenuli smo svi zajedno prema Thank God ledenjaku zajedno s opremom za turu po ledenjaku.

Vožnja je bila neobična i vrlo zanimljiva. Zaobilazili smo sante, a prolazili preko onih sitnih. Međutim, kad smo nakon nekoliko sati vožnje ušli u zaljev gdje utiče Thank God ledenjak, bilo je previše leda pa smo ugasili motor da nam led ne ošteti elisu. Dalje smo napredovali pomoću vesala, i to tako da su dvojica veslala a dvojica s veslima odguravala male sante. Uz prilično napora došli smo do druge obale, gdje smo našli depo engleske ekspedicije. Oni su 1968. godine ostavili ovdje zapakiranu opremu budući da su se uslijed prevelike količine leda vratili helikopterom. Našli smo opremu u dosta dobrom stanju, ali je hrana bila posve neupotrebljiva osim konzervi s mlijekom u prahu koje smo mi kasnije upotrebjavali. Velike vučne saonice i ostale vrednije dijelove opreme prebacili smo u čamac i otplovili oko 1000 metara dalje u neposrednu blizinu ušća Thank God ledenjaka. Iskrcali su se Rotovnik i Kirigin s opremom: šator, pulk, penjačka oprema, skije, i uz ostalo i hrane za 15 dana. Bio je dogovor da će se vratiti na obalu s ture najranije u nedjelju 1. kolovoza i pozvati ostale s voki-tokijem da dođu po njih. Ako se iz bilo kojeg razloga ne jave dolazi se po njih najkasnije 5. kolovoza, budući da nam Eskimi stižu brodovima za povratak 7. kolovoza.

Prilikom iskrcavanja na obalu zamalo smo imali brodolom. S ruba ledenjaka otkinuo se veći komad leda što je, na inače mirnom moru, prouzročilo prilično visoke valove. Iznenadila nas je velika brzina širenja tih valova pa je prilično opasno biti u tom trenutku s čamcem blizu kamenite obale. Ovom prilikom bih spomenuo da je kod manipuliranja s čamcem, kakav je bio naš, važno voditi računa o plimi i oseki. Razlika nivoa je po nekoliko metara, a posljedica plime i oseke su jake morske struje. To se najbolje vidi po tome što se situacija s ledom u fjordu mijenja iz sata u sat.

Nakon što se čamac s ostalima udaljio, nas dvojica počeli smo s prijenosom materijala. Na ledenjak nismo mogli odmah, a osim toga on je u svom donjem dijelu toliko raspucan da bi praktički bilo nemoguće hodati po njemu. Zato smo se uspeli oko 300 metara uz morenu, vrlo strm sipar, i došli na rub morene po kojem se može napredovati znatno brže. Imali smo dosta opreme pa smo je veći dio puta morali prenositi u dva navrata, što nam je oduzimalo mnogo vremena. Treći dan nastupilo je loše vrijeme, ali se srećom opet popravilo. Na našem smo putu nalazili razne ostatke engleske ekspedicije iz 1968 godine. Po moreni smo brzo napredovali, jedino smo u tri navrata imali problema pri prelazu manjih ledenjaka koji su se slijevali u Thank God. Peti i šesti dan hodali smo po Thank Godu ali je na žalost tu još uvijek ledenjak previše ispučan da bismo mogli upotrijebiti pulk — laponske saonice. Pet dana smo ih nosili a onda smo ih ostavili. Nakon sedam dana hoda došli smo do pred kraj Thank God ledenjaka. Dalje se može ići — sada mnogo lakše i brže budući da više nema pukotina — preko jednog ledenog blagog sedla na drugi ledenjak a po njemu na unutarnji led. Ovdje su stijene niže nego li uz obalu, ali ima više leda. Mi smo se odlučili za neosvojeni vrh u sjeveroistočnom dijelu masiva oko Ingolsfjaelda. Uspon teče uz sjevernu ledenu barijeru koja u donjem dijelu ima mnogo pukotina, a gornja trećina je slična ledenoj stijeni Wiesbachorna. Oko 1/3 barijere je »cepinašenje« a ostalo je ocjene teškoće III—IV. Na vrh smo došli **30. srpnja** pred zalaz sunca, oko 21 sat. Vrh smo nazvali »Mausi-fjeld« po nadimku Rotovnikove supruge. Vrh je visok 2150 metara. Spuštali smo se oprezno i došli na ledenjak, u šator, u rane jutarnje sate.

Povratak na obalu bio je lakši jer smo znali put i uz more smo bili već **2. kolovoza**. U 18 sati smo pokušali, prema dogovoru, dozvati ostale s voki-tokijem, ali vezu nismo uspjeli uspostaviti. Kasnije smo ustanovili da je brdo između nas i baznog logora bila prevelika prepreka. Izgledalo je da se ne ćemo moći prebaciti sve do 5. kolovoza, no ugledali smo jedan čamac kako dolazi iz smjera našeg baznog logora. Zapalili smo vatru od mahovina, niskog raslinja koje raste tek koji centimetar iznad tla. Razvio se gusti dim. Osjećali smo se kao brodolomci iz priča. U čamcu je bio stariji Eskim s dva sina i došli su ovamo slučajno po neke hranjive biljke. Izgleda da kasnije vatru nismo dovoljno dobro ugasili pa se gusti dim protezao po unutrašnjem dijelu fjorda još nekoliko dana. S Eskimima smo do noći došli u bazni logor. Bila je vrlo gusta magla pa kad bi se približili kakvoj santi, onda bi djelovala poput sablasti.

U logoru je bilo puno novosti. Kad su nas dvojicu, Rotovnika i Kirigina, bili iskrčali 23. srpnja na ledenjaku, vratili su se u bazni logor. Te večeri primijetili su sjaj neke rakete. Javili su to u Angmassalik jer je postojala mogućnost da je neka ekspedicija u poteškoći. Kasnije se međutim uspostavilo da je to bila američka raketa.

U međuvremenu se vrijeme pokvarilo, a **27. srpnja** otišli su čamcem do ispod neosvojenog vrha koji dominira nad ulazom u fjord. To je uglavnom suha stijena teškoće II—III, a tek u zadnjem dijelu ima snijega. Vrh koji se diže direktno iz mora visok je 1450 metara. Dobio je ime »Ana Klasinc« po zagrebačkoj alpinistkinji koja je smrtno stradala prošle godine. Taj uspon je sniman s filmskom kamerom. Vrijeme je bilo lijepo. Kasnije, u par navrata, sretali su Eskime koji su čamcima dolazili po travu ili u lov. **29. srpnja** došao je brod »Ice King« iz Londona s jednom engleskom ekspedicijom. Interesirali su se za Ingolsfjaeld i započeli uspon na njega po južnom grebenu.

Clanovi naše ekspedicije posjetili su napušteno eskimsko naselje, a bili su i na Glacier de France. **31. srpnja** su Dado, Neno i Luka otišli brodom na sjever do Tuktilik fjorda. Bilo je mnogo leda pa nisu napravili što su planirali. Došli su do razvaline Watkinsonove kolibe gdje su jednu noć i spavalii. Dado i Neno su bili na ledenjaku. Na povratku su imali gustu maglu.

U međuvremenu smo otišli još jednom na Thank God ledenjak po neki ostavljeni materijal. Kad smo se vratili u bazni logor došao je i brod tako da smo opet bili svi na okupu. Dok smo se mi odmarali, Dado i Nenad su se popeli na vrh na drugoj strani fjorda. Vrh je dobio ime »Mosor« po našoj planini, a visok je 1200 metara. Bilo je to **4. kolovoza**. Nismo imali više dovoljno vremena za još

neki interesantan uspon pa smo otišli na mali izlet čamcem do ostataka eskimskog naselja. Ostalo je od njega još samo nešto poslaganog kamenja i mnogo kostiju. Susreli smo Arona Davidsena koji je došao po nas dan ranije. Počelo je pospremanje stvari i povratak. Engleskoj ekspediciji smo ostavili nešto klinova, čokolade i slično. Oni su još uvijek bili u grebenu Ingolsfjelda i, kako smo kasnije saznali, odustali su na dvije trećine puta.

Smjestili smo stvari u Aronov čamac i privezali naš gumeni. Na otvorenom moru je bilo dosta valovito, ali smo bez problema došli u Angmassalik. Smjestili smo stvari pred skladištem, uzeli poštu i postavili dva šatora. Planirali smo da će Kirigin ići do Kopenhagena brodom, a ostali s avionom, a odatle dalje zajedno. Međutim, brod s kojim je Kirigin trebao krenuti, mnogo je kasnio tako da smo izmijenili plan. Ostali će produžiti do Zagreba, a Kirigin će prebaciti opremu iz Kopenhagena kombijem koji je cijelo vrijeme bio tam.

U Angmassaliku smo proveli nekoliko vrlo zanimljivih dana upoznavajući se sa životom Eskima, mješanaca i Evropljana koji ovdje žive. Bili smo u kinu, na plesu u eskimskom klubu, na večeri kod šefa GTO-a, Carsku Söresena, inače danskog alpiniste, kod Babsa Jakobsena, radiotelegrafiste iz Angmassalika itd. **10. kolovoza** odveo je brod sve članove ekspedicije (osim Kirigina) do aerodroma. Vratili su se istim putem do Kopenhagena i dalje u Zagreb kamo su nakon ugodnog putovanja avionom stigli **15. kolovoza**.

Ja sam ostao još u Angmassaliku čekajući brod koji je kasnio jer je imao problema s ledom na sjeveru odakle je trebao stići. Do 16. kolovoza, kada sam krenuo s brodom prema Evropi, vrijeme mi je brzo prolazilo upoznavajući se sa životom Eskima u čemu mi je mnogo pomogao mjesni liječnik dr Ule Narvested. 14. kolovoza doživio sam poznat, vrlo snažan vjetar »pitorak« koji puše u ovim krajevima s unutrašnjeg leda prema moru. U veljači 1970. godine pitorak je razrušio pola Angmassalika.

Putovanje brodom trajalo je tjedan dana po uzburkanom Atlantiku, a u Kopenhagu sam morao čekati još pet dana da preuzmem opremu. S opremom i kombijem stigao sam u Zagreb 31. kolovoza i time je putovanje ekspedicije bilo zaključeno.

Logor na Thank God ledenjaku

Financijski izvještaj

PRIHODI

1. Prihodi od razglednica i pomoć planinarskih društava do 500 dinara	18769,50
2. SOFK Hrvatske	22676,00
3. OKI Zagreb 7500, Interpublic 5000, NAMA Zagreb 3000, Tvornica dugmadi Zagreb 3000, Zagrebačka pivovara 1500, Staklo 500	20500,00
4. Planinarska društva (PD Sutjeska 1000, PD Zanatlija Osijek 500, PD Grafičar 500, PD Mosor Split 1000)	3000,00
5. Ostali prihodi (ekspedicioni fond 7374,75 Carsten B. Serensen 300, članovi PDS Velebit iz Kanade 805, članovi PD Zagreb Matica 180, prodaja Polaroid-kamere 160, Planinarski odbor Zagreba 3000, prodaja reportaže VUS-u 5000, dobit od predavanja 730	17549,75
Ukupni prihodi	82495,25

TROŠKOVI

1. Troškovi putovanja (avionska karta Kopenhagen—Grenland i natrag 20264,00; brodska karta Kopenhagen—Grenland i natrag 3600; brod na Grenlandu 5000; troškovi putovanja s kombijem 8039,20)	36933,10
2. Troškovi za dio opreme (Polaroid-kamera i filmovi 360, pulkovi 910, pakiranje i ambalaža 1322, sitnići inventar 336, troškovi oko izrade opreme, kartuše, ulje za čamac 1312,80, troškovi oko nabave opreme 880, odšteta GSS Split za uže 750	5870,80
3. Troškovi za hranu (hrana za treninge, put i ekspediciju 2722,80, hrana nabavljena u Koppenhagenu i Angmassaliku 1132)	3854,80
4. Osiguranje ljudi i opreme	11713,50
5. Ostali troškovi (popravak kombija 824,70, tiskanje razglednica 675, zakup dvorane, transport čamac 1451,45, troškovi u Danskoj i na Grenlandu 5812, troškovi treninga, pokloni i ostali troškovi u Zagrebu i Beogradu 1695,40)	10458,55
Ukupni troškovi	68830,75

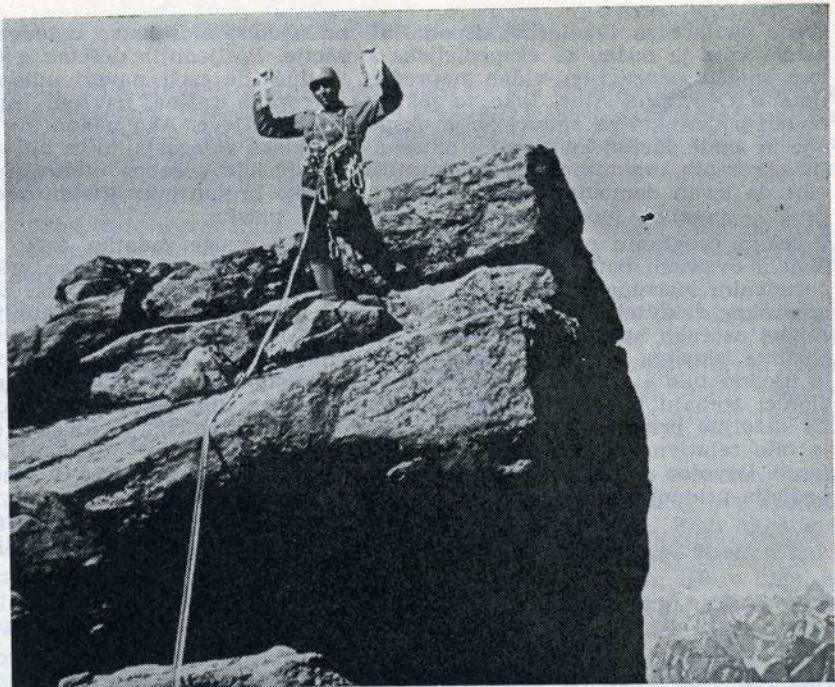
Ukupni prihod 82495,25 din

Ukupni rashod 68830,75 din

Ostatak 13664,50 din

PRIMJEDBE

U ovom obračunu nisu uzeti u obzir slijedeći troškovi: amortizacija kombija PSH, manipulativni troškovi banke, troškovi telefoniranja i pisanja iz kancelarije PSH. Svi iznosi prikazani su u novim dinarima. Veći dio realizacije prihoda i rashoda se odvijao u stranoj valuti, ali je sve pretvoreno u dinare, zbog jednostavnosti obračuna, a prema tečaju koji je vladao. Ostatak novca se nalazi na računu PSH. Taj ostatak je namijenjen realizaciji slijedećih ekspedicija u svjetska velegorja,

Na vrhu Ingolsfjælda

Komentar

Ekspedicija je imala poteškoća i problema koji se javljaju, koliko se zna iz literature i usmenog kontakta, kao i ostale ekspedicije takvog karaktera u svijetu, ali uz specifične uvjete i prilike koje vladaju u alpinističkoj klimi u Hrvatskoj. Ne postoji mogućnost prepuštanja organizacije i pripreme ekspedicije nekom ekspedicijском odboru kao što susrećemo na Zapadu — niti pak nekom komitetu odnosno sportskom savezu kao na Istoku, jer kod nas toga nema. Od inozemnih uzora, najblže bi nam bile poluprivate, manje ekspedicije, s tom razlikom, što smo imali manje iskustva, a više problema u financiranju ekspedicije. Problemi i njihove uzroke možemo naći i treba ih tražiti u samom korijenu stanja alpinizma kod nas. Hrvatski alpinizam ima veliku planinarsku tradiciju. Godine 1974. slavit ćemo 100. obljetnicu našeg organiziranog planinarstva. Na žalost, taj pokret se nije adekvatno razvijao, tako da je kod nacija i s manjom tradicijom — situacija bolja. Naročito se slabo razvijao alpinizam, kao oblik planinarstva. Od niza poznatih subjektivnih i objektivnih razloga, trebalo bi istaći neke, koji su i danas velika kočnica pravom procвату penjanja: velika fluktuacija ljudi i činjenica da kod nas nema leda, tj. u planinama prevladava »suha« stijena. Bilo je možda i većih prepreka, ali se one povjesno mijenjaju, a navedeni uzroci su možda najveće konstante.

U našim uvjetima većina alpinista počne penjati s oko 18 godina. Oko 24. im je kulminacija, ali tu se zadržavaju samo po koju sezonu, a onda se u većini slučajeva naglo povlače, nerijetko iz planinarske organizacije uopće. Takve pojave, za relativno malu organizaciju, nisu bezbolne i ta brza smjena generacija teško je pogoda. Zato, mislim, da je preciznije govoriti o neprekinutom pokušaju uspostavljanja nekog kontinuiteta i tradicije alpinizma, nego o nekoj tradiciji. Planine u Jugoslaviji nemaju leda već suhu stijenu pa to rezultira da imamo

vrsne penjače za sve težine uspona, ali im nedostaje iskustvo u ledenim stijenama, koje je nužno za ekspedicione ambicije. Posljednjih desetak godina je u tom smislu napravljen vidan napredak, budući da naši navezi odlaze svakog ljeta u Centralne Alpe. Iako to još nije evropska razina, izvršeni usponi daju realan podstrek i za ambiciozne ekspedicione ciljeve. Ako nakon ove ekspedicije ne bude održan kontinuitet odlaska u svjetska velegorja, to će biti odraz naših skromnih organizacijskih mogućnosti. Za nas je posebno otežavajuća činjenica da izvan domovine imamo gotovo jednako brojan i kvalitetan kadar naših ljudi — posebno sposoban u organizacijskom smislu.

U svom programu naša je ekspedicija imala i druge zadatke, kako to slično biva u ovakvima pothvatima. Za Hidrometeorološki zavod Hrvatske vršena su s posuđenim instrumentima meteorološka opažanja, a za Mikrobiološki zavod Tehnološkog fakulteta u Zagrebu su uzimani uzorci tla i vode. Sakupljena je i zbirka uzorka kamenja za Geološki zavod PM fakulteta u Zagrebu. Stekli smo i velika iskustva s raznim dijelovima opreme i hrane, što je doduše korisno, ali je ujedno bilo i preveliko opterećenje za malobrojnu ekspediciju, gdje svi sudionici trebaju biti maksimalno koncentrirani na alpinističku djelatnost.

Uz detaljne pripreme i sretan izbor sudionika, ekspedicija je imala i sreće, jer je bilo relativno dobro vrijeme i malo plovecig leda, koji nije ugrožavao kretanje. Osvojen je neosvojeni vrh, poznat u alpinističkom svijetu, i time je ekspedicija pridonijela afirmaciji hrvatskog alpinizma u svijetu.

Ing. Jerko Kirigin
Voda ekspedicije

Zahvala

Ostvarenje naše ekspedicije ne bi bilo moguće da nismo dobili znatnu pomoć od mnogobrojnih poduzeća, ustanova i pojedinaca. Posebno se zahvaljujemo mnogobrojnim planinarama iz čitave naše zemlje koji su svojim prilogom, otkupom razglednice Ingolsfjelda, novčano pripomogli ekspediciji. Takovih planinara bilo je oko 1000 i nismo u mogućnosti da ih sve nabrojimo. Svima njima duboko smo zahvalni. Evo tko je sve još pružio pomoć!

NOVČANA POMOC

SOFK Hrvatske — Zagreb
Interpublic — Zagreb
Nama — Zagreb
PSH (Ekspediciski fond) — Zagreb
Tvornica dugmadi — Zagreb
Planinarski odbor Zagreb
Hrvatski alpinisti iz Kanade
Pivovara — Zagreb
PD »Mosor« — Split
PD »Sutjeska« — Zagreb
GSS — Sarajevo
PD »Zanatlija« — Zagreb
PD »Grafičar« — Zagreb
Carsten Berg Soeresen — Angmassalik
Staklo — Zagreb

POMOC U HRANI

PIK »Sljeme« — Zagreb
Gavrilović — Petrinja
Pliva — Zagreb
Franck — Zagreb
Trgopromet — Zagreb
Josip Kraš — Zagreb
Marijan Badel — Zagreb
PIK Belje — predstavništvo Zagreb
Chromos-Katran-Kutrljin — Zagreb

POMOC U OPREMI

D. Kozulic — Trst
Fotokemika — Zagreb
Jugoplastika — Split
Croatia (baterije) — Zagreb

Nada Dimić — Zagreb
Domaća tvornica rublja — Zagreb

OPREMA POSUĐENA BEZ ODŠTETE
Tehničko vojni školski centar — Zagreb
GSS — stanica Zagreb
RTV — Zagreb
Kombinat Sport — Beograd

POPUST KOD NABAVE

Edelrid — Zap. Njemačka
Stubai — Austrija
Segeladeu — Svedska
SAS — Skandinavija

POMOC U OSTVARENJU EKSPEDICIJE

Ismet Baljić — Zagreb
Otmar Kutschera — Austrija
Derek Fordham — London
Ministarstvo za Grönland — Kopenhagen,
Dansk Bjerg klub — Kopenhagen, Danska
PSJ — Beograd
Savezna privredna komora — Beograd
Dr. Tugomil Sprem — Zagreb
Ing. Damir Mikulić — Zagreb
Ing. Vovk — Zagreb
Slavko Brezovečki — Zagreb
Dr. Ole Narvestad — Angmassalik, Grönland
Vesna Kiš — Zagreb
John Anderson — Kopenhagen, Danska
Babs Jakobsen — Kopenhagen, Danska
Den Kongelige Grönlandske Handel

FIRST CROATIAN CLIMBING EXPEDITION: GREENLAND 1971

The 1st Croatian Climbing Expedition, organised by the Croatian Mountaineering Club, left for eastern Greenland, after 8 months' intensive preparations, on 7th July 1971. Their goal was a so far unclimbed peak, Ingolsfjaeld, some 200 km north of Angmassalik. The expedition formed part of the Centenary Celebration of organised mountaineering in Croatia.

Members of the team were: Dolfi Rotovnik of Copenhagen, Nenad Čulić of Split, Vladimir Mesarić, Marijan Čepelak, Ing. Hrvoje Lukatela, Branko Šeparović and Ing. Jerko Kirigin (leader), all of Zagreb.

The main group was preceded by a single member of the team who, with all the equipment, embarked on a ship for Angmassalik on 1st June. He also had to organise the boat transport onwards from Angmassalik. The rest arrived from Copenhagen by air. We disembarked in Kangerdlugsvatsjaq Fiord, in the vicinity of Ingolsfjaeld on 14th July and immediately started an enforced ascent, fearing a possible worsening of weather.

It was decided to make the ascent along the eastern ridge. Two members were left in Camp I (additional supplies, radio-link, etc.), while the other five started towards the ridge setting up Camp II on the glacier below it. Four climbers immediately climbed through an ice-covered couloir onto the ridge itself, where they organised Camp III and bivouacked. This part of the climb, 450 m high, is grade III/IV, with great danger of rock avalanches. To make the further climb quicker we decided to proceed with only a minimum of food and clothing. The climb from Camp III (1450 m) to the 1000 m higher Camp IV (about 2400 m) lasted 17 hours. It was very difficult (grade IV—V). Two climbers were left here and the last rope of two started towards the summit about 200 m higher. This was done for reasons of safety and speed, because a lot of climbing equipage had already been spent. After a very difficult last leg (grade V—VI) the rope Čulić-Čepelak reached the summit at 11 AM on 18th July. Ingolsfjaeld is 2560 m high. After one hour's stay on the summit they started back by the same route. The descent was quite difficult, including a number of problems, so that once a 80 m length of rope had to be cut off. The rest of the day and the whole of the following night were spent to reach Camp III and after a short rest there they went on to Camp II where the other members were waiting. From here they descended to Camp I in a group.

On 21st July six members climbed another unconquered peak, christening it Zohar-fjaeld, after a Croatian climber Drago Belačić. The whole climb, except the last 100 odd metres was in ice. After the end of their activities in the Ingolsfjaeld area the whole expedition went back to base, wherefrom two of them undertook a fortnight's tour along the Thank God Glacier. At its end they climbed a 1150 m high ice barrier (grade III—IV) to reach another unconquered peak, giving it the name Mausi-fjaeld, after Rotovnik's wife. In the meantime the others climbed a dominant peak at the entrance to the fiord and gave it the name »Ana Klasinc«, in memory of a Zagreb lady-climber. At the end of stay they climbed yet another virgin peak and called it Mosor, after a Croatian mountain. Also, using a rubber dinghy, the whole fiord was explored, including some deserted Eskimo settlements.

We left Kangerdlugsvatsfjord on 8th August by the same route and technique, viz. by boats to Angmassalik and from there by air and ship. By the end of August all the members were back in Zagreb. Apart from detailed preparations and a fortunate choice of members, the expedition also had luck in that the weather was comparatively good and there was not much floating ice which normally endangers travel.

The expedition can claim a great success, which has to no small extent contributed to the reputation of Croatian climbing in the international scene.

Ing. Jerko Kirigin

Leader of the Expedition

ERSTE KROATISCHE EXPEDITION NACH GRÖNLAND 1971.

Nach achtwochigen intensiven Vorbereitungen startete am 7. Juli 1971 aus Zagreb die erste kroatische alpinistische Expedition, die vom Verband kroatischer Alpenvereine organisiert wurde, in die Gegend des östlichen Grönland. Das Hauptziel war die Erstbesteigung des Berges Ingolsfjeld, ungefähr 200 km nördlich von der Ortschaft Angmassalik. Die Expedition wurde veranstaltet im Rahmen der Vorbereitungen für ein grösseres Unternehmen im Jahre 1974 mit dem die hundertjährige Jubiläumsfeier der Begründung croatisches Alpenvereines bezeichnet sein sollte.

An der Expedition beteiligten sich: Dolfi Rotovnik — Kopenhagen, Nenad Čulić — Split, Vladimir Mesaric, Marijan Čepelak, Ing. Hrvoje Lukatela, Branko Šeparović und Expeditionsleiter Ing. Jerko Kirigin, alle aus Zagreb.

Die Ausrüstung wurde am 1. Juni mit Combibus bis Kopenhagen und weiter mit dem nach Angmassalik in Begleitung eines Teilnehmers geschickt. Die übrigen sechs Männer kamen aus Kopenhagen mit dem Flugzeug, dan folgte die Reise mit zwei kleinen Motorbooten nach Fjord Kangerdlugsvatsjaq. An 14. Juli landete die Expedition im Gebiet von Ingolsfjeld, und wegen besonders günstiger Wetterverhältnisse machte sich sofort an die Ersteigung des Gipfels.

Nach kurzer Rekognoszierung wurde der östliche Grat für den Aufstieg erwählt. Zwei Teilnehmer blieben im Lager I zwecks Funkverbindung und zwecks Nachschubs des Materials u. s. w.; fünf Teilnehmer erreichten unterhalb des östl. Grates auf einer Höhe von 1000 m/M das Lager II. Der Aufstieg folgte durch den vereisten Culoir bis zur Erreichung des Grates, wo die vier Teilnehmer das Lager III aufstiegen. Der Höhenunterschied zwischen Lager II und III betrug 450 m, und der Schwierigkeitsgrad III (IV) mit grosser Steinschlaggefahr. Hier wurde beschlossen, die Besteigung möglichst schnell und mit wenig Bekleidungsgegenständen und Nahrungsmitteln durchzuführen. Von Lager III (1450 m/M) aus, nach 17 Kletterstunden überwindeten die zwei Seilschaften weitere 1000 m Höhe und errichteten Lager IV (ungefähr 2400 m/M). Der Schwierigkeitsgrad wurde geschätzt mit IV (V). Da schon ziemlich viel Klettermaterial verwendet wurde, und aus Sicherheitsgründen, unternahmen nur zwei Teilnehmer die weitere Besteigung der 200 m hohen Gipfelpyramide. Die Seilschaft Čulić—Čepelak erreichten nach besonders schwerer Kletterei (IV—V) im vereisten Fels am 18. Juli um 11 Uhr den Gipfel Ingolsfjeld. Die Höhe wurde mit 2560 m/M festgesetzt. Nach achtstündiger Pause begannen die Erstbegeher den Abstieg, sie kletterten überwiegend abseilend die Abstiegsroute hinunter. Bei einem misslungenen Seilmanöver musste ein Doppelseil abgeschnitten werden. Den ganzen Tag und die darauffolgende Nacht dauerte der Abstieg bis zum Lager III, und nach kurzem Rasten weiter bis zum Lager II, wo sich die übrigen Teilnehmer befanden. Von hier aus kehrte die vollzählige Mannschaft zu Lager I. zurück.

Am 21. Juli nach fast reinen Eisklettereien bezwangen die 6 Teilnehmer einen bis jetzt unbestiegenen Gipfel und nannten ihn »Zohar«, nach dem Spitznamen eines kroatischen Bergsteigers, namens Drago Belačić.

Nachher versammelte sich die ganze Expedition in dem Basislager. Zwei Bergsteiger unternahmen eine 14-tägige Besteigung des Thank-God Gletschers. Am Anfang erreichten sie nach Bezwinger einer 1150 m hoher Eisbarriere einen Gipfel (2100 m), der mit »Mausi-fjaeld«, nach Rotovniks Frau, getauft wurde. In der Zwischenzeit bestiegen die anderen Teilnehmer einen dominierenden Berg am Fjordeingang, und gaben ihm zum Andenken an eine Bergsteigerin aus Zagreb den Namen »Ana Klasinc Fjaeld«. Zuletzt wurde noch ein Gipfel bestiegen, der den Namen »Mosor Fjaeld« bekam. Es wurde noch der ganze Fjord und einige Überreste der Eskimos-Siedlungen mit eigenem Motorschlauchboot erforscht. Am 8. August kehrte die Expedition vom Kangerdlugsvatsjaq Fjord zurück: zuerst mit Motorboot bis Angmassalik, weiter mit dem Flugzeug bzw. mit dem Schiff — nach Kopenhagen. Ende August fanden sich alle Teilnehmer wieder in Zagreb,

Bei gut durchgeführten Vorbereitungen und gut getroffener Auswahl der Teilnehmer, hatte Expedition auch viel Glück: günstige Wetterverhältnisse und wenig schwimmenden Eis.

Diese erfolgreiche Expedition hat zur internationalen Bedeutung des kroatischen Bergsteigens viel beigetragen.

Expeditionsleiter:
Ing. Jerko Kirigin

Raduša - Ljubuša - Vran

MEHMED ŠEHIĆ

SARAJEVO

RADUŠA (1956 m)

Na zapadu se naslanja na Vukovsko polje. Na sjevero-zapadu dopire do izvora Dubogog potoka naslanjujući se na Skrtu planinu. Na istoku seže do visoravni Draševo ispod koje prolazi cesta Prozor — Gornji Vakuf, a na jugu njene gole padine ruše se do sela Zahum, Rumboci i Jaklići. Južnim padinama prolazi i cesta Prozor — Duvno dužine oko 50 km. Najveći vrhovi su Iđovac (1956 m), zatim V. Dolac (1758 m), Raduša Kamen (1664 m), Prodognica (1604 m), Nastenje (1589 m), Kadnica (1489 m) itd.

Kojih stotinjak metara ispod vrha Iđovca u pravcu sjevero-istoka smjestilo se malo jezero dugačko stotinjak, a široko oko 70 m. Ljeti je dubina neznatna, dok za vrijeme topljenja snijega dolazi do osjetnog podizanja nivoa vode.

Raduši se može prići sa raznih strana: sa istoka od Makljena (1132 m) dokle se u serpentinama uspinje cesta od Prozora koja dalje vodi za Gornji Vakuf (24 km). Najkraći prilaz je od sela Zahum na jugu. Sa zapada je moguć prilaz od Duvna do naselja Mokronoge, naime do raskrsnice puta koji vodi prema Prozoru i dalje cestom do sela Zahum. Mogući je prilaz i sa sjevera mada nije uobičajen. Dosad nije izvršeno markiranje, a bit će obavljeno sredinom 1972. godine.

Duvno, gradić na sjevero-zapadu Duvanjskog polja, poznat po stočnim sajmovima, ovoga puta bio je polazna točka naše ture. Vrijeme je izvanredno lijepo kako se samo poželjeti može, iako su noći već prilično hladne, što je i razumljivo jer je druga polovina desetog mjeseca 1971. godine. Opet sam sa starim prijateljem Zvonkom Skokovićem. Prevozimo se autobusom od Duvna još kojih 7-8 km i izlazimo na raskrsnici puta koji vodi prema Prozoru. Odavde do Prozora nema redovnog saobraćaja. Podne je uvelikoj prošlo kada smo izašli iz autobusa i uputili se cestom ponegdje je krateći. Nadamo se da će-

mo do mraka stići do naselja Ravno. Imali smo sreće jer je naišao kamion pa smo se prevezli do Klapavice (prevoj 1225 m) gdje se lijevo od puta nalaze dvije seoske kuće. Nastavljamo lošom stazom koja vodi poviše ceste prema prvim kućama sela Zahum (oko 45 min. hoda). Selo Zahum sa zaseocima ima kojih stotinjak kuća. U jednoj od prvih kuća, gdje smo vidjeli pogodnu štalu, pitamo za noćenje. Bili smo prijazno dočekani. Navečer dugo sjedimo uz ognjište razgovarajući sa domaćinom, njegovom ženom i sinom, dok su se u žaru pekli krompiri. Prisustvujemo i zajedničkoj molitvi cijele porodice, a zatim se spremamo u staju na sijeno na spavanje. Noći su vedre i veoma hladne pa se posve obučeni uvlačimo u naše vreće.

Blizu je 5 sati. Noć još gospodari cijelim područjem. Zvonko kao i obično ustaje prvi. Ostavljamo selo hvatajući se početnog dijela grebena Raduše. Na istoku se nazire crvenilo, a zvijezde polako nestaju. Ispod nas sve jasnije se octavaju planinske kućice i do nas dopire lavež pasa. Prvi sunčevi zraci obasjaše greben Raduše i mi pokušavamo taj prizor sačuvati na jednom kolor-dijapozitivu.

Put inače vodi iz sela prilično dobrom stazom gotovo do samog vrha Raduše — Iđovca (1956 m). Napuštajući selo, u početnom dijelu staza vodi po kamenjaru, a zatim po travnatom terenu. Jednim dijelom u blizini vrha staza vodi kroz šumu, da bi u posljednjem dijelu izašla opet na travnat teren. Pod samim vrhom treba napustiti stazu jer ona produžava do malog jezera smještenog kojih

Obitelj bosanskog gorštaka

100 m ispod vrha u pravcu sjevero-istoka. Na vrhu je betonska piramida. Oko osam sati je. Dan kakav se samo može zamisliti. Vrh se nalazi u centru bosansko-hercegovačkih planina pa je pogled sa Raduše izvanredan: na sjeveru Vlašić sa TV relejom, zatim Vranica sa najvišim vrhom Nadkrstacem, pa Bitovnja sa Lisinom. Tu su zatim Trebević, Bjelašnica, Treskavica, Visočica, Prenj, Čvrsnica, Vran na jugu, pa Ljubuša, naš slijedeći cilj. Tu su i naši stari znanci iz prošle ture Dinara, Cincar i Vitorog. Daleko iza Ljubuše nazire se Biokovo, pa Kamešnica, da bismo se ponovo

zaustavili na Vlašiću. Zaista, izvanredan pogled. Kako bi ovdje dobro došla oznaka vido-kruga na pojedine planine! Nažalost, ova planina nije još ni markirana. Sa vrha smo se prvo spustili na malo jezerce. Budući da sada nema stoke, čisto je kao biser. Na cijelom području južno od vrha Raduše nema izvorske vode, a također ni u selu Zahum, nego se pored svake kuće nalazi čatrnjak. U selu je i škola, ali nema trgovine, jer do sela ne vodi cesta. Povratak s vrha bio je znatno kraći, tako da smo već za dva sata stigli do naše staje gdje smo ostavili stvari.

LJUBUŠA (1797 m)

Sa zapada je okružena Duvanjskim poljem, na sjevero-zapadu je Ravno, dok se na sjevero-istoku naslanja na Proslapsku planinu. Na jugo-istoku dopire do polja Trebišovo. U centralnom dijelu planine nalazi se vrh Ljubuša (1797 m), dok se sjeverno i južno od glavnog vrha nalaze dvije Male Ljubuše (1605 i 1676 m).

Ljubuši možemo prići sa jugo-istoka od naselja Trebišovo dokle postoji šumska cesta (Jablanica — Doljani — Sovička vrata — Trebišovo).

Sa sjevera, sa ceste Prozor — Duvno, pa ispod vrha Dašnik (1514 m) — Culin Dolac — Ljubuša. Sa sjevero-zapada je moguć prilaz od Ravna, te Duvna sa zapada. Sjevernim rubom planine vodi cesta Prozor — Duvno, a ispod Proslapske planine izvire riječka Rama — sada velikim dijelom Ramsko jezero. Vode nema kao ni planinarskog objekta. Radi svojih karakterističnih vrtača teška je za snalaženje u lošim vremenskim uvjetima.

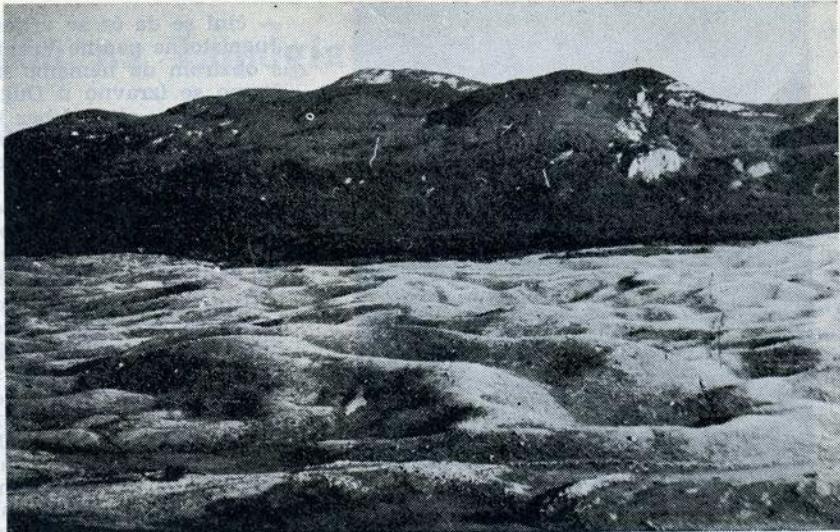
Oko podne polazimo prama Ljubuši. Izlazimo na cestu u blizini Klapavice, a zatim se odvajamo lijevo jedva vidljivom stazom do ulaza u nisku šumu. Staza se polako uspinje prema Dašniku (1514 m) koji nam ostaje s lijeve strane. Put nas dalje vodi preko livada prema Culin-dolcu gdje se nalazi nekoliko katuna. Uz nekoliko kraćih odmora stižemo do katuna za 4 sata hoda. Rano se smrkava, pa odmah pravimo večeru. Jedan od katuna još je naseljen. Lijepo vrijeme zadržalo je seljane skoro do kraja desetog mjeseca. No-

ćimo na sijenu ovećeg katuna. Slijedećeg dana polazimo prema vrhu Ljubuša. Uhodanog puta nema. Cijelo područje do samog vrha je travnat, sa bezbroj malih vrtača, što je inače karakteristika Ljubuše. Vrh nam je stalno pred očima i jedino teško pričinjava izabrati pogodan put obilježiti vrtače. Oko devet sati smo na vrhu (2.30-3 sata od Culindolca). Na vrhu je na jednoj velikoj kamenoj ploči označeno »Ljubuša 1797 m«. Markacija do vrha Ljubuše je od Trebiševa dokle postoji šumska cesta iz Jablanice preko Doljana. Karakteristika južnih padina Ljubuše također su vrtače prošarane kamenim pregradama. S vrha polazimo prateći markaciju, a kasnije se od nje odvajamo i idemo prema katunima na Zlopolu. Posljednje zalihe vode potrošili smo još sinoć praveći večeru, tako da nas muči žđ, tim prije što je topao dan. Iako se spuštamo, svaki čas zastajkujemo, praveći kratke odmore. Čini nam se kao da smo sedmicu dana bili bez vode. Susrećemo grupice seljaka koji od Trebiševa i okoline odlaže u Duvno, jer sutra je tamo sajam. Raspitujemo se za vodu. Rekoše nam da se u blizini ruševina, nešto prije prvih katuna na Zlopolu, nalazi oveća čatrnjak. Srećom imali smo

Južni dio Duvanjskog polja.
U pozadini Vran i Orlokuk

Foto: Lj. Stipić

Veliki Vran

Foto: M. Šehić

3-4 m užeta pa nije bilo problema oko vađenja vode. Duži odmor. Vrh Vrana, naš slijedeći cilj, stalno nam je pred očima, kao i njegovo podnožje, koje se cijelom svojom dužinom nalazi pod šumom. Krećemo dalje. Iako se u Trebiševu nalaze stalno naseljene kuće, naš cilj je da prije zalaska sunca dođemo do katuna Slani doci koji se nalaze desno od šumske ceste na jednoj ovećoj livadi. Unutrašnjost jednog katuna, koji smo

odabrali za naš boravak, postala je uz naloženu vatu prilično ugodna. Mali ruski primus uveliko radi, dok Zvonko na tenane peče na žaru svoje omiljene ražnje. Budući da nas sutra očekuje uspon na Vran, idemo ranije na spavanje. Uvlačimo se u naše vreće i opet obučeni. Noćimo ustvari na dvije oveče daske. Oko pet sati probudi me Zvonko pjesmom: »Dršćem ja, dršćeš ti«, a zatim gromoglasnim uzvikom: »Ustajanje!«

VRAN (2074 m)

Smjestio se između Čvrsnice i Ljubuše. Na jugo-istoku njegove padine dopiru do Dugog polja, a na sjevero-zapadu do polja Trebiševa. Južno od vrha Velikog Vrana nalazi se poznato Blidinje jezero.

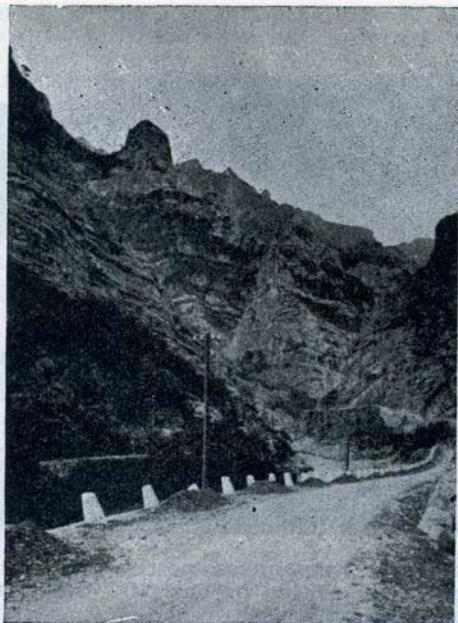
Sjeverno od V. Vrana je Ščikovo (1909 m), zapadno je Čelinika (1843 m), dok se južno prema Blidinjem jezeru uzdiže Mali Vran (1771 m). Sjevero-zapadne padine Vrana, koje se ruše prema polju Trebiševa, završavaju rubom šume koja se proteže po njegovoj cijeloj dužini. Tu je moguć prolaz od Stražbenice kroz Ciganski klanac do ispod vrha Čelinika i dalje do V. Vrana, ili kroz pojaz šume zvane Divić-Bašta do ispod Čelinike i dalje do vrha. Moguć je prilaz od Duvnja do Blidinjeg jezera (šumska cesta 27 km) a zatim iz Dugog polja na vrh.

Najpristupačniji prilaz je od Jablanice zatim smjerom Doljani — Sovička vrata — Zmijska gomila pa markiranim putem na vrh V. Vrana.

Obilazak Vrana moguć je samo ljeti i sa dobrom opremom jer nema nikakvih skloništa. Konačenje je moguće samo u bajtama koje se nalaze u nižim predjelima. Busola i karta su neophodni, a vodu treba ponijeti sa sobom kao i kod Raduše i Ljubuše.

Prilaz Vranu sa sjevero-zapadne strane od Trebiševa moguć je kroz pojaz šume zvane Divić-Bašta ili od Stražbenice (kota 1535 m) kroz Ciganski klanac. Ulag u šumu kroz Ciganski klanac je jugo-istočno od te kote gdje se nalazi oveća lokva koja takođe nosi naziv Stražbenica. Ulag u šumu nije lako vidljiv a i sama staza je prilično zapuštena,

jer se ne koristi. Vodi stalno kroz šumu i nakon sat hoda izlazi do omanje livade, odašte ustvari i nastaju prave teškoće prilikom uspona na Vran od Trebiševa. Naime, u nastavku puta treba se probijati kroz klekovinu pod vrh Čelinke (1843 m) čije južne padine završavaju u klekovini. Taj vrh je vrlo karakterističan i zapaziti ćemo ga već sa Ljubuše, jer se nalazi u centru masiva Vrana. Ispod Čelinke susrećemo se s markacijom koja silazi s vrha Vrana i ispod Čelinke nastavlja kroz Divić-Baštu prema Trebiševu i dalje prema vrhu Ljubuše. Kada smo ugledali markaciju ponadali smo se da ćemo naići na ljepšu stazu. Međutim, gotovo do samog vrha vodila nas je kroz klekovinu, tako da smo od katuna Slani doci kroz Ciganski klanac ili kroz Divić-Baštu do vrha imali 7 sati hoda. Planinarsko društvo »Famos« iz Hrasnice kod Sarajeva preuzeo je zaista težak zadatak kada je na čelu sa Šefkom Hadžalićem izvršilo markiranje od Zmijske gomile do vrha Vrana, a posebno kada se odlučilo da markaciju spusti u polje Trebiševa i produži je do vrha Ljubuše, povezujući tako ove dvije planine. Jedino na dijelu puta kroz šumske pojaz Divić-Baštu markiranje nije izvršeno jer još nije nađen najpogodniji smjer (dovr-

Cestom u Jablanicu

Foto: R. Božić

šenje se očekuje sredinom 1972. godine). Zato preporučujemo planinarima koji se odluče za obilazak Vrana da podu svakako iz Dugog polja od Zmijske gomile, jer je to uobičajeni prilaz ovoj planini. Povratak takođe u Dugo polje. Pogled sa Vrana je izvanredan, naročito na masiv Čvrsnice i Dugo polje.

Pred nama je još nešto više od dva sata dnevnog svjetla. Pomalo se navlače i oblaci

— čini se da će se vrijeme uskoro pokvariti. Jugoistočne padine Vrana nisu pod klekom, a s obzirom da nemamo mnogo vremena spuštamo se izravno u Dugo polje. Bilo je prično strmo, ali bar bez klekovine (oko 2 sata hoda). U jednoj kući, u blizini poznate nekropole stećaka, ljubazno smo primljeni. Nakon večere noćimo na sjeniku. Noć je vedra i puna zvijezda. Nadamo se još jednom lijepom danu, jer smo planirali povratak od Blidinjeg jezera dolinom Drežanke, jednim od najljepših kanjona u našoj zemlji.

Ujutro nas je probudila kiša tako da je naš plan propao. Zato mijenjamo pravac povratka. Nešto prije Zmijske gomile posjećujemo poznatu nekropolu stećaka. Tu se nalazi oko stotinjak stećaka od kojih su neki ukrašeni. I to će biti kontrolna tačka buduće Republike transverzale Bosne i Hercegovine. Kiša je prilično jaka a takođe i vjetar koji se poigrava sa našim kabanicama. Nevjerojatno kako se vrijeme moglo tako odjednom pokvariti. Pomišljamo i na to kako bi se proveli da nas je ovo nevrijeme zateklo prilikom uspona na Vran negdje u klekovini. Producavamo dalje i izlazimo na cestu. Tu smo ipak imali sreće jer nas je vozač kamiona natovarenog balvanima primio u svoju kabину.

Od Sovičkih vrata cesta se u nizu serpentinsku spušta u Doljane. U gostionici mali odmor. Doljani su ishodište i za masiv Čvrsnice. U tom selu do nedavno je živio poznati planinar pokojni Jozo Klepica. Sjetimo se i tog seljaka — planinara, entuzijaste koji je uvek bio spremna da povede planinare u kuću na Vilincu. Čvrsnica mu je bila toliko priraslala za srce, da je na njoj boravio više od 300 puta. Kiša ne prestaje. Odlazimo dalje prema Jablanici i čekamo autobus za Sarajevo.

NOVA ADRESA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Planinarski savez Hrvatske kupio je 1971. godine jednu zgradu u Zagrebu za Dom planinara i u nju preselio svoju poslovnicu. Nova adresa PSH je: 41000 Zagreb, Kozarčeva ulica 22. Novi telefonski broj Planinarskog saveza Hrvatske je 448-774.

Zimski uspon na Lupoglav

SLOBODAN ŽALICA

SARAJEVO

U februaru navršavaju se dvije godine od tragedije na Prenju, kada su pri usponu na Lupoglav izgubili živote trojica alpinista: Zijo Jajatović, Ilija Dilber i Milorad Stjepanović. Šestog februara 1971. g. na Lupoglav su se popeli Petar Hilčišin i Slobodan Žalica.

Duga, noćna, dosadna vožnja. Vide se samo usamljena svjetla na pustim poljima. Čim zadošmo u Hercegovinu ugledasmo zvjezdano nebo. Negdje oko ponoći stižemo do rječice Bijele i, dok ostali putnici drijemaju, mi izlazimo u toplu vedru noć. Mjesecina je, a to je upravo idealno vrijeme za hodanje. Pored nas žubori Bijela, a put vijuga po kamenjaru. Stižemo do prvih kuća koje se ocrtavaju kao siluete na bijelom kamenu. Psi najaviše naš ulazak u selo. Znači, to su Grabovčići. Negdje je oko dva sata iza pola noći, naravno, svi spavaju. Stojimo u dvorištu bave Janje u nedoumici. Jedna mačka nas začuđeno gleda, kao da pita odakle ovi. Na kraju se odlučimo da domaćine probudimo. Baba Janja se stvarno obradova kada prepozna Peru. Uskoro se i domaćini diže i odmah naložiše vratu da nam skuhaju kavu. Razgovor se najviše vodio o tragičnom događaju prije godinu dana. Ovi gostoprimaljivi seljaci su mnogo pridonijeli u traganju za nestalim alpinistima.

Rano polazimo, noseći u jednoj naprtnjači najpotrebnije za uspon, dok ostale stvari ostavljamo kod domaćina. Vedro je i izgleda da će biti sunčan dan. Svi ukućani nas ispraćaju, a baba Janja viće za nama da se čuvamo. Staza ubrzno zalazi u pravi gustiš od graba. Iznad nas je Galić-Prenj. Pogled koji me oduševljava: ogromne zasniježene padine sa jasno ucrtanom granicom snijega. Ali put me ipak ni malo ne oduševljava: penjemo se kamenitom stazom sa puno serpentina. Napokon zalazimo u bukovu šumu, a zatim nailazimo i na prve munike. Tu već ima dosta snijega. Sada smo već visoko, pa imamo krasan pogled. Šteta što nismo ponijeli fotografski aparat, pa da sačuvamo ove divne predjеле. Uskoro se pojavljuju i prve kolibe. Nakon kratkog uspona izlazimo na čistinu i

stanemo kao ukopani. Šutke sa puno poštovanja gledamo na Lupoglav. Bijeli, stravični vrh, tako se bar meni učinio, mirno nas promatra. Iako smo mu tako blizu, izgleda mi nestvaran i nedokučiv. Vjetar, koji ovdje primjetno duva, vrati nas u stvarnost i pored toga što je sunčano. Kako nas je čekao dug put, ovdje dobro doručujemo. Poslije kraćeg odmora gazimo tvrdi snijeg i uskoro dolazimo na jednu čistinu. Pero mi pokazuje mjesto gdje su grobovi dvojice alpinista, ali tu sada ima par metara snijega. Duboko me se doimlje sve ovo. Na lijevoj strani je ogromna zasnježena padina izorana usovima, na desnoj strani amfiteatra također se zapažaju tragovi lavina, a gore ogromne snježne strehe koje okružuju Barni do. Pred nama je dvoglavi Lupoglav. Ne mislim na težinu uspona koji nas očekuje. Očarava me sunce i ova alpska divljina, svuda bijelo, a gore plavo nebo. Radi uspona nisam zabrinut. Ne znam šta misli Pero, ali vjerojatno zna da neće biti lako. Uzbuđenje nas obuzima od saznanja da ispod debelog snježnog pokrivača leže pokopana dvojica alpinista i prijatelja.

U podnožju Lupoglava stavljamo dereze, dobro hvataju dok se uspinjemo uz strmu padinu. Uže se zateže između nas dvojice. Korak po korak napredujemo. Iako mi je ovo prvi pravi zimski alpinistički uspon, ne osjećam neko posebno uzbuđenje. Što se više uspinjemo, ambis ispod nas postaje sve veći. Iznad nas vidim liniju grebena koji se sjaji pod suncem. Odmaramo se svakih desetak metara oslonjeni na cepine. Koristim priliku da promatram okolinu. Osjetim trzaj užeta i ponovo korak po korak. Prelazimo mali greben, a Pero, mislim, suviše žuri. Trzajem užeta signaliziram Peri da malo zastane. Na jednom mjestu prelazimo preko pravog leda. Još koju

desetinu metara i — vrh. Vjetar fijuće, a Pero mi daje znak da legnem. Zabijam cepin i omotavam uže. Kakav pogled ispod nas! Ispred nas je karakteristična dolina Tisovice, malo desno su vrhovi Zelena Glava i Otiš, a ispod nas bijelo more. Čvrsnica je gotovo sva u gustim tamnim oblacima. Jedino je Prej sav okupan suncem. Izgleda da nam bogovi idu na ruku, šalimo se. Vidim, Pero je isuviše uzbuden da bi mogao nešto reći. Nadrealistička slika: bijeli koktel od leda i snijega prošaran tamnim sjenama. Ostao bih još tako ležati na vrhu i promatrati taj čudni svijet koji se ukazao pod nama sa visine od 2102 m — tog šestog februara 1971. godine. Prijed godinu dana su ovdje bili i naši drugovi alpinisti, a danas...

Promatram i samo mjesto gdje ležimo. Naslućujem da se obla, glatka zaledena površina na kojoj ležimo gubi ispred mene u ambisu. Ponovo pogledom tražim Peru i osjećam da proživljava što i ja. Šta uopće da čovjek misli u tim trenutcima. Suviše je sićušan za ova prostranstva.

Napokon Pero predloži da se spremimo za silazak. Naš uspon dosada je dobro protekao, mislim i suviše dobro, ali nadam se da će se i povratak uspješno završiti. Pero mi reče da podem prvi, a on će me osiguravati. Vjetar puše tačno u leđa. Pažljivo prelazim onaj zaledeni vijenac, osvrćem se, no Pero mi daje znak da idem dalje. Uže se skoro zateglo, i ja stanem. Olsonjen na cepin, osjetim da se nešto čudno događa. Munjevitog pogledam prema Peri gore, vidim crveno uže kako brzo klizi i onda Peru kako pada raširenih ruku. Sve se to događa u sekundama. Sine mi kroz glavu da trebam zabiti cepin, pokušavam objema rukama, ali je led suviše tvrd. Uže je skoro isteklo i jedino mi preostaje da dočekam udarac uhvativši uže rukom. Ali udarac je jači nego što sam se nadao. Oštar trzaj izbací me iz ravnoteže i kao iz katapulta poletim na niže. Vidim da ćemo odletiti u bezdan. Prevrćem se preko glave, beljinu promiče, a onda jedan udarac po glavi, pa drugi. To je cepin i jedina mi je misao da ga se što prije oslobođim. Napokon mi to uspije, ali ruka me užasno boli. Još dok sam se prevrtao uspjelo mi je da vidim Peru kako leži, te se prebacih malo u lijevo i sretno ateriram pored njega. Ležimo u snijegu i u trenutku postajem svjestan situacije: da se ovo desilo samo petnaestak metara niže, nemino bismo pali u Barni do. Gledam Peru kako sjedi i izgubljeno gleda unaokolo. Suti. U tom momentu dođe mi misao, nije li se i našim drugovima na ovome mjestu desio sličan pad koji se tako nemilo završio. Pero ustaje sa podera i gležnjakom, a izgleda da je i ruku povrijedio. Ja samo osjećam da me glava boli. Osvrćem se i ugledam dvadesetak metara gore zabijen svoj cepin, jednu rukavicu par metara dalje, dok kapu ne mogu

pronaći. Vraćamo se polako gore. Dalje ne ide bez osiguranja. Sa ovog grebena vidim strmu padinu koju treba prijeći. Čini mi se strmija nego kada smo se uspinjali. Imam osjećaj da je ovo »granična situacija« o kojoj govorio Jaspers. Teški, hladni strah spustio mi se u noge. U grlu nešto guši. Pero kaže da idem po tragovima, ali ih je teško pratiti, to su samo tačkice, ubodi od naših dereza. Zabijam cepin. Sjedim ukočen s uprtim derezama i polako otpuštam uže. Često zapinje za naslage leda. Sada dolazi na mene red. Razvezujem osiguranje i počinjem se spuštati. Cepin ravnomjerno zabadam držeći ga pri vrhu. Silazim u poloukrenutom stavu korak po korak. Dok ravnomjerno otpuštam uže, bacam po koji pogled u Barni do. Dereze dobro drže i već se slobodnije krećem. Dolazim do Pere. On je napravio cepinom malo stajalište da bi se mogao lakše nogama osloniti. Još koja dužina. Opet na jednom mjestu cepin ne ide u led i upozoravam Peru. Strepim dok prelazimo ovaj dio i napokon — završili smo s priječenjem. Sada se već spuštamo koračajući niz strminu prema onom malom brežuljkiju odakle smo pošli. Crveno uže nas spaja. Čudna slika. Dva čovjeka, dva živa bića u ovoj bijeloj pustinji. Napokon, dolje smo. Stisak ruke i zagrljav. Ta živi smo! Skidamo dereze i razvezujemo se.

Dok se udaljujemo, zrake zalazećeg sunca, zlatne boje, obasjavaju dvoglavi Lupoglavl. Gledamo kroz munike kako se njegova dva vrha žare i svjetlučaju. Da, bili smo gore. Naša je radost neizmjerna. Spuštamo se kroz šumu praveći novu prtinu. Mrak polako dolazi. Tiho je, jedino ovu tišinu ponekad naruši kamenje koje se sa zveketom valja pri našem hodu.

Ubrzo se kuća baba Janje pretvorila u ambulantu. Pero previja prste koje je dobro izgulio. Meni daju rakiju, pa stavljam obloge po čvorugama na glavi. Prijatno je u toploj sobi. Baba Janja tvrdi da je predosjećala da će se nešto dogoditi. Dok nam se oči sklapaju od umora, pričamo kako je sve bilo. U međuvremenu večeramo toplu čorbu, koja nam je, ovako umornim jako prijala. Dolaze u kuću susjedi, pa se nastavlja sa pričom, a ja bih volio spavati.

Ujutro ustajemo rano i opraćamo se sa domaćinom i mještanima, te grabimo kamenjarom. Dolje pored Bijele se odmaramo. Uskoro smo na cesti. Vozeci se, šutke prožiljavamo u mislima sve još jedanput. Glava često klone u stranu, još smo prilično pospani. U Pazariću vidimo mnoštvo planinara koji su se vratili sa Bjelašnice. Eto i Cice, Nene sa djevojkom, vode nekog psa. Otkud vi, a otkud vi? Mi sa Lupoglava, a vi? Pričamo im u glavnim crtama, za pojedinosti ima vremena.

Nad kanjonom Drine

BORIS REGNER

BEOGRAD

Istočnobosanska planina Javor (za razliku od Javora kod Sjenice u Srbiji) je dugačak planinski greben koji se sjeverozapada od Konjuha ide do obala Drine ka jugoistoku završavajući na onom morfološki i turistički najzanimljivijem njenom odsjeku gdje je ona izgradila svoj najdublji i najstrmiji kanjon. Javor-planina sa Sušicom, koja se od nje odvaja kao poseban greben, određuju Drini ovđje pravac, tok i korito. To je ono mjesto s kojeg su nekada turisti idući splavima i Višegrada ka Perućcu sa strahopoštovanjem i divljenjem gledali nebolične urvine među kojima se bijaše usjekla Drina svojim tada divljim i neobuzdanim tokovima. Ovoga puta smo mi taj prizor promatrali iz obrnute perspektive, to jest s visine. Vjerujte divan je, veličanstven i stravičan!

Na Javoru i Sušici provedosmo dane od 12. do 14. lipnja 1970. godine, što bilježim po kioničarskoj dužnosti. Bilježim i za to jer je to još jedan zajednički izlet planinara Bosne i Srbije, to jest članova PD »Pobeda« iz Beograda, te članova »Konjuha« iz Tuzle, »Treskavice« iz Sarajeva itd. Ovakvi su se susreti, kao što je čitaocima NP već poznato, udomaćili.

Putujući autobusom od Vlasenice stigosmo do »Kraljeve gore«, naselja šumskih radnika poduzeća »Jadar«. Sam se položaj zove Kraljeva voda, jer je tu snagačan izvor, danas kaptiran i iskorišten. Tek sutradan, u rano jutro, vidjeli smo da je naselje smješteno u uvali ispod izrazite kamene gromade, pa nam je bilo jasno zašto su sinoć naši domaćini govorili da nam je »baza« ispod kamena.

Šuma. Svuda šuma. Oko nas je sve ono lijepo, blagotvorno i zanosno, što šuma ima i može dati.

Krenuli smo od Kraljeve vode. Serpentinama smo se digli iz uvale na travnatu kosu. Proplanak za proplankom, pašnjak za pašnjakom, a po njima pojedinačno ili u grupama jela i bukva. Pa opet šuma svuda okolo. Planinski reljef blag, zatalasan. Pojedine istaknute izbočine, vrhunci. Šumska cesta ide stranom jedne takve kose, a iznad divne zelene dubodoline, izvanredne ljepote. Ako netko može da zamisli idealan pejzaž, onakav kakav su voljeli slikari-romantičari iz početka ili polovine XIX vijeka, onda je to ovaj ovđje. Sunčanu, prozračnu ljepotu ističe i pojačava gusta jelova šuma svojim mračnim

Zahvaljujem planinaru U.B., koji je, u NP 7—8 1971, str. 176, sažeto opisao ovaj izlet, jer me je obavezao da o njemu opširnije progovorim i tako se odužim i zahvalim našim domaćinima i prijateljima.

okvirom. Kroz bukovu šumu stigosmo do širokog proplanka. Tu je selo Krivača. Napustimo autobuse. Selo? Malo kuća i kućica planinskog tipa. Šindra, mrko, potamnjelo ili pozelenjeno drvo. Vrtačice s bašticama. Ogradi suhozidom ili (nažalost!) bodljikavom žicom. Prema jugoistoku pruža se glavni masiv planine. Dolje, s desne, široka i dugačka travnata dolina, a gore, lijevo, šumoviti greben Javor-planine. Na njemu vrhovi Radava (1434 m) i Igrnišnik (1518 m). Ističe se kota viši vrh Javora, Žep (1537 m). Širina što se 1406 m sjeverozapadno, a na jugoistoku najpruža jugoistočno od mjesta gdje se sada nalazimo pada ka Žepi i Drini. Zove se Podžepje.

Podjeljismo se u dvije grupe. Na mlađe, takozvane »trkače« i starije, »netrkače«. Prvi će ići jugoistočno, spomenutom dolinom i penjati se na Igrnišnik. Drugi će se priključiti dvojici planinara »Konjuha« koji će markirati smjer kojim krećemo. Priroda njihovog posla je odredila »kome da se privolimo carstvu«, kojoj skupini da se priključimo.

Od Krivače išli smo na greben planine. Najprije kroz šumom obrastao kraj, zatim ogoljelim i vrtačama izrovanim predjelom s karakterističnim imenom: Ogorelača. Uskoro stigosmo do naselja Krš.

Naselje je privremeno. Rijetke kolibe razbacane su oko jedne vrtače. Istočno, preko šume, vidi se vrh Radava. Mnogo je djece — jedan ih kolibar ima sedmoro — i mnogo kućića. Dok dijelimo djeci bombone, jedna mršava, izglađnjela kuja s lanca bijesno laje na nas. Njena tri kućića ononašaju majku, pa kevču na nas sitnim glasićima. Još se neki kućići javljaju kevčući iz trave, dok nam se djeca smiješe ili se nepovjerljivo drže po strani.

Oblaci nailaze s juga i jugozapada. Oprostimo se i ubrzasmo hod koliko nam dopuštaše posao (markiranje) i tempo nas netrkača. Raskaljene staze, kojima šumski radnici i seljaci izvlače posjećene balvane, izvedoše nas najprije u jednu vrlo slikovitu dolinu, za koju naš voda iz »Konjuha« reče, čini mi se, da se zove Dobra dolina. Neko drugo ime još ne bi pristajalo, premda nas baš tu sustiže i zapljasnu prva kiša. Praćeni »planinarskom sudbinom«, hirom prirode kiša—sunce, stigosmo na jedan dugi očekivani izvor. Ljudski oprez a možda (mnogo vjerojatnije) sebičnost,

sasvim su ga ogradili čvrstom drvenom ogradićem da bi nama i ostalim namjernicima spriječili pristup do biste vode. Moguće, jer nam drug iz »Konjuha« reče da na ovoj planini ima mnogo »uzurpaciju od strane privatnika«. To nas ipak nije omelo. Preskočimo ogradićem, zahvatimo vodu. Pod gorostasnim jelama i bukvama odmorimo se, utolismo žeđ i glad.

Izvor se nalazi pod vrhom Radavom. Idući dalje, nažalost, zadosmo i zapadosmo pod strmi stjenoviti pojas vrha, a kako ne bijasmo ni orni ni spremni da »penjemo«, moradosmo ga zaobići širokim krugom.

Stigosmo na još jedan proplanak, već ne znam koji po redu. Na gornjoj mu strani jak izvor. Ovoga puta »neuzurpiran«, to jest neograđen. Od njega nastaje potok koji se spaja s drugim vodenim žilama u bujicu. Njom smo se spustili niz sjeveroistočni pristranak Javora do šumskog naselja Stublići, gdje nas je cekalo konačište.

Planina bez ljudi, bez onih koji svoj vijek provode na njoj, bez onih koji od nje žive, bila bi jednostrana i manje zanimljiva. Nama planinarima smeta što stanovnik, a još češće nestanovnik planine tako često nemilosrdno i nemilice iskorištava njena bogatstva i nagraduje ljepotu njene prirode. Skloni smo da u tome gledamo ljudski rušilački hir i pretjerani nagon prisvajanja. Često nećemo priznati da je život takav, i, takav kakav je, da je ipak život.

S gore spomenutog izvora sišli smo do nedaleke kolibe. Bila je sasvim nova i žutjela se među drvećem kao grudva sira. Neobična usporedba, no istinita. Da zaista planina nije tako surova, da ovde ne žive siromašni ljudi koji teško rade i još teže dolaze do hrane, bili bismo skloni vjerovanju da je to ona koliba iz bajke od kolača i šećerlema, jer tako sanjasmo i vjerovasmo kad bijasmo dječaka.

Domaćin, sedamdesetgodišnjak iz sela Dervente, iznio je prostirku da legnemo i šerpumlijeka da se osvježimo. Došao je — kaže — prije sedam dana sa četrdesetpetogodišnjom snahom koja je pred petnaest dana rodila žensko dijetu. Iz košare se s vremenom na vrijeme oglašavao plač novorođenčeta. Uz dozvolu domaćinovu udosmo. Krov od šindre. Pod njim jedna prostorija. Na krovu badža koja se pomoću jedne motke može zatvoriti. Između krova i zidova slobodan prostor. U zidovima mnogobrojne rupe. Tuda ulazi planinski zrak. No tuda zavija i planinski vjetar, provaljuju nepogode i oluje. Na podu od nabijene zemlje ognjište. Na pepelu tinjavu cjepanice. Tu jedan naš drug već kuha kavu u pozajmljenoj džezvici. Na direcima, koji su kostur košare, stoje drvene karlice i poneki metalni sud. S jedne strane ognjišta širok krevet, točnije: ležaj na četiri koca zaboden u zemlju, slupan od otpiljenih okrajaka. Jednaki okrajci tvore i dno na koje je nabacana slama. Preko slame biljci i pokrivači od grube vune. U jedan od takvih pokrivača

umotano je djetence. Glavicu mu štiti savijeni okrajak prostirke, pa mu malo lišće jedva viri iz surove tkanine. Očice sijaju kao dva sitna crna ugljena. Katkada otvoru ustašca i oglasi se plačem.

Sjedosmo na sličan krevet. Domaćin kaže da je nedavno sagradio ovu kolibu sa dva pomoćnika iz sela. Sve su sami izradili. I šindru za krov. Sve drveno. Nema gvozdenog klinja niti klinicu.

Dijete smo darovali novcem. Poslije nečakanja mati mu uze poklon i poreda novčanice tik uz njegovu glavicu. Priznajem, zazeblo me je pri srcu. Pomislih na higijenu i njena pravila. Glupo i bespredmetno u ovakvoj planini u ovim uvjetima. Planinski zrak i ljuti dim zaštitić će možda to nedužno stvorene.

Hvatao se sumrak kad stigosmo na Stublić. Oni što predoše Igrinik bijahu već stigli. Omladina se razmiljala proplankom, razigrala, raspjevala. Posred čistine bijahu zapalili logorsku vatru. Uz nju se pjevalo i igralo do kasno u noć.

Jutro 14. lipnja 1970. g. bijaše vedro i hladno kad krenusmo podijeljeni opet u dvije skupine kao ono jučer na Javoru. Šumovitom kosom, pa oštrim grebenom, po vaspnačkim stijenama što izvirivahu iz tla kao zubi iz staračkih desni. Raslinje nisko, sjećom svedeno na šikaru.

Zaustavismo se na točki koju naši prijatelji nazvave »Bezimena kota«. S nje prvi put ugledamo strme litice nad Crnim potokom, a u daljini obrise planina koje grade kanjon Drine. Greben vijuga, diže se i spušta, obraстаo guštarom bukve i graba. Tek ponegdje iz šikare izroni gorostasna bukva, rijedak svjedok šume kakva je negda bila. Povaljeni panjevi leže preko staze pa ih treba prejavići ili preskakati.

Stadosmo na mjestu zvanom Mihajlova krčevina. Još uvijek smo nad koritom Crnog potoka ali toka mu ne možemo vidjeti zbog osnovnih stijena. Vidimo samo litice na suprotnoj strani i planinu Javor s vrhom Igrinik za nama. Pod sobom osjećamo dubinu, nesagledivu provaliju maskiranu gustim raslinjem.

Na krčevinama i proplancima velika su staništa criješnja u cvatu, pa zrak miriše na luk. Na nekim mjestima razbuja se lopuh. Samo na jednoj krčevini našli smo gust nasad crnogorice. Nedovoljna naknada za intenzivnu sjeću šume.

Popesmo se na koto 1204 m, jedan od vrhova planine Sušice. Tu smo već bili nad koritom Drine, nad onim dijelom njenog toka gdje je stješnjena planinama Devetkom, Javorom i Sušicom s bosanske strane i s Tarom sa srpske strane. Na tom odsjeku ona prima rijeku Žepu. Tu su nekada bili njeni najhitriji brzaci i najjači bukovi. Tu se ispinju najviše litice.

Nebo, do tada vedro, počelo se mutiti.

Jarko osvijetljeni i sjenama duboko podcrtani snažni reljefi, počeli su gusnuti i gubiti

svoju prostornost. Litice, bliže, dalje i daleke planine izgubile su jasnoću i postale siluete. Stajahu jedne pored drugih kao kulise.

Zakoračismo, konačno na najvišu točku Sušice, na Ljuticu (1243 m).

Korito Drine je pod nama. Nalazi se u fantastičnom lijevknu od okomitih stijena koje sada izgledaju olovno sive i mračne, jer je nebo oblačno i sipi kiša. Rijeka pod nama je uska, svijetlo-zelena, tiha, spora, jednolična. To više i nije rijeka već jezero! Više ne postoji Drinin divlji, zapnjenušani tok, pun podvodnih stijena, brzaka i bukova. Njena iskonska divljina i ljepota žive još samo u našim uspomenama.

Hiljadu smo metara iznad toka rijeke. Čini se da bi čovjek mogao pasti ravno u riječno korito. To se ipak ne bi dogodilo zbog neravnina i nagnutosti litica.

* * *

Na sjeveroistočnom pristranku Sušice čekala nas je iznenadna promjena. Kad smo izašli iz šume pred nama se divna livada

otvarala i širila prema jednom od meandara Drine. Živ, svjetao, blještav kontrast onome što upravo doživjesmo na vrhuncu Ljutici. Bijaša, uz to, ponovno ogranulo sunce.

Gle, rajske li doline! — ote nam se svima iz srca.

Možda su baš takve Elizejske poljane u koje vjerovatno neki antički narodi.

Al'eto, novog kontrasta, novog razočaranja!

Nasred livade podigoše ljudi lovačku čeku.

Možete li zamisliti lovca: u zasjedi vreba divokozu ili srnu koja je pod zaštitom noći došla da se odmori i napase ovdje, u dolini tako sličnoj dolini mira.

Ne smeta li vašem idealu ovaj ekskluzivni i zatvoreni lovački dom na dnu doline? Ne kvari li on vaše oduševljenje kao što kvari i upropastava jedinstveni vidik na prekrasnu Drinu?

Bistri potok Bijela voda, koji dolazi negdje s visoka iz nepoznatih šuma i protječe dolinom, napojio nas je hladnom vodom. I, žuboreći, povjerio nam je da misli isto što i mi.

Pećina Kuvija ili Megara

SLOBODAN ŽALICA
SARAJEVO

Kažu da su ranije planinari često posjećivali pećinu Kuviju. O tome svjedoči snimak spilje objavljen u »Planinaru«, časopisu Planinarsko-smučarskog saveza BiH iz 1952. godine, u broju 13—15. No, sada je zaboravljena, vjerojatno zato što je izvan puteva kojima planinari obično idu na Bjelašnicu. Međutim, pećina je zanimljiva jer obiluje vrlo lijepim ukrasima. Narod je zove još i Megara, što na arapskom znači pećina. Planinari pješaci mogu do nje doći s nekoliko strana. Najbolje je poći od željezničke stanice u Bradini uz magistralnu cestu nazad do velike okuke (oko 1,5 km), a odatle desno putem kroz selo i dalje do Laništa. Lanište leži na lijepoj travnatoj čistini usred šumice kroz koju vodi šumska cesta do Zelenih Njiva; odatle do pećine vodi sada već prilično blijeda i stara markacija.

Drugi put pogodan za posjet pećini vodi od Šavnika, odakle se ide do Mehine Luke (pravilno je Medna Luka) trasom sarajevske transverzale, a zatim desno slabo markiranim putem do Laništa.

Do Laništa može se također doći makadamskim putem iz Tarčina a dalje kako je već gore navedeno.

Iz ovoga se može zaključiti da se mogu kombinovati dolasci i odlasci raznim putevima.

Tko želi, poslije posjeta pećini, do Djevojačkih stijena, odnosno na Hranisavu, treba ići kroz šumu držeći se grebena. Otprikljike za sat i po hoda izlazi se iz šume na katune zvane Opančak, odakle markiranim putem za Hranisavu.

Jednog lijepog jesenjeg dana Cico i ja odlučili smo da posjetimo ovu pećinu. Topao jesenji zrak, mnoštvo boja, čudni kokteli i varijacije na temu jeseni — sve je to lebdilo pred našim očima. U takvom raspoloženju odjedanput nam se ukazao otvor pećine. Polako, da ne narušimo tišinu, gazimo po vlažnom kamenju. Pa da, sine mi kroz glavu, ja sam prvi put u jednoj pravoj pećini. Odjeci kapi vode koja pada sa stropa umnožavaju se... Samo mirno i bez uzbudjenja. Dva mlaza svjetlosti iz naših baterija šaraju po zidovima na kojima je voda izvajala čitavu galeriju likova. Čudno mi se smiješe dvije glave sa stropom; iznenada se pred nama ukazuje okamenjeni konjanik. Prelazim rukom preko mrkocrvenih stijena. Tko zna od kada nisu vidjele svjetlost. Tapkamo dalje kroz mrak. Čuje se jednolično: kap, kap..., a onda jedno zvučno: dong! Zastajemo. Osluškujemo. Elektronska muzika? Zapravo nešto kao džez. Napregnuto gledamo u pomrčinu. Šta li je iza one stijene? Provlačimo se kroz jedan otvor i eto nas u velikoj dvorani. Viteška dvorana. Dalje, izgleda, ne ide. Nekoliko metara gore je otvor, ali se bojimo da naše baterije neće više izdržati i zato se vraćamo. Napolju nas dočekuje sunce i vjetar u granama drveća, kao da na pitaju: »Šta ćete unutra, u mraku?«

* * *

Bio je mjesec maj kada sam po drugi put navratio u Kuviju. Ovom prilikom popeo sam se do onog otvora. Iza njega je veće proširenje i ne vjerujem da ima još nekih prolaza u pećini.

Planinarske marginalije

VLAHO OŠTRIC

ZAGREB

XXXVIII. STIHOVI U DOLINI VRATA O ŽIVOTU I SMRTI U GORAMA

Posjetionci doline Vrata dobro znaju spomenik palim partizanima-alpinistima. Poput spomenika Julijusu Kugyju u Trenti i taj je dobro poznati i posjećeni i mnogo snimani spomenik postao osobitost krajolika i sastavni dio doživljaja doline i okolnih planina. No rekao bih da je jedan drugi spomenik — onaj poginulim i umrlim planinarima na Triglavu i oko njega — manje poznat. Svega je četvrt sata dalje, pored staze za Prag, pa ga posjetiocu bliže okolice Aljaževa doma i prolaznici Tominšekovom stazom često i ne vide. Velik kamen među kamenovima što su se odronili od stijena postao je spomenik onima čiji su se životi na tim stijenama odronili u smrt. Ispod njega šumi Bistrica, tek rođena od bijelih sprudova, uokolo su polja bijelih i sivih kamenova, smirena pod žilavim hvojama klekovine. U podnožju kameni-spomenika nalazi se brončana knjiga. Na svakom kovinskom listu nalazimo po jedno ime, po jedan zapis o životu što se ugasio na tvrdim tlima planina.

Mrtvima su posvećeni stihovi na prvom listu brončane knjige. Njihovom sadržaju ne treba prijevoda:

Nihče ne ve kdo je prvi obstal
pod večnim stolpi gora
Pa ni puščica bil napeta
na loku neba
Nihče ne ve kdo je prvi iskal
s koprnjenjem stopnice razpok
Ki jih skrl' v labirinte nečin
triglavski slovenski bog
Nihče ne ve kdo je prvi spoznal
sladko tajanstvenost zmag
Nihče ne ve kdo je prvi žrtvoval
svoje življenje svojo mladost
v prepadni sarkofag
je lovec bil
je bil pastir
Kdo je prvi v sarkofagu gora
našel svoj večni mir
Triglav molči in gore molče
le kadar vihar govori in plazovi

slišiš ime
neznano ime
imena slišiš
mnogo imen

hrume

iz sten
belih sten
večnih kot spomenik

Planinska zveza Slovenije

I imena se nižu na brončanim stranicama. Prvi je Anton Korošec što je stradao još godine 1822. na samom vrhu Triglava ošinut munjom u oliju (izvještaj o toj nesreći, »Oluj na Triglavu«, preveo je N. D. Paulić za NP, 1956, br. 3,250). Zatim niz drugih do godine 1968. Neki su bili u zori života, neki u sutoru. Plazovi lavine, gromovi . . . Skrhani oprimak, ledeni dah stijena. Hladni pokrov, bijela smrt pod mrzlim ogrtaćem uzvitlanih pahuljica. Neki su padali, dok se prekinuto uže vuklo za njima kao slomljena krila, i umirali brzo. Drugi su tiho zaspali, bez buđenja. A bilo je i mučnih agonija, u gru srca što se iznevjerilo, u boli raskida i lomova. Planina je ubjala hladnim dahom, silovitim udarima, laganim isrujanjem životnih sila. Bilo je tijela što su ih uzeli njeni ponori da ih nikad ne vrate. Tijela drugih otišla su u udaljene gradove. Neki su u Dovju i njihovi nadzornici gledaju s obronka Karavanki prema julijskom gorju, prema mjestima gdje su živjeli i gdje se život ugasio.

Da, ipak, nije samo o smrti riječ. Jer gore su prostori života, a ne prostranstva smrti. Života što u svemu nalazi novih poticaja. Opia se prostorom, širi prema daljinama. U pustoši crpi novih snaga, iz ponora doseže dubine neba. Živi traianjem kameva niežnošću cvijetova. Teče kao brzac, struji kao vjetar, kovitla se s oblacima.

I zato u gore idemo živjeti, a ne umrijeti. Da, to nas vuče njima: osjećai da živimo snažnije, čistije, zanesenije. Život slavi svoja slavlja na vrhovima, nad ponorima, od zelenih dolina do kamenih kraljevstava pod oblacima. Pa i onda kad se život odroni u smrt iz odrona će ponići novi život. A oni što više nisu, prisutni su u onome što jest: u životima onih što za njih znaju, u dugom trajanju gora.

U velikom miru gora mire se život i smrt. Smrt se desi, no život je onaj što traje.

Razmišljam tako nad stihovima iz brončane knjige u dolini Vrata. Neka mir i blagost prati uspomene na one što više ne žive svaki za se. Njihovi su se životi stopili sa životom gora i životom u gorama.

XXXIX. Pjesnik VLADIMIR VIDRIĆ NA TRIGLAVU

Vladimir Vidrić (1875-1909), hrvatski pjesnik, poznat i mnogima drag, imao je izraziti planinarskih sklonosti. Mislim da je to vrlo malo poznato, pa bi valjalo o tome što zabilježiti za čitaoca »Naših planina«. U Vidrićevim pjesmama nema tome traga i tek jedna slika iz pjesme »Roblje« podsjeća na planinarske doživljaje, što ne mora značiti da je ponikla na planini. Moglo je to biti i na obali ili na moru:

»O, kako je pusto, kako je tužno!
Sunce pada za gole planine,
Daleko tamo na krvavo nebo
Vijor povija oblačine.«

Međutim, u pomno sabranoj i brižljivo uređenoj dokumentaciji o Vladimиру Vidriću, uz njegove »Sabrane pjesme« (kritičko izdanje Odjela za suvremenu književnost JAZU, što ga je uredio Dragutin Tadijanović, a objavljeno je u Zagrebu god. 1969.) nalazimo i podataka o Vidrićevu planinarenju. Te bih podatke prenio ovamo, uz manje vlastite done.

Vladimirov otac, dr. Lovro Vidrić (1838-1900), rodom iz okolice Postojne, kasnije pravnik u Zagrebu, bio je strastan planinar, kako saznajemo iz životopisa što ga prijatelj mu dr. Ivan Zahar objavi u »Obzoru« 24. XII 1900. Prvi su dodiri s planinama vezani uz seosko djetinjstvo: »Do svoje petnaeste godine živiljaše u svojoj rodnoj kući poput sve seoske djece. Polazio bi na brdo Nanos sa stadom i pasao ga (Sabrane pjesme, 279). Živeći u Zagrebu bio je aktivan planinar, pa i onda kada mu je oslabilo zdravlje: »Bijaše uvjeren da mu kretanje na svježem zraku, naročito po planinama koristi. Meni je takovo lječenje uvijek preporučao, ali ga žaliboze nisam mogao poslušati. Nema možda čovjeka koji bi tako ljubio planine kao što ih ljubim ja; al mi zdravstveno stanje ne dozvoljava da se po njima penjem. Možda je i Vidrić u tom pogledu prevršio mjeru.

Ljetos u mjesecu srpnju poželi vidjeti svoj rodni kraj. On pode na čarobno Bledsko jezero, na divlje-romantičko Bohinsko jezero, i uspe se k izvoru Save ispod velikoga Triglava, a onda pohodi belopeška jezera u kojim se kupa Mangart. Vraćajući se s izleta, zaustavi se kraj jedne pećine, pogleda gore i tužnim glasom reče: To mi je zadnji put! (290).

I bilo je, jer je bolest i odviše uznapredovala.

Vladimir Vidrić je uz oca, može se pretpostaviti, postao planinar. Nažalost, u dokumentaciji o njemu ima podataka samo o jednom izletu. Te podatke pruža jedna razglednica upućena sestri Veri u Ljubljani 14. kolovoza 1904. U knjizi je njen fiksibil (slikovni prilog XVII) i opis (318-319). Original je u Vidrićevoj ostavštini u Institutu za knji-

ževnost, gdje sam ga i ja vidio, pa mogu malo dopuniti čitanje razglednice.

Na njoj je fotografirana »Triglavsko koča na Krederici s pogledom na Triglav«. Za planinara zanimljiva slika, jer pokazuje tu poznatu kuću u njenom prvobitnom izgledu (prizemnica, s potkrovljem, otprilike četiri puta manja od današnje kuće). Ispred kuće je mala, nekoć popularna kapelica koja danas ne postoji. Na marginama slike Vidrić je napisao:

14/8 904

Mi smo išli najtežim (potcrtao Vidrić) putem na Triglav, bilo je krasno. Sutra idemo na vrh i onda na Bohinj.

Srdačan pozdrav Edi, Tebi i svima,

Vlado

Vidrićevi su se suputnici također potpisali. U lijevom uglu je potpis Josipa Pasarića. Na desnom rubu su još, mislim, dva potpisa ali nečitljiva (razglednica je ispisana olovkom). Gledajući original mogao sam, s mukom, uočiti slova H . . c, dakle vjerojatno Hirc.

Na poledini su, uz oznaku izdavača i adresu, dva planinarska i dva poštanska žiga s ovim tekstom: Triglavsko koča na Kredarici 2515 m; Aljažev stolp vrh Triglava 2864 m; St. Johann am Wochein — Sv. Janez v Bohinju (u sredini nečitljiv broj i datum); k tome još, čitljiv žig pošte u Ljubljani.

Uz ovo bih zabilježio neka zapažanja. Vidrić je izveo klasičnu triglavsku turu, u trajanju od četiri, eventualno tri dana, od Mojstrane do Bohinja. »Najteži put« što ga Vidrić spominje očito je Tominškova pot iz doline Vrata kroz ostjenje Cmira i Beguniskog vrha. Naime, ta staza je otvorena godinu dana ranije (6. rujna 1903) i stvarno je bila najteža (teža je od staze kroz Krmu i Kot i od staze preko Praga; od nje je teža Bambergova pot od Luknje preko Plemenica na Za Planjo, ali ta je staza sagrađena mnogo kasnije, 1913. godine). Vidrić nije mogao biti loš planinar kad je krenuo na tu novu, težu stazu i to sa zadovoljstvom naglasio. Tominškova pot ga nije zaplašila ni iscrpila nego oduševila, kako i treba da bude. Vidrić je bio u dobrom društvu. Josip Pasarić (1860-1937), gimnazijski profesor, književnik i novinar, bio je aktivan planinar i dugogodišnji funkcijonер HPD-a. Hirc će biti Dragutin (1853-1921), prirodoslovac, zemljopisac, i on aktivni planinar i dugogodišnji funkcijonér HPD-a. Međutim, Vidrić izgleda nije bio član HPD-a (u godištim »Hrvatskog planinara« — izlazi od 1898 — nisam našao njegova imena među podacima o članovima). Dakle dosta obična pojava (i danas) da više ljudi posjećuje planine nego što planinarska društva imaju članova.

Eto, podsjetih na Vidrića i na Triglav. Neka nam budu draži kad im, svakome na svoj način, idemo u pohode.

XL. »KAMENO ŽIVLJENJE«

Bijah čovjek bijah hrid
 Bijah hrid u čovjeku čovjek
 u hridi
 (P. Eluard)

Okovan sam tugom jednog gubitka, pognut za stolom, u sparnom lipanjskom popodnevnu. Tuga otkucava svoje poruke u napetim opnama sljepoočica, potmulo šumi pod svodom lumbanje, zapljuškuje, negdje u meni, neke puste obale.

U naporu pribiranja zavlačim se u krtićnjak knjiga, papira, svezaka. Tonem u riječima, u moru riječi što naviru iz tomova, sa stranica. Ustanjam i do riječi o brdimu, jer sada ne znam kada će brda opet naći. Izgubljena su na mutnim obzorjima ovog sparnog i tužnog popodneva.

A dobro bi bilo opet ih naći. Naći kamen, mnogo kamenova u beskrajnim slojevima. Kamen, miran u napetoj punoći. I hučni vjetar u meki dodir oblaka i sunčani slap. Srasti s kamenjem, utonuti u vjetar, oblak, sunčev slap. Življenje i umiranje, radanje i isčezavanje, stopljeno s kamenim slojevima, s njihovim brazdama i naborima, uzdignućima i lomovima.

Naći ono što su i drugi umjeli naći. Našli i izrazili ono što sam ne umijem izraziti. Čovjeka u kamenu, kamen u čovjeku. Pridružiti svoj doživljaj doživljaju drugih.

Stihovi Paula Eluarda, »Moji sati«, bili su dva puta takav doživljaj. Našao sam ih u dva prevodilačka ruha, onom Vaska Pope prvi put:

MOJI ČASOVI

Bio sam čovek bio stena
 Bio stena u čovjeku čovek u steni
 Bio sam ptica u vazduhu prostor u ptici
 Bio cvet u studeni reka u suncu
 Alemkamen u rosi
 Bratski sâm bratski slobodan

(Zapisao sam ih, tada, i za
 »Naše planine« — 1965, 7-8,
 183.)

A u ruhu što im ga dade Drago Ivanišević drugi put:

MOJI SATI

Bijah čovjek bijah hrid
 Bijah hrid u čovjeku čovjek u hridi
 Bijah ptica u zraku i prostor u ptici
 Bijah cvijet na studeni rijeka na suncu

Tamnocrveni rubin u rosi
 Bratski samotan bratski slobodan.

(Paul Eluard, Trideset i tri pjesme, preveo Drago Ivanišević, Forum 1969, br. 12,991.)

No stihovima francuskog pjesnika pridružila se i pjesma o životu, smrti i kršu, meka čakavska hrvaština, ponikla na oporim jadranskim krševima, na goletnim vjetrometinama pod Učkom i Velebitom, Kozjakom i Mosorom, na školjima (s onog najvećeg — Brača — je i pjesnik), u prisoju gromača, na žuljavom dlanu crljenice. Mladi izdanak drevne hrvatske baštine na tvrdim tlima pored Jadrana.

KAMENO ŽIVLJENJE

Di se obrni da obrni
 svudir stina.

Stina na kući,
 krovu
 i pragu.
 Stina u mejašu,
 sularu
 i mirini.

Stina u ponistri,
 kamenici
 i gomili.
 Stina u kampanelu,
 grebu
 i na srcu.

Di se obrni da obrni
 svudir stina.

Stina u petrari
 kamenje u bandi
 škrape u moru
 savura u gomili
 plovke na krovu
 škaja na putu
 bovanii u mirini.
 Di se obrni da obrni
 svudir stina.

(Autor je Ante Sapunar, a pjesme su mu nagrađene na Saboru čakavskog pjesništva u Žminju; »Kameno življenje« je objavljeno u »Istarskom mozaiku«, 1969, br. 5,26).

Dvije pjesme, tri bliska doživljaja. Ljudi i hridi, stine u nama i mi u njima. Još sam tužan, no manje sapet. Moći ću koracati preko hridina.

Otokar Hrazdira - osnivač fotosekcije u Ivancu

MARIJAN KRAŠ

VARAŽDIN

Osnovano 1898. godine Planinarsko društvo »Ivančica« u Ivancu imade bogat i zanimljivu prošlost. U slijedu povjesnog kontinuiteta događaj i ličnosti zaslužnih za napredak najstarijeg društva u Hrvatskom Zagorju, upravo se navršava punih 40 godina od prve izložbe fotoamaterskih slika u Ivancu.

Sama obljetnica možda ne bi zavrijedila isticanje, jer je takvih izložbi pred rat bilo u svakom planinarskom središtu. U primjeru PD »Ivančica« vrijedi zabilježiti nešto više. Mora se odmah naglasiti da je izložba planinarske umjetničke fotografije u Ivancu u veljači 1932. bila poticaj za neobično širok i kvalitetan razvoj fotoamaterstva. Može se govoriti i o »pokretu umjetničke fotografije«,¹ iz kojeg je nešto kasnije izrastao časopis »Galerija«, mjesecišnik internacionalne umjetničke fotografije. Sjedište redakcije, vlasnik, izdavač i odgovorni urednik časopisa bili su u Ivancu.

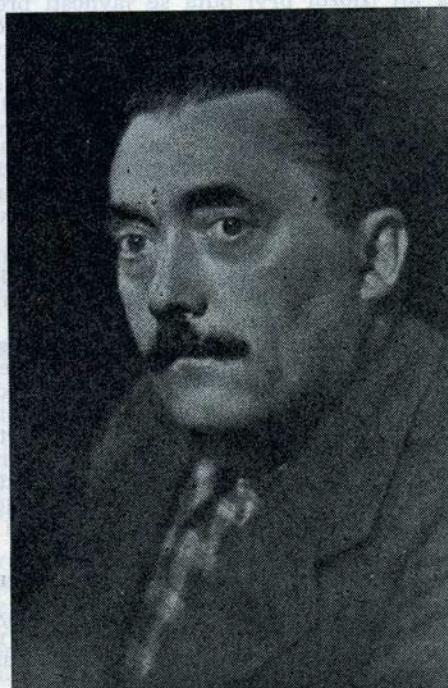
Prvi ivanečki fotoamater s početka 20. stoljeća

U neobično vrijednoj i dokumentarnoj povijesti planinarstva u Ivancu,² dr. Adalbert Georgijević s posebnom pažnjom osvijetljava trag prvog planinara-fotoamatera u Ivancu. Snimak »skupine ivanečkih gospodica iz doba oko 1900. godine« kod prve drvene piramide na Ivančici dr. Georgijević pripisuje geometru Vavroviću. Za pretpostaviti je da bi se i dandanas u Ivancu našla po koja dobra stara fotografija Ivančice.

Poslije prvog svjetskog rata obnavlja se rad podružnice HPD-a u Ivancu. Između brojnih mladih osnivača društva i ljubitelja prirode, dr. Georgijević prvo ističe Otokara Hrazdiru, aktivnog planinara i strastvenog fotoamatera. Iako porijeklom iz Češke, Hrazdira je u Ivancu stekao velik broj prijatelja i osjećao se Ivančanom. Svoje znanje, životnu energiju

Uz četrdesetu obljetnicu prve izložbe planinarske fotografije u Ivancu (1932—1972)

i stvaralačke sposobnosti neumorno je ugradivo u dobrobit Ivanca, planinarstva posebno. Sa svojom suprugom Pavicom (automatricom stihova popijevke »Poleg jedne velike gore«, mnoštva putopisa, proznih sastavaka, pjesama) bio je duša i srce ivanečkog društvenog života. Kao planinari dali su velik doprinos izgradnji kuće na Ivančici, otvorene 1. IX 1929. Zajednički su proplaninarili Alpe, Gorski kotar, Velebit, Bosanske planine, a posebno studiozno Ivančicu, Ravnu goru i čitavo Zagorje. Fotografski aparat i velika likovna kultura Otokara Hrazdire, ljepote i priroda planina, rezultirali su obiljem snimaka u kojima se snažno očituje talenat umjetnika.

Slika desno:
Otokar Hrazdira (autoportret)

Hrazdira je sudjelovao na brojnim međunarodnim izložbama umjetničke fotografije. U Pragu osvaja III nagradu za kolekciju kontaktnih slika, Prix offert i brončanu medalju u Cannesu, srebrnu i tri brončane u Luzernu, zapažen je u Parizu, Betnuneu i Chicagu.

Osnivanje fotosekcije i prva izložba 1932.

Početak organiziranog fotoamaterstva u Ivancu bila je fotosekcija planinarskog društva. Osnovana je inicijativom Otokara Hrazdire 30. lipnja 1931. Imala je 22 člana i pod stručnim vodstvom agilnog pročelnika Hrazdire razvila vrlo živu djelatnost. Održavani su redoviti sastanci svakog petka, tečajevi za početnike i naprednije fotoamatere. Na glavnem godišnjem sastanku sekcije u studenom 1931. izviješteno je o uspješno završenom tečaju i nastojanjima da se iznajmi prostorija za tamnu komoru. Povedena je akcija za organizaciju amaterske izložbe.

Tako je u Ivancu 21. veljače 1932. godine svečano otvorena prva izložba planinarske umjetničke fotografije, na kojoj su 22 autora izložila 255 slika. Dvanaest ivanečkih amatera izložilo je 163 fotografije. Njihova darovitost oduševila je tadašnjeg predsjednika HD-a Josipa Pasarića i u prikazu izložbe on posebno ističe

»...smisao, ljubav i sposobnost za ovu lijepu vještina Pavice Hrazdire, dr. Bruna Županića, Milana Čičeka, Miroslava Kunića i njegov sjajni planinarski snimak pećine Legisićine na Ivančici...«³

Na toj izložbi prvi puta se javnosti predstavlja naš veliki umjetnik fotografije Tošo Dabac, a sudjeluje već afirmirani fotograf Ljudevit Griesbach.

Posebnu pažnju Josipa Pasarića izazvalo je 75 fotografija Otokara Hrazdire. On je na izložbi postavio neke od svojih snimaka s kojima je postigao velike uspjehe na međunarodnim natjecanjima. Pasarić impresionirano piše da se fotografije Otokara Hrazdire

»...ističu bogatom raznolikošću motiva: uz veličajne prizore sa Visokim Alpa, Triglavom, Skrlaticom, Mangartom, Grossglocknerom, Sonnblickom nizu se čarobne idile sa Ivančice, Ravne gore i Trakoščanom, a pored njih lijepo pristaju intimni snimci dubokog dvoreda u proljeće, zatvorenog prozora, leda, labuda, sutona, mrtve prirode, a napose dugi niz sitnih lastavica na telefonskim žicama, dok tri akta snage i studije muškog tijela zadivljuju savršenom tehnikom i

krajnjim verizmom... Dobar izbor motiva i mjesta za snimanje, oština opažanja i fini osjećaj za ono što je na prizoru ili predmetu lijepo i karakteristično, zgodan raspored svjetla i sjene, čistoća izvedbe — to su odlike, koje rese slike g. Hrazdire, koji je ovom izložbom dokazao da pripada među naše najbolje fotoamatere.«⁴

Fotosekcija je djelovala do 1936. godine i u predratnom Ivancu je održala nekoliko amaterskih izložbi. Tradicionalan nastavak je posljednja, održana 1954. godine.

Pokretanje časopisa »Galerija«

Stvaralački zanesen mogućnostima fotografije i odlučan da je afirmira kao samostalnu umjetnost, u ljetu 1933. Hrazdira je izvršio obimne pripreme za izdavanje časopisa umjetničke fotografije. U tu akciju on je uložio sve svoje snage i sva materijalna sredstva, te je u listopadu 1933. izašao prvi broj »Galerije«, mjeseca internacionale fotografije za Jugoslaviju. Časopis je istovremeno imao nacionalna izdanja u Austriji, Velikoj Britaniji, Danskoj i Austriji, a centralnu redakciju u Beču. Svaki broj je donosio 20 odabranih fotografija iz čitavog svijeta sa dva eseja o problemima i pokretu umjetničke fotografije.

Iako nije bila dugog vijeka (izašla je u šest brojeva od listopada 1933. do ožujka 1934.), »Galerija« je pridonijela upoznavanju fotografskih dostignuća u svijetu i omogućila našoj umjetničkoj fotografiji da pokaže svoja djela i vrijednosti izvan granica zemlje. O tim težnjama časopisa objavljen je sadržajan uvodnik u prvom broju.

U prvom i drugom broju »Galerije« Hrazdira je objavio fotografije »Rudari« i »Proleće«. I ovaj uzak izbor pokazuje da je bio kompletan i originalan umjetnik, ali osjećajan i snažan tehničar umjetničke fotografije.

Ukupno uzev njegov doprinos kroz održane fotoamaterske izložbe, u pokretanju »Galerije«, te brojna priznanja na međunarodnim izložbama — pionirsko su djelo u afirmaciji fotografije, ne samo u Ivancu i Hrvatskoj već i u Jugoslaviji.

Otokar Hrazdira, veliki umjetnik i čovjek, svestrana i nesrebična ličnost, trajno je zadužio Ivanec, planinarstvo i pokret umjetničke fotografije. Njegovo neumorno stvaralaštvo prerano i nasilno je ugašeno zločinacačkom rukom izbezumljenih ustaša zimi 1944. godine.

Ostavio je djelo i mučeništvo koje je najsvjetlijia stranica planinarske povijesti Ivanca.

IZVORI CITATA I LITERATURA

1. Dr. A. C. (Ante Cividini): Pokret umjetničke fotografije. — Hrvatski planinar, god. 30/1934. br. 1.
2. Dr. Adalbert Georgijević: Sedamdeset godina planinarstva u Ivancu. Samobor, 1968.

3. Josip Pasarić: Izložba fotoamaterskih slika u Ivancu. — Hrvatski planinar, god. 28/1932. br. 3.

4. o.c.

Opet u podzemlje

MIRON KOVACIC

PDS »VELEBIT« — ZAGREB

Dok smo se udaljavali od riječke luke, trup broda jednolično je podrhtavao od rada motora. Vlažan morski zrak, hladan u smiraj dana, natjerao nas je da navučemo vjetrovke. Sunce je već zašlo i kao jedini trag dana ostalo je purpurno rumenilo na zapadu stvarajući kontrast tamnoj nazubljenoj masi otočka i kopna.

Konačno smo krenuli. Do zadnjeg časa nisam bio siguran da li ćemo ići na istraživanje ili nećemo. Sad sam siguran da idemo. Tu je oprema, tu smo mi. Ali opet sam zabrinut za uspjeh istraživanja. Da li ćemo uspeti? Imamo li dovoljno materijala?

»Nema mesta za brigu, svijeće smo ponjeli, a lopate će se naći« — tješi me Rikardo svojim crnim humorom i dodaje mi bocu votke. Alkohol ugodno peče grlo i raspoloženje se vidno popravlja. Boca je pošla od ruke do ruke i pomoću nije smo se upoznali sa mlađićima pokraj nas. Liče na hipike, no to je za njih samo moda, jer oni su studenti, radnici, daci. Razgovaramo engleskim i njemačkim jezikom, a dosta i rukama. Našla se i gitara. A kad je ona tu, tu je i pjesma. Vrba je po tradiciji pokidao dvije žice no odmah ih je znalački zakrpaio. Ima on prakse sa tim.

Noć se sasvim spustila. Jedina svjetlost su zvjezde na bistrom, tamnom nebu i svjetionici koji namiguju: crveno-zeleno, crveno-zeleno. Uvlačimo se u vreće za spavanje, a šum motora kao uspavanka uljuljao nas je u san.

Probudili smo se u Splitu. Tovarimo na sebe opremu koju, istini za volju, nije baš malo. Srećom do autobusne stanice nije daleko. Nakon kratkog čekanja ukrcali smo se u autobus i uskoro je more nestalo sa vidika. Oko nas ljuti krš.

»Tu smo doma« — kaže Čep.

Autobus baulja po lošoj, prašnoj cesti. Baš mi ne prija ta vožnja i bio sam sretan kad smo konačno stigli u Vrgorac.

Sunce se već visoko popelo i bio je užitak sjediti u hladovini lisnatih stabala u dvorištu Ivana Buloga. Domaćini su nas srdечно primili i ugostili, kako to već zna naš gostoljubivi svijet. Premda je sunce valjano pripeklo, a bili smo umorni od puta, ipak smo odlučili da se odmah damo na posao. Obišli smo sva tri objekta koja smo namjeravali istražiti i dogovorili se kojim redom ćemo ih istraživati. Vratili smo se do kuća po opremu. Dječurlijia i mlađići iz okolice ponijeli su sve stvari i tako smo kroz polja i vinograde išli poput safarija. Naprijed vodiči, za njima mi, naoružani fotoaparatima, a za nama nosači s gomilom opreme.

Brzo i rutinski uredili smo osiguravaliste. Bacam smotuljak ljestava koje zuje kroz zrak

odmotavajući se. Vrba se spušta prvi, za njim ja i Čep noseći potrebnu opremu za daljnje istraživanje. Po kosini se spuštamo do drugog skoka i silazimo u malu dvoranu od koje se spušta vlažna, skliska kosina do trećeg skoka. Bacam kamen koji gotovo istog trena bućne u vodu.

»Oko devet metara« — procjenjujem dubinu.

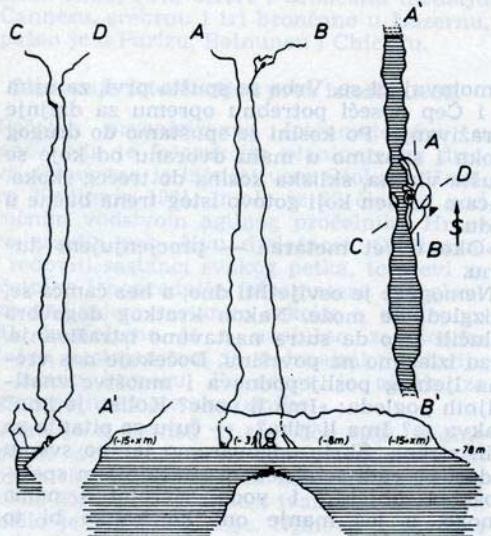
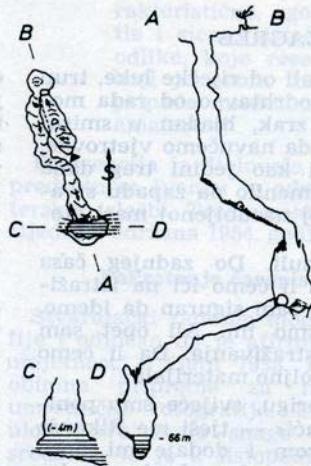
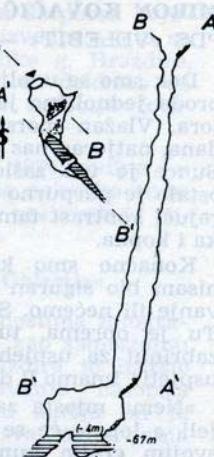
Nemoguće je osvijetliti dno, a bez čamca se, naizgled, ne može. Nakon kratkog dogovora odlučili smo da sutra nastavimo istraživanje. Brzo izlazimo na površinu. Dočekuje nas vrelina ljetnog poslijepodneva i mnoštvo značeljnih pogleda: »Ima li vode? Koliko je imao? Kakva je? Ima li riba?« — čuju se pitanja sa svih strana. Škrto odgovaramo jer po svemu sudeći ne radi se o nekom značajnijem speleološkom objektu i vode vjerojatno nema mnogo, a još manje onoliko koliko bi to mještani željeli.

Nebo je bilo vedro, a vremenska prognoza nije predviđala kišu i zbog toga smo odlučili da materijal ostavimo u jami. Stalna prisutnost ljudi i njihova značeljna pitanja na koja ne možemo dati željeni odgovor već su nam počela smetati. Većinom smo na istraživanju sami i navikli smo na tišinu i mir, pa nam je ova situacija bila neobična. U ovom malom selu Dalmatinske zagore mi smo u centru pažnje, jer ovi ljudi očekuju od nas odgovor na pitanje od kojega uvelike ovise: Ima li vode? U svakom pogledu čitamo to pitanje jer vode ima u tom kraju pre malo, u ovom kršu i poljima ispučalim od žege.

Bili smo zadovoljni kad smo se konačno, u svojim vrećama za spavanje, smjestili pod lisnata stabla i nama najdraži krov — bistro ljetno zvjezdano nebo. Tišinu je narušavalo jedino zrikanje zrikavaca i daleki lavež pasa.

Zar psi laju cijelu noć? Izgleda da je tako, jer kada sam se probudio još se čuo lavež u daljinu. Sunce se visoko diglo, a ljudi su radili u poljima. Htjeli smo odmah bez doručka nastaviti istraživanje, no ljubazni domaćini nisu nam to dozvolili — već je za nas bio pripravljen obilan doručak. Nakon doručka smo se u istom sastavu brzo spustili do zadnje stepenice Betine I. Spustio sam se ljestvicama do vode i prihvatio čamac, koji baš i nije bio potreban. Sjedeći u čamacu usred omanjeg jezera uzimao sam azimute za nacrt.

Istog dana istražili smo i Betinu II. Mještani su nekoliko dana prije našeg dolaska minirali njen ulaz jer je bio zarušen. Dosta vremena nam je trebalo da ga očistimo od kamenja i uredimo osiguravaliste. U jamu smo se spustili Čep i ja. Nije bilo polica ni stepenica pa smo brzo doprli do dna i nacrtali jamu.

Betina gigantea - Bg**Betina 1 - B1****Betina 2 - B2**

Topografski snimili: M. Karačić, B. Vrbek, S. Kolbar

Crtali: M. Karačić & S. Kolbar

Sutradan, premda umorni od dvodnevног napornog istraživanja, krenuli smo ka trećoj jami. Mještani sve jame nazivaju Betina i drugo ime ne postoji, pa smo ih stoga označili brojevima prema redoslijedu istraživanja. Trećoj jami smo zbog njene veličine nadjenili ime Betina gigantea.

Sidrište smo postavili na najboljem mjestu i započeli sa spuštanjem. Vrba se spustio gotovo do dna. Tu je pričekao mene, a zatim smo se po siparu odsklizali do jezera na dnu jame. Na prvi pogled smo ustanovili da je potreban čamac, pa smo javili Čepu da ga spusti sa površine. Uskoro su Čep i čamac bili kod nas, pa smo mogli nastaviti sa istraživanjem. Vrba i ja smo odveslali sa kraja na kraj jezera, a zatim počeli mjeriti. Mjerili smo i dubinu vode. Negdje je bila duboka 15 metara, a negdje nismo mogli dosegnuti dna. Za vrijeme mjerjenja primijetili smo u vodi neke tamne mrlje. Mislili smo da su to sjene, ali kad se jedna takva »sjenka« približila našem čamcu, ustanovili smo da je to riba dužine 10-15 centimetara. Bili smo iznenađeni ovim nalazom jer do tada nikad u spilji nismo vidjeli ribe. Mještani su nam ranije govorili da su, dok je voda visoka, u jami lovili ribe. Oni te ribe zovu gobice. Zanimljivo je da površinske vode nema nigdje u neposrednoj okolici, već su udaljene nekoliko kilometara. Ribe su tamne, pigmentirane, pa to dovodi do zaključka da se kreću i po otvorenoj vodi.

Izlazak je bio težak. Čep je nosio na ledima čamac i prošlo je dosta vremena dok nismo čuli Rikijev glas: »Penji slijedeći!«

Uskoro sam se i ja našao na ljestvama. Njihov kraj sam privezao za opasač da ka-

sniye ne bi bilo problema kod izvlačenja materijala. Kako sam se sve više penjao, tako se sve više ljestava vuklo za mnom. Katkada su zapinjale, pa sam morao zastajati i rukom ih trzati i vući. Riki je pažljivo pratio svaki moj pokret i zatezao uže za osiguranje i to mi je mnogo pomoglo, te sam nekako došao do police. Izvukao sam sav materijal na policu i ostavio ga, a zatim olakšan »poletio« do površine. Dočekali su me ljetna jara i mnoštvo mještana. Susrećem se s radosnim pogledima mojih drugova. Blatni su i mokri, a umor im se održava na licu. Riki je potpuno mokar od znoja jer je cijelo vrijeme istraživanja sjedio na osiguravalištu i trpio vrelo ljetno sunce. No usprkos svim nezgodama i umoru zadovoljni smo što smo skinuli veo tajne i s ove estavele.

Te večeri smo dugo sjedili na terasi uz dobar »crnjak«, i slušali priče o Betinama. Pričali su nam da u sezoni kiša iz estavela kulja voda, nosi kamenje i uništava okolne vinograde. U polju se stvori čitavo jezero. Kad prestanu kiše, voda se povuče kroz otvore estavela, ostavljajući za sobom natopljenu plodnu zemlju marljivim rukama. Mještani tvrde da bi prinosi mogli biti veći, kad bi u sušnom periodu bilo vode za zalijevanje polja. Mi smo ustanovili da vode ima i da je dobra i za piće i za zalijevanje. Ostalo je još da se utvrdi koliko je imao i da li se isplati crpst je iz podzemnih jezera.

Sutradan smo se oprostili od naših gospodljubivih domaćina i krenuli put Makarske kombijem koji su nam na raspolaganje dali općinski funkcionari. Otišli smo sa nadom da ćemo se vratiti i tada potpuno riješiti zagonetku podzemlja ovog krškog kraja.

Istraživanje estavela kod Vrgorca

SLOBODAN KOLBAH, ing. geologije

PDS »VELEBIT« — ZAGREB

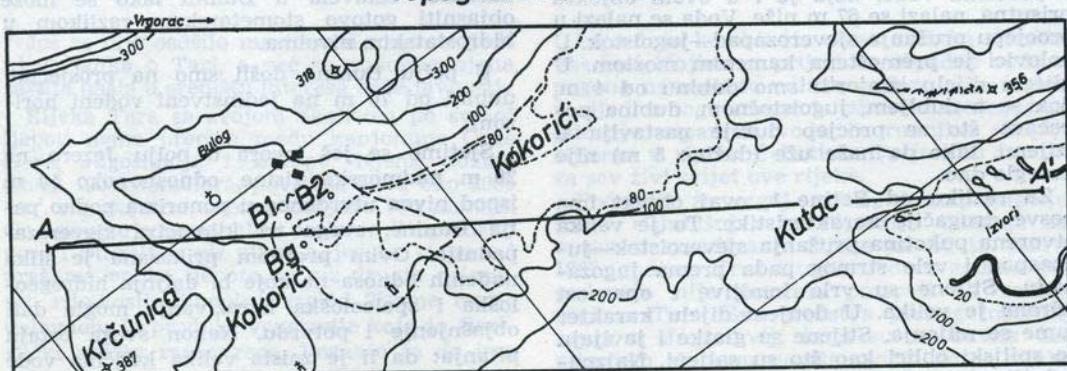
Drugom polovinom srpnja 1970. speleološka ekipa PDS »Velebit« u sastavu: Miron Kovačić, Boris Urbek, Rikard Braun i Slobodan Kolbah rekognoscirala je niz speleoloških objekata od kojih su tri istražena i topografski snimljena. Ti objekti su estavele koje u ovim krajevima nazivaju Betine, pa smo ih i mi nazvali Betina 1, Betina 2 i Betina gigantea. Ova akcija je omogućena uz podršku mještana sela Kokorići i Općinske skupštine Vrgorac, a na prijedlog Zvonka Buloga.

Glavna pažnja istraživanja bila je usmjerenja na estavele. U ovom slučaju to su vertikalni objekti, koji u pojedinim dijelovima godine imaju funkciju krških izvora ili pak ponora. Nalaze se u neposrednoj blizini

selu Kokorić, u polju Bunina kod Vrgorca, približno na 100 m nadmorske visine.

U neposrednoj blizini ovih objekata, uz zapadni rub polja, spustili smo se u dva manja ponora (10 i 12 m dubine) i pregledali mjesta pored crkve gdje u zimskim mjesecima ističe voda. Sjeverozapadno od polja Bunina rekognoscirali smo još dva speleološka objekta. Prvi se nalazi na jugoistočnom rubu prostrane vrtače Gradina, uz novu cestu Vrgorac—Makarska. Ulag u taj objekt nalazi se približno na visini od 260 m nad morem. Drugi objekt je ponor, također na jugoistočnom dijelu fliškog polja Jasena, podno sela Majića. Ulag je obzidan visokim kamenim zidom sa ustavom, a nalazi se približno na nadmorskoj visini od 240 m.

Topografska skica

A Profil pretpostavljenih hidrostatskih odnosa Bunine A'

Iz razgovora sa mještanima smo doznali da na krškom polju Jezero jugozapadno od Bu-nine postoji površinski tok rječice Matica koja na početku svog toka prima vodu iz izvora. Iako povremeno prestaju davati vodu, ovi izvori ne presušuju, već im se nivo vode spusti nešto ispod visine prelivovanja, približno 20 m iznad mora. Na detalju topografske karte i pripadnom profilu prikazani su neki od opisanih objekata i njihovi prostorni odnosi.

BETINA I

Betina 1 istražena je i topografski snimljena 20. 7. 1970. Dubina od površinskog ulaza, na približno 100 m nad morem, do površine vode jezeru na dnu jame je 66 m. Maksimalna izmjerena dubina vode u jezeru je 4 m. Kao što se to vidi iz nacrta i profila BB' postoji mogućnost njenog daljeg prostiranjia u (nama tom prilikom) nepristupačnim dijelovima podzemlja. Nismo primijetili kretanja vode u jezeru, a sama voda je upotrebljiva za piće. Važno je spomenuti da su na žalu primijećene sitne ljuštute školjke.

Objekt je kombinacija vertikalnog i spiljskog sistema. Karakteristična su tri znatnija skoka: prvi kod ulaza, zatim onaj u srednjem dijelu i konačno desetmetarski skok nad samim jezerom. Pored erozionih oblika ima mjestimice dosta srušenog materijala, glichenih taloga i pijeska, a prisutni su spiljski oblici kao stalagmiti, stalaktiti, saljevi i sl.

BETINA II

Betina 2 istražena je istoga dana. Ulaz u objekt je na nivou polja, približno 100 m n.m. a površina vode, koja je i u ovom objektu prisutna, nalazi se 67 m niže. Voda se nalazi u procjepu pružanju sjeverozapad—jugoistok. U polovici je premoštena kamenim mostom. U pličem dijelu izmjerili smo dubinu od 4 m, dok se u dubljem, jugoistočnom, dubina povećava što se procjep dublje nastavlja u stijenu, tako da naše uže (dužine 5 m) nije doseglo dno.

Za razliku od Betine 1, ovaj objekt ima posve drugačije karakteristike. To je velika otvorena pukotina pružanja sjeveroistok—jugozapad i vrlo strmog pada prema jugozapadu. Stijene su vrlo lomljive i opasnost odrona je velika. U donjem dijelu karakter jame se mijenja. Stijene su glatke i javljaju se spiljski oblici kao što su saljevi. Najznačajniji element njenog dna su plohe koje omeđuju dugo usko jezero koje je gore opisan, a pružanje mu je gotovo normalno na ulaznu pukotinu.

BETINA GIGANTEA

Betina gigantea istražena je 21. 7. 1970. Već je na samoj površini svojim stjenovitim grotom obećavala ponor izuzetnih obilježja. Taj ulaz nalazi se nešto iznad razine polja (oko 100 m n.m.). Na stijenama se uočavaju izra-

zite vrlo strme pukotine sjever—jug čiji smjer će pokazati mnogo zajedničkog s pružanjem velikog jezera dugog preko pedeset metara i širokog 2—5 m. Ono nas je čekalo 78 m niže. Na nizu mjesta, na sjevernoj i južnoj strani jezera, dubina je bila veća od 15 m. Iz tame jezera svjetlost naših lampi privukla bi po koju ribicu, začudo, tamne boje. Time je bila potvrđena prisutnost ribe, na što su nas prethodno upozorili mještani. Oni je love u zimskim mjesecima, kada se razina vode digne nad površinu polja. Nekoliko centimetara iznad površine vode vidjeli su se tragovi prethodnog nivoa. Ovaj objekt je izrazito vertikalан; u najvećem dijelu silazili smo niz previšnu i vrlo glatkiju stijenu. Mase vode u svojim povremenim silovitim nailascima i silascima ostavile su vidne tragove.

Vec u toku samog istraživanja bio sam zadivljen dvjema stvarima. U tri relativno udaljena objekta (100—200 m) sišli smo na gotovo istovjetni vodenih horizont. Teško je nakon toga vjerovati da nisu međusobno spojeni i da je pojавa vode u svakom od njih samo usko lokalna pojave. Isto je teško vjerovati da bi i život školjaka i riba mogao biti vezan na neke male i velikim dijelom godine izolirane rezervoare. Lakše bi bilo pretpostaviti vezu sa nadzemnim vodenim tokovima pa možda i jednu hidrauličku cijelinu.

Analizom prikupljenih podataka izradio sam profil po smjeru optimalnih mogućnosti cirkulacije vode u podzemlju na osnovu morfološko-geoloških odnosa. Na profilu djelomično je zahvaćeno visoko zalede polja Bunine koje je vrlo vjerojatno područje prikupljanja vode. Sjetimo se rekognosciranih objekata u Gradini i Jasenju polju. Eruptivni karakter estavela u Bunini lako se može objasniti gotovo stometarskom razlikom u hidrostatskim nivoima.

U polju Bunina došli smo na prosječnoj dubini od 70 m na jedinstveni vodenih horizont.

Sjetimo se još izvora u polju Jezero, na 20 m nadmorske visine, odnosno oko 10 m ispod nivoa utvrđenog u ponorima podno polja Bunine, svega tri kilometra sjeverozapadnije. Ovim profilom prikazana je slika nađenih odnosa na koje bi daljnja hidrogeološka i speleološka istraživanja mogla dati objašnjenje i potvrdu. Nakon svega ostaju pitanja: da li je zaista velika količina vode tokom čitave godine prisutna relativno plitko pod ljeti isušenom površinom; kakva je barijera koja bi tako nešto omogućila; koliki su podzemni prostori; kakva su hidrostatska uspoređenja ili lokalne prelivne zone; što nam može reći izdašnost izvora i kontrola nivoa u podzemlju, bojenje voda i utvrđivanje podzemnih tokova.

Obogaćeni ovakvim saznanjima, uz analizu geoloških odnosa, mogli bismo doći do vrijednih rezultata.

Pričanje gvozdene peći

STIPE VRDOLJAK

SPLIT

U jesensko-zimskim večerima nisam zalazio u varošicu. Bila je udaljena od željezničke stanice pola sata hoda, pa sam ostajao u kancelariji. U sobi ispred kancelarije bio je prometni ured u kojem je prometnik obavljao službu sa strankama, posluživao dva Morzeova aparata i otpremao vlakove. Strujanje zraka kroz dimnjak u gvozdenoj peći posvema je sličilo zavijanju juga u luci grada moje mladosti. Sjetio bih se tada bijesa i pustošnja morskih valova u luci koje nije mogao smanjiti ni dugački, čvrsto građeni lukobran...

Ogromni valovi nasrću i razbijaju se o kamene ivice obale propinjući se više od desetak metara u visinu, ruše se na široku obalu plaveći je. Zaustavlja ih niz kuća i kućica poredan ispred ogromne starorimске palače. Ja i više desetaka građana, prikovani uz pročelje kuća, promatramo bijes raspojasane prirode što nas u svojoj jezivoj ljepoti i strahoti drži satima prikovane, i nikako da se s mesta maknemo. Galebovi u velikom

broju nasrću i hvataju ribice što ih uzburkano more izbacuje na površinu. Mornari drvenih brodova, većinom trabakula, očajni su i strahuju da im valovi ne potrgaju konope i lance kojima su vezali sidra, i da im se brodovi međusobno ne opatrnu. Brižno paze na svaki val, spremni da njihov razaračući učinak predusretuju.

Duboko u noć slušam pijev zraka u gvozdenu peći i on me često uljulja u ugoden san. Ali tada me prene i malo jači pokret ili poziv u prometnom uredu. Onda opet slušam pijev gvozdene peći, a on me ponovno vodi do uzburkanog mora u luci, sve dok me konačno posve ne razbudi tutnjava brzog vlaka od kojeg se zgrada trese kao od potresa. Tada krećem na počinak u drugo krilo zgrade.

I iduće večeri sjedit ću uz raspjevanu gvozdenu peć, a ona će mi opet pričati o bijes i pustošnjima mora u luci grada moje mladosti.

Spasimo kanjon Tare!

MILAN RADOVIĆ

PLJEVLJA

Još se nije osušilo mastilo od mog posljednjeg članka o Tari, a već se ponovo njena zaštita našla u središtu interesa naše javnosti.

Rijeka Tara sa svojom okolicom po svojoj ljepoti nema prema među kanjonima Crne Gore, Jugoslavije i Evrope. Njena dužina iznosi 180 kilometara, površina sliva oko 2000 km², a prosječna dubina kanjona 900 metara. Ona povezuje nacionalne parkove Biogradsku goru i Durmitor, niz planina, jezera, slapova i prašuma velike ljepote, te niz drugih prirodnih rijetkosti. Živopisni izgled Tarine regije uglavnom je produkt vegetacije koja je floristički veoma raznovrsna. Poznato je da ima velik broj botaničkih rijetkosti i da sve one još nisu detaljno istražene. Od vodenog carstva spomenimo pastrvu, mladicu i lipljana, a od faune u kanjonu divokoze, srne, medvjede, kune, jarebicu i divlje svinje. Boja vode rijeke Tare je smaragdna, ali su iz časa u čas i od mjesta do mjesta nijanse različite.

Ljepota Tare dobro je poznata svim onima koji su je jednom posjetili jer djeluje na čovjeka ne samo ljepotom svoje vode nego i strahotom kamenih litica.

Ljudska duša se odnosi prema prirodi kao moljac koji grize kad ne može da leti, kao tinjavi plamen koji uništava gdje ne može da osvijetli.

Raskin

Izgradnja kombinata olova i cinka »Brskovo« kod Mojkovca prijeti da otpadne vode iz pogona nesmetano odlaze u Taru. Sta će biti posljedica toga znamo iz iskustva stečenog na oticanju otpadnih voda iz rudnika »Suplja stijena« u rijeku Čehotinu. To je bilo fatalno za sav živjet ove rijeke.

Poduzeće za uzgoj, zaštitu i eksploraciju šuma »Ljubišnja« iz Pljevalja ukazuje na opasnost zagadivanja rijeke još od 10. marta 1965. godine. Kroz čitavih sedam godina ovo poduzeće nije prestalo pozivati na zaštitu regiona Tare. Sva sredstva javnog informiranja u Jugoslaviji koja su se bavila tim pitanjem stala su na stanovište da se riječku Taru ne bi smjelo zagaditi i upozoravala su na štetne posljedice. Čak je iz SR Njemačke stigao napis pod naslovom »Spasite Taru!«, a šumari iz SAD ponudili su stručnu pomoć u nastojanju da se sačuva Tara.

Pretvorimo nemoć u moć i zaštitimo riječku Taru dok još nije kasno. Sačuvajmo ljepote njenog kanjona. Apeliramo na sve ljude svijeta: Rijeka Tara ne smije postati posuda za dubre, otpadne vode iz rudnika »Brskovo« ne smiju u Taru! To bi se osvetilo i nama i pokoljenjima koja dolaze.

In memoriam

Ivan Šikić - Jungo

1912—1971

Lako je pisati o neustrašivim velikanima alpinizma, o osvajačima najviših vrhova i stvaraocima planinarskih organizacija. O njihovim pothvatima zna cijeli svijet, ali što javnost može sazнати о malom čovjeku, o tisućama malo poznatih ili nepoznatih prijatelja planina i tihih radnika koji čine osnov planinarstva, temelj koji privlači mlađe ljude i nastavlja se kao neprekinuto djelo. Jedan od takovih malih kotačića izgrađenih od entuzijazma i optimizma bio je pokojni Ivan Šikić-Jungo. Nenadano je umro u Zagrebu 5. listopada 1971. godine nakon kratke i teške bolesti. Njegova neostvarena ideja — Tunel kroz Velebit ispod Karlobaških Oštarija — odraz je njegove ljubavi za planinu i kraj iz kojeg potječe. Poklonio im je veliki dio svog slobodnog vremena, svog života.

Rođen u selu Podoštri kraj Gospića 1912. godine, maturira u Gospiću i upisuje se na Pravni fakultet u Zagrebu. Usljed teških životnih prilika prekida studij i zapošljava se da bi 1965. više silom nego milom otiašao u mirovinu s položajem bankovnog činovnika. Poslije rata sve svoje slobodno vrijeme koristi za populariziranje ideje o velebitskom tunelu. Vlastitim sredstvima financira izradu makete središnjeg dijela Velebita, kojom prikazuje svoj plan na uistinu najužem dijelu Velebita, između Brušanske Dulibe i Sušnja. Izrađuje razglednicu ovog predjela, koja kola po cijelom svijetu, a tisak (Vjesnik, VUS, Suvremena tehnika, Tedenska tribuna, Slobodna Dalmacija, Svet, Dolenski list, Arena, Ličke novine, Naš jezik, Naše planine i druge) donose članke o njegovoj ideji. Na jednom sastanku u Savezu inženjera i tehničara Hrvatske njegova ideja je pozitivno ocijenjena. Podržavaju ga i pišu mu mnogi pojedinci, a

njegova ideja ulazi i u narodne pjesme. Gospodarska važnost tunela kroz Velebit naročito je značajna u zimsko razdoblje, kada je prekinuta veza Gospića sa Primorjem nekoliko tjedana, a najmanje četiri mjeseca promet se odvija sa velikim poteškoćama. Te poteškoće nije uklonila ni nova asfaltna cesta Gospić—Karlobag. Ostvarenja svoje ideje Jungo nije dočekao premda je za nju utrošio mnogo vremena i sredstava, ali ipak, njezinu grandioznost ne možemo zaboraviti.

Važan je bio i ostali njegov rad među pukom. Tako je pred desetak godina učlanio u Planinarsko društvo u Gospiću oko šezdeset članova koji postadoše i preplatnici »Naših planina«. Mnogi od tih i danas su aktivni članovi PD »Visočica« Gospić. U lička sela unosi nova saznanja raspačavanjem popularnih novina i knjiga, prodaje Lički kalendar i ostale narodu pristupačne knjige. Taj njegov stvarno prosvjetiteljski rad nije bio lagan, ali je njegov optimizam sve savladao. Skolovanje svoje djece iz male mirovine, česte boljetice i ostale neprilike nisu mogle uzdrmati njegovu ljubav za Gospić, Velebit, Liku i Hrvatsku, kao ni njegovu vjeru u narod. Takav je ostao do posljednjeg daha.

I kada ga se sjećamo odavajući mu počast, na ovaj način odajemo u isti mah počast i svima onima koji su kao Jungo željeli svom kraju mnogo dobra, ali ga ne moguće ostvariti. Ideja njegova ostaje među nama i pod imenom »Jungov tunel« sjećat će nas na njegov entuzijazam. Prijatelji i građani Gospića priredili su mu veliki i lijepi pogreb, a ovi reci neka podsjetite planinare na jednog velikog prijatelja Velebita.

ANTE RUKAVINA, GOSPIĆ

Planinarski savez Hrvatske u 1971. godini

Društva. U toku 1971. g. u PSH je bilo uključeno 69 društava od kojih velika većina aktivno radi. Markice za 1971. g. nisu podigla društva »Ris«, »Jelengrad«, »Rajinac«, »Strmac«, »Maks Plotnikov«, »Ekonomist«, »Dinara«, »Zavižan«, »Badanj« i »Borak«. Izvršni odbor i regionalni odbori nastoje oživiti njihov rad, pa je bilo i određeni uspjeha, jer su društva »Dubrovnik«, »Cesograd«, »Svilaja« i »Trakošćan«, koja u 1970. g. nisu podigla markice, to učinila u ovoj godini. U toku godine osnovano je novo planinarsko društvo »Zanatlija« u Osijeku. Kod čakovečkih i varadinskih planinara postoji inicijativa za osnutak (obnovu) društva »Željezna gora« u Čakovcu.

Članstvo. Prema evidenciji markica podignutih do konca godine broj članova u našoj republici u 1971. g. iznosi 18.314 od čega odraslih 10.862, omladinaca 4.046 i podmlatka 3.406. Ovaj broj odgovara broju članova u isto vrijeme prošle godine, ali konačan broj članova bit će poznat tek polovinom siječnja 1972. g. po povratku i konačnom obraćunu markica.

Glavni odbor održao je u 1971. g. dvije sjednice: jednu uoči IX redovne skupštine PSH, na kojoj je razmatrana nabavka društvenog doma PSH u Zagrebu i program proslave 100. obljetnice planinarske organizacije u SRH. Na IX redovnoj skupštini PSH izabran je i novi sastav Glavnog odbora.

Izvršni odbor održao je u 1971. g. 20 sjednica na kojima su rješavana pitanja iz rada komisija PSH; organizacijska, finansijska i gospodarska pitanja; priprema materijala za skupštinu PSH; organizacija I hrvatske alpinističke ekspedicije na Grönland; ponude za nabavku društvenog doma u Zagrebu; ostala pitanja i zadaci koji su postavljeni pred našu organizaciju. Posebno treba izdvojiti tri velike akcije, koje su zahtijevale veliku angažiranost Izvršnog odbora i koje su u potpunosti izvršene, a to su:

— priprema materijala za održavanje IX redovne skupštine PSH koja je održana 25. IV 1971. g. u Zagrebu. Izvještaj o radu IO PSH i njegovih komisija, te finansijski izvještaji za 1968., 1969. i 1970. godinu umnoženi su kao posebna edicija. Treba naglasiti da je Izvršni odbor unatoč velikim poteškoćama realizirao u potpunosti zaključke koje je VIII redovna skupština PSH stavila u njegovu nadležnost;

— najznačajnija ovogodišnja akcija PSH »Prva hrvatska alpinistička ekspedicija Grönland 71« zahtijevala je dugotrajne i mukotrpe priprije. Zahvaljujući vodi i sudionicima ekspedicije, pojedinim planinarima i članovima IO-a, te finansijskoj pomoći SFKH i većeg broja radnih kolektiva, ekspedicija je u potpunosti uspjela — osvojen je do sada neosvojeni vrh Ingolsfjeld visok 2560 m. U priprije je izdavanje posebne publikacije o ekspediciji, koja će biti štampana kao separat časopisa »Naše planine«;

— nabavka i uređenje društvenog doma u Zagrebu. Na temelju zaključka posljednje skupštine PSH, Izvršni odbor prikupljao je ponude za nabavku društvenog doma u Zagrebu. Nakon niza pregledanih objekata IO je predložio Glavnog odboru nabavku zgrade u Kozarčevoj ul. broj 22 koja u potpunosti odgovara željama i potrebama PSH. Na temelju odluke Glavnog odbora PSH sklopljen je kupoprodajni ugovor, a sada su u toku radovi na konačnom uređenju doma. Otvaranje se predviđa koncem siječnja 1972. g. Nabavkom ovog objekta realizirana je davana želja još predratnog HPD-a da planinari Hrvatske u Zagrebu imaju svoj dom. Osim kancelarije PSH, POZ-a i uredništva »Naših planina« u objektu će biti smještena biblioteka sa čitaonicom, dvorana za predavanja, buffet, gostinska soba te skladišta PSH i GSS, a u perspektivi je zamišljeno uređenje muzeja i arhiva PSH. Objekt je kupljen sredstvima koja su dobivena prodajom Tomislavovog doma.

Opravданost odluke o nabavci ovog objekta, s obzirom na finansijsku stranu, već je dokazana (devalvacija), a skora budućnost će potvrditi i ostale razloge koji su rukovodili Skupštinu PSH i Glavni odbor PSH da donesu odluku o nabavci doma.

Članovi IO kontaktirali su s društвima, regionalnim odborima, PSJ, republičkim planinarskim savezima, Savezom za fizičku kulturu SRH te drugim društvenim i sportskim organizacijama. U sastav Glavnog odbora PSJ uključena su četiri člana IO PSH. Predsjednik PSH izabran je za potpredsjednika PSJ, a tajnik PSH član je Sekretarijata PSJ. Posebno treba još naglasiti suradnju sa PS BiH koja se u ovoj godini očitovala u zajedničkom izdavanju časopisa »Naše planine« u organizaciji izložbe planinarske fotografije, te u

sastanku članova IO PSH i predsjedništva PS BiH koji je održan na Prenju 6. i 7. VI 1972.

Gospodarska komisija. Zbog nedostatka finansijskih sredstava u radu Gospodarske komisije nije bilo nekih većih zahvata. Oavljeni su samo najnužniji poslovi oko održavanja planinarskih objekata koji su pod upravom PSH. Održani su razgovori sa Općinskim planinarskim savezom u Rijeci i PD »Platak«, radi uređenja domova na Snježniku i Platku i dogovorena je finansijska pomoć u obliku zajma. Sa PD »Milengrad« iz Budinšine dogovorena je kupnja zgrade na Pokojcu na trasi ZPP-a. U skladu sa zaključkom Skupštine Komisija je razmatrala i prijedlog pravilnika za poslovni fond PSH, ali se čekala odluka o nabavci društvenog doma PSH u Zagrebu, kako bi se na temelju visine preostalih sredstava mogao pripremiti program. Likvidacijska komisija Tomislavovog doma rješavala je pitanje inventara Tomislavovog doma.

Komisija za propagandu nije u toku godine imala nekih većih akcija, propaganda je vršena individualno putem štampe i radija, te direktno preko komisija. Posebno je zapažena propaganda koju su izvršili članovi ekspedicije na Grönland putem štampe, radija, televizije i predavanja. Uvodno predavanje o ekspediciji organizirala je Komisija kao javno predavanje u dvorani »Kluba samoupravljača« u Zagrebu. Za planinarsku propagandu posebno su značajne redovne planinarske rubrike u »Vjesniku« i lokalnim listovima, te redovni prilozi u tjedniku »Vikend«. U okviru komisije djeluje i knjižnica koja je u toku godine popunjena nizom novih knjiga.

»Naše planine« izlaze redovno u 6 dvobroja godišnje u tiraži od 2100 primjeraka. U toku godine došlo je do poskupljenja štamparskih usluga, pa je za iduću godinu izdavač bio prinudjen da povisi preplatu na din. 30.— Saradnja sa PS BiH odvija se u skladu međusobnih dogovora.

Komisija za omladinu nije u toku godine radila, jer do sada nije nađena pogodna osoba koja bi mogla voditi Komisiju. Nadamo se da će u najskorije vrijeme i to pitanje biti riješeno.

U okviru tradicionalnog memorijala »26 smrznutih partizana« u Mrkoplju organiziran je skijaški pohod od Jasenka do Tuka 26. i 27. II 1971. g. Nažalost, na pohodu je sudjelovalo vrlo malo planinara i to iz manjeg broja društava.

Komisija za GSS inicirala je osnutak stanice GSS u Delnicama tako da sada na području PSH djeluje 7 stanica. Za pripadnike stanice u Delnicama organiziran je poseban seminar na Petehovcu. Organiziran je republički tečaj GSS na Risnjaku na kojem su sudjelovali pripravnici iz Delnica, Splita i Zagreba. U suradnji sa Komisijom za speleologiju započeta je realizacija na organizaciji

specijalne grupe za spasavanje iz speleoloških objekata. Članovi Komisije sudjelovali su na seminaru o lavinama koji je održan na Bledu, na Zboru spasaoca PS Slovenije na Okrešlu, te na Saveznom instruktorskom seminaru na Zelenici. Komisija je bila organizator sastanka Koordinacione komisije GSS PSJ u Šoćevu kući. Posebno treba naglasiti suradnju sa spasaocima iz BiH. Komisija pruža pomoć stanicama u nabavci opreme.

Članovi stanica GSS Zagreb i Split uspješno su izveli do sada najveću akciju spašavanja dvojice speleologa iz jame Podgariće na Braču.

Na skupštini PSH donesen je novi pravilnik GSS PSH. Osnovan je fond GSS-a iz kojeg će se u slučaju potrebe financirati velike akcije spašavanja. Sredstva fonda odvajaju se iz članarine članova.

Komisija za speleologiju organizirala je republički seminar za spašavanje iz speleoloških objekata u Jopića spilji kod Krnjaka. Predsjednik Komisije sudjelovao je na II Međunarodnom kolokviju o spašavanju iz speleoloških objekata u Belgiji. Komisija je sudjelovala u akciji spašavanja iz jame Podgariće na Braču, pružala je pomoć društima u organizaciji speleološke škole i seminara. Nabavljeno je nešto nove opreme. Predsjednik Komisije vrši funkciju i predsjednika Koordinacione komisije za speleologiju PSJ.

Komisija za orijentaciju nakon ukidanja Liga nije našla svoj sadržaj rada, te je tek koncem godine sa IO PSH dogovoren daljnji program rada. Ovogodišnje orijentacijsko natjecanje »Trofej Platak« bilo je ujedno i republičko orijentacijsko natjecanje, pa su tri prvoplasirane ekipa sa tog natjecanja zastupale PSH na Saveznom orijentacijskom natjecanju koje je održano na Pokljuki u Sloveniji. Ekipa PD »Zagreb matica« zauzela je treće mjesto, ekipa PD »Sljeme« peto, a ekipa PD »Vihor« deveto mjesto. PSH je proglašen za najuspješniji republički savez.

Komisija za alpinizam organizirala je dva plenuma na kojima je analizirana ekspedicija na Grönland, te su doneseni prijedlozi za daljnji ekspediciski rad PSH. Republički alpinistički logor održan je u organizaciji PD »Željezničar« na Durmitoru. Preko praznika 1. maja održan je tradicionalni skup alpinista u Paklenici u organizaciji PDS »Velebit«. Alpinistički odsjeci »Kamenjaka« i »Mosora« organizirali su alpinističku školu, a AO PD »Zagreb matica« logor na Prokletijama.

Komisija za vodiče nije u toku ove godine radila.

Komisija za dodjelu priznanja obavila je prilično obiman posao oko podjele priznanja predloženim članovima.

Komisija za povijest planinarstva održava redovno sastanke svakih 14 dana na kojima se razrađuje program proslave 100. obljetnice

planinarske organizacije u Hrvatskoj. Komisija je pripremila prijedlog programa proslave koji je nakon usvajanja Glavnog odbora PSH dostavljen svim planinarskim društvima radi davanja prijedloga i sugestija. Po primjeku primjedbi Komisija će pripremiti koначan program proslave i starati se o njegovoj realizaciji.

Komisija za markacije i transverzale vodila je brigu o republičkoj planinarskoj transverzali »Kroz planine SR Hrvatske« te o »Velebitskom planinarskom putu«. Do danas je izdano 544 legitimacija »Kroz planine SR Hrvatske« i dodijeljene su 22 značke. Izdano je 559 legitimacija VPP-a i dodijeljena 191 značka. Komisija je u skladu sa svojim mogućnostima u toku godine otklanjala nedostatke na markacijama na trasi VPP-a te snabdijevala kontrolne točke sa žigovima koji su nestajali.

Komisija za zaštitu prirode pripremila je program svoga djelovanja, te koordinirala rad sa drugim organizacijama i institucijama koje rade na tom području.

Komisija za međunarodne veze nije u toku godine imala nekih značajnih akcija. Kao predstavnik PSJ prisustvovao je predsjednik PSH zasjedanju Generalne skupštine UIAA koja je održana u Zakopanima, a tajnik PSH sastanku predstavnika balkanskih zemalja u vezi s organizacijom Balkanijade u alpinizmu i orientaciji.

Međudruštveni savjet ZPP-a ulagao je u zagorskoj regiji velike napore na organizacijskim, stručnim te osnovnim pitanjima, tj. u organiziranju planinarskih pohoda i tura. Napose se mora spomenuti Slet planinara Hrvatskog zagorja na Strahinjčici u organizaciji PD »Strahinjčica« iz Krapine; zatim elektrifikaciju planinarskih objekata na Grebenogradu, adaptaciju i popravak kuća na Strahinjčici, Ravnoj gori, Kalniku i Grebenogradu; velike planinarske ture planinara Varaždina, Ivance, Novog Marofa, Križevaca i Pregrade; akcije na markiraju ZPP-a. Registriranih obilazaka ZPP-a prema još nepotpunim podacima ima 23 od čega je 6 planinara iz Ivance. Isto tako ima nekoliko obilazaka Hrvatske transverzale. U zadnje vrijeme se osjeća pomalo življji interes za ZPP i zagorske planine. Savjetovanja odbora ZPP-a su u potpunosti uspjela. Na sjednicama su rješavani problemi od zajedničkih interesa. Održana su četiri savjetovanja. Glavne teme savjetovanja bile su Slet planinara Hrvatskog zagorja, oživljavanje rada u pojedinim društvima, izmjenama pravilnika o prelaznom peharu, putevi, markacije i drugi tekući problemi. Na sastanke su se odazivala gotovo sva planinarska društva zagorske regije kao i PD »Japetić« iz Samobora te PD »Sljeme«, »Zagreb matica« i »Zanatlija« iz Zagreba. Tajnost ZPP-a stoji finansijski dobro, a administracija je uvijek ažurna i uredna.

Planinarski odbor Slavonije, vodeći brigu o unapredavanju planinarstva na svom podru-

čju, povezuje rad deset planinarskih društava i to: »Jankovac« i »Zanatlija« iz Osijeka, »Krndija« iz Našice, »Orahovica« iz Orahovice, »Dilj« iz Sl. Broda, »Sokolovac« iz Sl. Požege, »Strmac« iz Nove Gradiške, »Psunj« iz Pakraca, »Petrov vrh« iz Daruvara i »Papuk« iz Virovitice s oko 2000 organiziranih članova.

Radi koordinacije rada Upravni odbor — predsjednik prof. Antun Petković, tajnik Josip Keča, blagajnik Vilko Simunović i članovi Ivo Slaviček, Marijan Jazetić, ing. Ladislav Molnar, Mato Mitrović, Drago Švedl, Đorđe Žutinić, Duro Markuš, Ilija Maretić, Ivan Skrt, Zarko Bačkić, Miro Matović i Franjo Mavrović — izabran na skupštini delegata svih društava, održao je u svom dvogodišnjem mandatu 6 sjednica i sastanaka. Sjednice odnosno sastanci su se održavali u planinarskim domovima (Velika, Jankovac, Petrov vrh — Daruvar, Omanovac-Psunj) ili prigodom sleta, a na njima se raspravljalo o zajedničkim akcijama, o markiraju planinarskih staza i Slavonskog planinarskog puta, o evidenciji posjetilaca puta, o uskladivanju kalendara priredbi i natjecanja, o zaštiti prirode, o planinarskoj propagandi i štampi i drugo.

Sekretarijat (predsjednik, tajnik i blagajnik), kojem je od godine 1967. sjedište u Sl. Požegi pri planinarskom društvu »Sokolovac«, vršio je tekuće poslove između sastanaka Upravnog odbora.

U protekloj godini održan je slet planinara Slavonije dne 27. VII 1971. g. na Jankovcu u organizaciji PD »Jankovac« iz Osijeka. Sletovi koji se održavaju svake godine predstavljali su susret članova i omladine. Bili su uglavnom dobro posjećeni, a najzanimljiviji dio za omladinu bila su orientacijska natjecanja u sklopu ostalih zabavnih manifestacija — logarska vatra, prikazivanje filmova, izložbe i sl.

Mnogo pažnje na svim sastancima posvećeno je rasporedu markacija i evidenciji oko održavanja Slavonskog planinarskog puta koji vodi vrhovima Krndije, Papuka i Psunja. Izraženi su novi dnevnični puta s popisom točaka gdje se nalaze žigovi i sa skicama puta, a izrađene su i nove značke.

Prigodom IX Sleta slavonskih planinara u Velikoj proslavilo je PD »Sokolovac« iz Sl. Požege 70-godišnjicu svoga postojanja izdavši tom prigodom štampani historijat svoga društva, što je također učinio i PD »Psunj« iz Pakraca kao domaćin VII Sleta planinara Slavonije.

Skijaške sekcije planinarskih društava Požega, Osijek, Našice, Orahovica i Virovitica održavale su seniorska i omladinska natjecanja i vježbe na Jankovcu i zajednički održavale stazu, a Gorska služba spasavanja, osnovana u okviru PD »Sokolovac« u Sl. Požegi, pod vodstvom dr. Tomislava Sableka povezuje slavonske planinare s ovom službom planinara u Zagrebu i Sloveniji.

Planinarski odbor Dalmacije je na svom sastanku održanom 11. XII 1970. g. u domu »Prof. U. Girometta« na Mosoru zaključio da će se angažirati na organiziranju zajedničkog izleta na Prominu u svibnju, na zajedničkom posjetu Sleta planinara Jugoslavije na Kopaoniku i na nastupu planinara na Dalmatinskim sportskim igrama u Makarskoj. Na sastanku u Splitu 6. III 1971. g. plan je proširen slijedećim zadacima: zajednički izlet na Visočicu u Velebitu u VI mjesecu, organiziranje Dana planinara u X mjesecu i zajednički izlet na Kamešnicu. Kod dogovora vodilo se računa o uklapanju ovih akcija u kalendar izleta pojedinih društava. To je omogućilo da su izvedene ove akcije: zajednički izlet na Prominu (domaćin PD »Promina« u Drnišu, autobus je osiguralo Općinsko sindikalno vijeće Split), na Visočicu u srednjem Velebitu (autobus je osigurao PK »Split«) i na Kamešnicu (autobus osiguralo PD »Mosor«).

Dan planinara Splita održan je 21. X 1971. g. na Malačkoj. Tom prigodom organizirano

je orientacijsko natjecanje (prvo mjesto osvojili su izviđači iz Kaštel Sućurca, a drugo PK »Split«). Domaćin je bio PK »Split«, PD »Marijan« nije sudjelovao u ovim akcijama, ali je značajna njegova akcija kao domaćina XI Sleta planinara PTT Hrvatske.

Sudjelovanje u Dalmatinskim sportskim igrama nije bilo onako kako su to planinari zamišljali, jer SFK Splita nije pokazao razumijevanje za planinare i odbio je njihovo sudjelovanje. Kako je međutim SFK Zadra prijavio u akciji i svoje planinare, u posljednji čas je pristao i SFK Split da splitski planinari sudjeluju s 10 članova na smotri. Tom prilikom održan je i izlet na vrh Biokova.

U proteklom periodu svako društvo bilo je pretežno angažirano na realiziranju vlastitih planova.

Općinski planinarski savez Rijeke razvio je u 1971. godini vrlo živu aktivnost. Budući da o njemu u NP do sada još nije bilo govora, posvećen mu je posebni prikaz.

Općinski planinarski savez Rijeka

Riječko-opatijska društva, osnivači OPS-a, osnivala su taj forum sa ciljem da putem njega uskladiju svoje interese, da se dogovaraju i zaključuju o svim bitnim pitanjima rada i razvoja planinarstva, te da putem OPS-a obavljaju zajednički mnoge zahvate i akcije koje bi u okviru pojedinog društva bile teško ostvarljive, ili neracionalne. Osim udruženih poslova u OPS-u, društva su putem OPS-a pojedine aktivnosti i akcije dogovorno povjerila jedna drugima. Ovakvo udružena, društva postižu sve veće i bolje rezultate, međusobno se ispolaužu te otvaraju prostor za djelovanje i izvan svoje sredine tj. moguću da se planinaranjem bavi sve veći broj građana. Udržavanje snaga i sredstava ni najmanje ne dovodi u pitanje punu samostalnost i inicijativu uprave društva. Baš naprotiv, oslobođaju se često neotkrivene mogućnosti i sposobnosti ljudi. Prema tome, OPS nije neki »viši« forum, već tribina za dogovor i snaga za zajedničke akcije. Zaključci OPS-a u stvari su zajednički zaključci društava koji bivaju poštivani i realizirani. OPS se tako postavlja i u odnosu na Planinarski savez Hrvatske, sportske forme, društveno-političke zajednice i forme i ostale organizacije. Ovakova praksa do sada je potvrđena kao dobra, unatoč još uvijek prisutnim ali bezačajnim promašajima.

Izvještajem su obuhvaćene samo zajedničke aktivnosti u 1971. godini, a od akcija društava navedene su samo najznačajnije. Udrženi poslovi u OPS-u jesu: brig o kadrovima, stanica GSS-a, stanica vodiča, brig o objektima, Riječka transverzala, zaštita prirode i veće međudruštvene akcije.

Udrženi poslovi i aktivnosti pri pojedinim društvima jesu:

1. alpinisti svih društava pri PD »Kamenjak«;
2. speleolozi svih društava pri PD »Platak«;
3. izdavačka djelatnost i štampa pri PD »Kamenjak«;
4. predavanja i društvene večeri pri PD »Učka«;

5. planinarska škola za mlade pri PD »Tuhobić« i 6. zabave pri PD »Opatija« i »Kamenjak«.

PD »Torpedo« iako nije direktni nosilac nekih poslova, vrlo je aktivno u učeštu i ispolomi u gotovo svim udruženim aktivnostima.

Kadrovi. Organizirana je alpinistička škola za početnike koju je uspješno završilo 12 polaznika. Škola nastavlja radom kako za nove klase početnika tako i za napredne. OPS je zaključio da škola bude trajna.

Škola za speleologe nije dala očekivani rezultat. Prekinuta je radi neozbiljnosti vodstva. U programu je da se ponovno aktivira. Pohadala su je 23 polaznika.

Organizirana je škola vodiča; prva klasa od 17 vodiča završila je u siječnju 1972. g. Za već u praksi iskušane vodiče organiziran je seminar, kako bi i oni (njih 14) mogli pristupiti ispitima.

Obuka pripadnika GSS-a nije bila zadovoljavajuća. U pripremi je, zajednički sa PSH, organizacija zimskog tečaja. Vježbe i tečajevi koje održavaju Stanica GSS poboljšavaju spremnost pripadnika, a naročito pripravnika, no to je još uvijek premalo s obzirom na brojno stanje pripadnika Stanice, a i područje koje treba pokriti.

U ovom periodu nismo uspjeli osporobiti pripadnike »Gorske straže« u sastavu službe za zaštitu prirode. Zakonski propisi iz ove oblasti nisu dorečeni, a niti je definirana uloga planinarske organizacije, što je svakako veliki propust. Ostale kadrove planinarske organizacije za sada nismo uspjeli obuhvatiti sistematskim školovanjem.

Stanica GSS broj 42 pripadnika, od čega 5 spasaoca, dok su ostali pripravnici. Stanica je uključila u svoj sastav određeni broj speleologa i skijaša. Stanica koristi dio prostorija Gradske vatrogasnog jedinice, gdje je pohranjena oprema i gdje je zborno mjesto u slučaju akcije. Oprema Stanice nije dostatna. Pripadnici su tokom godine imali dvije intervencije na poziv, a čitiri samoini-

cijativne. Članovi GSS-a izvršili su osiguranje omladinskog orientacijskog natjecanja »Tuhobić« na Učki, te orientacijskog natjecanja »Torpedo« na Lisini. Svake nedjelje i praznici pripadnici ove službe dežuraju na izletištima odnosno skijalištima Rijeke. Sudjelovali su i podnijeli glavni teret na vježbi spasavanja u »ratnim« uvjetima održanoj povodom 30-godišnjice ustanka.

Stanica vodiča. Završetkom škole vodiča i održavanju ispitom oformiti će se Stanica vodiča. Naime, sa svega dva službena vodiča PSH bilo je nemoguće oformiti Stanicu i unatoč činjenici što u Rijeci postoji više od 50 rutiniranih, no još uvijek nevjereničarim vodiča.

Objekti. Naša društva upravljaju sa 6 domova čija problematika i suviše okupira uprave društava. Svi domovi osim doma na Platku nerentabilni su, a i dom na Platku bi bio nerentabilan, kad bi iz svojeg dohotka, a to je nužno uvesti, izdvajao sredstva za amortizaciju i održavanje. OPS je tek u posljednje vrijeme poduzeo izvjesne mjeru kako bi domovi postali u cijelosti funkcionalni, te mjeru za sprečavanje njihovog propadanja. Na prijedlog OPS-a planinarski domovi dobili su status sportskih objekata, te će kao takvi biti u buduće tretirani, što za sobom povlači i osiguranje sredstava za amortizaciju. Uvedena je stopa obračuna amortizacije i stopa za redovito održavanje. Društva, međutim, iz svojih prihoda nisu u mogućnosti i uplaćivati u navedene fondove, no pojavit će se s adekvatnim zahtjevom pred sportskim i društveno-političkim zajednicama. Smatramo da je, uz bolje gospodarenje, obračun i uplata u fondove jedini način kako bi se zaustavilo daljnje propadanje domova. Za sanaciju domova na Platku i Snježniku PSH je odobrio novčani zajam, a SFK Rijeka preuzeo je obavezu otplate anuiteta. SFK Opatija ozbiljno pomaže održavanje domova na Učki. Komisija OPS za objekte imat će i u buduće jednu od težih zadataka.

Markirani planinarski putevi također su naši objekti. Oni se dobro održavaju, unatoč čestom uništavanju i oštećivanju. Na riječko-opatičkom planinskom području imamo 65 dobro obilježenih pravaca od ishodišta do cilja. Društva su putem OPS-a podijelili područja tako, da svako društvo održava svoj dio. Posebnim tečajem osposobljeno je 26 osoba za trasiranje, markaciju i održavanje planinarskih puteva. Ostale objekte, kao npr. vježbališta za alpiniste i speleologe, nismo uspjeli uređiti iako postoje prirodne mogućnosti za to.

Riječka transverzala. Planinarski put koji vodi od Lovrana do Crikvenice i obratno, preko svih značajnih planina riječkog područja, još uvijek nije dovoljno afirmiran. Poseban problem je nestajanje materijala na kontrolnim mjestima. Smatramo da je broj od 321 obilaznika preskroman s obzirom na atraktivnost puta.

Zaštita prirode. Komisija OPS-a i društva polučila su na tom poslu tek početne rezultate. Zasada su registrirane pojave zagadivanja i uništavanja prirode i objekata u njoj. Smatramo da je tu materiju potrebno propisima jasnije regulirati, te pri općinama uvesti ili poboljšati rad inspekcijske koje će u planinarskoj organizaciji imati najboljeg saradnika. Naša Komisija priprema određene prijedloge koje će podnijeti nadležnim organima.

Vježbe međudruštvene akcije. OPS je organizirao niz akcija, pohoda i ekspedicija. Od najvažnijih spomenut ćemo slijedeće:

1. Održana je vježba spasavanja u »ratnim« uvjetima. Vježbu su obuhvaćene sve strukture planinarske organizacije, tj. pripadnici GSS-a, planinarski vodiči, alpinisti, speleolozi, skijaši, pripadnici zaštite prirode, pripadnici sekcijske za markacije, te ostali planinari iz svih naših društava. Tom vježnom prikazana je spremnost, a i sposobljenost planinara ne samo kao sportaša, već i kao ozbiljnog faktora u općenarodnoj obrani. Vježba je koncepcijski, a i organizacijski potpuno uspjela, unatoč tome što je izvedena u okolnostima oteža-

nima iznenadnim nevremenom. Ocjene posmatrača, naročito onih najkompetentnijih, vrlo su dobre.

2. Organizirana je i uspješno provedena ekspedicija na Ararat (1970. g.). Osim na Ararat, članovi ekspedicije popeli su se još na dva četiritisućnjaka u Turskoj. Svi članovi izvršili su zadatku u cijelosti. Ovo je bila prva ekspedicija iz Hrvatske koja je učinila taj pothvat, vrijedan spomena i registracije.

Organiziran je i niz drugih međudruštvenih akcija i pohoda, natjecanja i susreta.

3. Osnovan je ekspedicijski fond, čime se uz ostalo, omogućuju daljnji pohodi šireg značaja.

Ostale aktivnosti društava. Društva su tokom godine, bilo sama, bilo zajednički, polučila vrijedne rezultate od kojih navodimo slijedeće:

1. Održana su orientacijska i druga natjecanja: »Trofej Platak«, »Trofej Torpedo«, »Trofej Tuhobić« i »Lipa pamti« sa ukupno 1352 sudionika. Za »Nagradu planinare« natječe se 147 planinara. Održana su 4 lokalna ski-natjecanja.

2. Organizirani su usponi i pohodi na Tatre, Karpate, Dolomite, Mont Blanc, Apenine, Pirineje, Prokletije, Durmitor, Julijske Alpe, Karavne, Velbit, Dinaru te naše riječko gorje. Uspješno su provedeni izleti za mnoge škole i radne kolektive.

3. Alpinisti su izvršili velik broj penjačkih uspona i pohoda. Logorovali su u Paklenici i Vratima i ispenjali su mnoge smjerove u našem i stranom gorju, od kojih se ističu dva prvenstvena uspona u Velikoj Paklenici i dva u istočnim Dolomitima. Usponi u Dolomitima naročito su zapaženi u inozemstvu.

3. Jedan član naše organizacije, a u sastavu međunarodne ekspedicije, prvi je planinar iz Hrvatske koji se popeo na jedan vrh u Himalajama.

Na Kilimandžaro se popeo jedan naš član. To je ponovljeni uspjeh nakon Prve jugoslavenske ekspedicije na Kilimandžaro organizirane po riječkom društvu »Platak« 1958. godine.

Veseli nas činjenica, da se u redovima alpinista nalazi veći broj mladih koji se vrlo aktivno uključuju u društveni rad uopće.

4. Aktivnost speleologa nije bila naročita, uglavnom radi lošeg vodstva, no u zadnje vrijeme aktivnost oživljava. Oni su vrlo aktivni u ostalim društvenim akcijama. Novi pročelnik sa svojim suradnicima već polučuje određene rezultate.

5. Propaganda planinarstva naročito je intenzivna pisanim riječju, predavanjima, zabavama, društvenim večerima i sl. U Rijeci redovito svakog tromjesečja izlazi Planinarski list. U Štampi je objavljeno 59 stručnih i popularnih napis, putem radija objavljeno je 18 emisija, televizija je emitirala jednu emisiju, održano je 41 predavanje uz dijaprojekcije, te još 17 predavanja u školama i radnim kolektivima. Dnevnik Novi list otvorio je stalnu planinarsku rubriku. I ostala štampa daje nam dovoljno prostora. Održano je više društvenih večeri i dvije zabave.

6. Društva su organizirala veliki broj skijaških priredbi, pet skijaških tečajeva za početnike i napredne svih uzrasta.

7. Društva su organizirala dvije škole za planinare u kojima polaznici dobivaju osnovna znanja. Školu je završilo 180 mlađih i 25 starijih omladića.

8. Veliku su aktivnost uspostavila društva i izvan svoje sredine u organiziranju akcija i suradnji sa školama i kolektivima. U najnovije vrijeme počinju djelovati i u mjesnim zajednicama.

Te aktivnosti su raznolike, a imaju cilj stvarati nove aktive i nova društva i, konačno, pomoći naporima ostalih faktora u brizi za rekreaciju čovjeka.

U ovom izvještaju prikazan je u glavnim crtama rad planinarske organizacije naše regije. Zanemarili smo naše propuste i neuspjehe, unatoč tome što ih bijaše podosta. Njih smo analizirali i utvrdili i nastojati ćemo ih čim prije otkloniti.

Vijesti

KLEK PROGLAŠEN PRIRODNIM REZERVATOM

Na prijedlog Republičkog zavoda za zaštitu prirode proglašila je Skupština općine Ogulin prošle godine planinu Klek prirodnim rezervatom. Rezervat obuhvaća 850 hektara zemljišta. To je učinjeno kako bi se zaštitilo bogatstvo ljepota toga prirodnog botaničkog vrta. Klek, jedan od najpoznatijih vrhova u Hrvatskoj, jedinstveno je nalažište posebno zanimljivih vrsta flore i faune. Planinari s osobitim zadovoljstvom primaju ovu odluku jer je time zadovoljeno njihovim davnim naštojanjima koja traju više od stotinu godina. Botaničari Josip Sloser i Ljudevit Vučotović, članovi utemeljitelji Hrvatskog planinarskog društva, otkrili su javnosti ljepote ove planine po prvi put nakon svog velikog istraživačkog putovanja 1852. godine. Nakon njih osobito je zavolio Klek prvi predsjednik Jugoslavenske akademije Josip Torbar, koji je 1865. u časopisu Književnik objavio prvi planinarski putopis na Klek na hrvatskom jeziku. Ta je planina 1874. bila povod sastanka austrijskog planinara Johanna Frischauera i našeg planinara Bude Budisavljevića, koji je imao za poslijecu osnivanje HPD-a. Ogulinskoj skupštini treba odati priznanje, jer se uspjela oduprijeti struji današnjih privrednih nastojanja, koja ne poznavaju granice kad se radi o ekonomskom dobitku i prijetje uništenjem posljednjim prirodnim ljepotama u našoj zemlji.

Dr. Z. Poljak

PROSLAVA 50 GODINA IAMES-a

Na poziv slovačke alpinističke organizacije sudjelovala su od 12. do 14. srpnja u ime naše planinarske organizacije na proslavi 50 godina postojanja IAMES-a dva naša planinara iz Makedonije: Zarko Gostović i Milan Szántó. Prenosimo najzanimljivije dijelove njihovog izvještaja s ove manifestacije.

Na željezničkoj stanici Tatranska Lomnica dočekali su ih organizatori i uputili na autobus koji ih je prebacio na mjesto proslave u Kežmarsku hatu. IAMES je naziv slovačke alpinističke organizacije koji je sastavljen iz početnih slova riječi uzetih za motto: I — idealizam — A — alpinizam, M — moral, E — entuzijazam i S — solidarnost. Ova organizacija osnovana je 1921. Osnivači su joj bili Mikulaš Mlinarčík (jedini još živući), Gusta Nedobri i Fero Lipták. Ta masovna organizacija ima u svojim redovima registrirano više od 4000 »horolezaca« (alpinista). Njezini članovi bilježe mnoge zapažene uspjehe, među posljednjima uspon na Nanga Parbat u Himalajima.

Na proslavi bili su prisutni predstavnici iz gotovo svih evropskih zemalja. Organizacija je bila besprijekorna. Delegati su imali na raspolažanje dovoljno vremena za planinarenje. Naši su predstavnici izveli uspone na Jagnjeći štit, Kozji štit i Belanske Tatre. Među usponima bilo ih je i V stupnja težine. Svaka delegacija dobila je na raspolaženje vodiča, bolje rečeno patrona, koji je svojim štićenicima bio uvijek na raspolažanju, naročito prilikom izbora stijene.

Posljednjeg dana delegati su prebačeni autobusima na Štrbsko Pleso (Jezero) gdje je bila završna svečanost i akademija. Naši delegati bili su smješteni u hotelu FIS, koji je bio sagradjen za svjetsko prvenstvo u skijanju i zimskim sportovima.

PLANINARSKO SIJELO NA LISCU

Narodna je pjesma »Oj, jesenske duge noći...« bez sumnje vrlo lijepo ispoljila raspoloženje, da se sijelima i prelima ispune duge jesenje i zimske večeri.

Jednog prohladnog decembarskog jutra pošli smo Mića i ja na jedno planinarsko sijelo.

Ideja o održavanju zajedničkih planinarskih sijela, pokrenuta je od planinara okupljenih u PD »Tajan« u Zenici, a prihvatali su to i ostali planinari iz PD »Željezara« i »Tvrtkovac« iz Zenice.

U planinarsku kuću na Liscu organizatori su došli već dan ranije da uredi prostorije za sijelo. Preko cijele sale u visini lustera bile su objesene grančice jelke, a na čistim bijelim zavjesama visjeli su zeleni dugački listovi paprati i veliki suhi listovi platana. Na numerisanim stolovima bili su postavljeni ukusno izrađeni željezni svećnjaci sa svjećama.

Tokom cijelog dana pa i kasno u noć dolazile su grupe planinara. Inače dovoljno udobna i lijepa kuća, sa prostranom prostorijom za dnevnog boravak, postala je tijesna, jer se skupilo ništa manje nego 140 planinara. Osim domaćih planinara bilo je nekoliko iz Prijedora, nas dvojica iz Sarajeva i oveća grupa iz Visokog. Odavzi Visočana u većem broju je razumljiv, jer Zeničani i Visočaci održavaju već dulji niz godina vrlo prisne međudruštvene odnose.

Da bi organizatori što bolje zabavili svoje goste priredili su vrlo srađan i uspješni program. U 18 sati sijelo je otvorio kracim pozdravnim govorom predsjednik PD »Tajan« Miro Ceranić, a zatim je Vice Rondaš, voditelj zabavnog programa, najavio redoslijed programa. Kao prva tačka održan je »šou tate Kreha«, koji je uz prigodnu i tihu muziku sa puno šale i doskočića podijelio maske i karnevalske šešire izradene u vlastitoj režiji. Druga tačka su bile projekcije u koloru. Mladi član društva Vuko prikazao je nekoliko dijapočita sa podizanja spomenika na grobovima stradalih alpinista Ilijе Dilbera i Milorada Stjepanovića, sahranjene prije godinu dana na Pretru, a zatim su slijedili dijapočitvi sa ostalih planina. Za treću tačku voditelj je najavio natječaj pjevača planinara. Da bi se natječaj obavio po svim propisima izabran je Žiri u koji su ušli Andelka Pravdić, Mićo Debeljak i Pero Kovacević. Posjetiocima svakoga stola morali su izabrati po jednoga pjevača koji je mogao otpjevati po svom izboru jednu zabavnu ili narodnu pjesmu. Na kraju Žiri je proglašio pobednika.

Pošlije ovih tačaka orkestar »Zelena grančica« nastavio je zabavljati goste svirajući od kola do najmodernijih plesova. Između plesnih tačaka vrlo vješto su ubaćene pjesme, tako da su bili zadovoljni ukusi i mlađi i stariji.

A sada par riječi o onome što me je ponukalo da napišem o ovome sijelu. Neko će možda reći: »Pa šta, i druga društva održavaju sijela, pa se o tome ne piše!« Ili: »I druga sijela su uspjela, a ne hvale se«, itd. Ali ipak ima nešto što odudara od ostalih sijela, a to je, po mom mišljenju, vrlo uspješno program na sijelu, koji je u prvom redu bio organizovan da okupi stare planinare i da im na taj način oda priznanje. Drugo, dekoracija je vrlo ugodno djelovala, a ipak ništa nije bilo nametljivo i pretjerano. Da bi se ovo moglo ostvariti bilo je potrebno uložiti dosta truda i vremena, a istovremeno imati smisla za dekor. Potrebno je bilo na vrijeme nabratiti zelenu paprat, isprešati suhe listove platana, izraditi za svaki stol svećnjake, kao i za zabavu karnevalske šešire i maske. Sav taj trud obavio je »tata Kreh«, koji je svoj inače dugogodišnji društveni rad poklonio planinarstvu. Međutim orkestar, sastavljen od mlađih planinara, tako je uspjelo zabavljao goste, da niko nije imao vremena da nešto drugo nametne. Ukratko: orkestar je vodio glavnu riječ na sveopće zadovoljstvo. Stoga treba izraziti priznanje organizatorima, a napose predsjedniku, »tati«, voditelju programa i vrijednom orkestru.

Ima još jedan moment koji ovom prilikom ne bi trebalo zaboraviti. Često se spominje u planinarskom pokretu stagnacija planinarstva i premalo omladine. Međutim, ovaj primer ipak demantuje navedene pretpostavke. Imamo i masovnosti i omladine, samo treba znati prići omladini i pridobiti je za društveni rad, a to su Zeničani dokazali.

Josip Bačić

SPOMENIK HRABRIMA POD LUPOGLAVOM NA PRENJU

Nemilosrdna lavina je 14. veljače 1970. godine sa vrha Lupoglav (2.102 m) snijela i uništila tri mlađa života: Ziju Jajatovića, Iliju Dilbera i Milorada Stjepanovića.

Trojni navez neustrašivih mlađih planinara-alpinista, kako je poznato, platilo je prvo zimsko osvajanje ovog vrha najsukljiom cijenom koju čovjek može platiti — životom.

U kamenom amfiteatru Barnog dola, gdje zauvijek ostalo je mrtva tijela Ilijе Dilbera i Milorada Stjepanovića (Ziju Jajatović, po želji rodbine, sahranjen je u Sarajevu), prošlog ljeta postavljen je spomenik. Na proletenoj željeznoj konstrukciji (simbol užeta), visokoj metar i po (nalik na dvoglavi Lupoglav) postavljen je klin i karabin. U sredini željezogn masiva Lupoglava smještena je tamna mramorna ploča sa imenima i podacima dvojice tu sahranjenih alpinista. U gornjim uglovima ploče uklesan je po jedan cvijet runolista, a cijela ploča obrubljena je crnim željezom.

Ovaj lijepi spomenik, zaista, je dostojan dvojice mlađih planinarsko-alpinističkih entuzijasta, čiji se život prerano ugasio u prenjskim vrelitima.

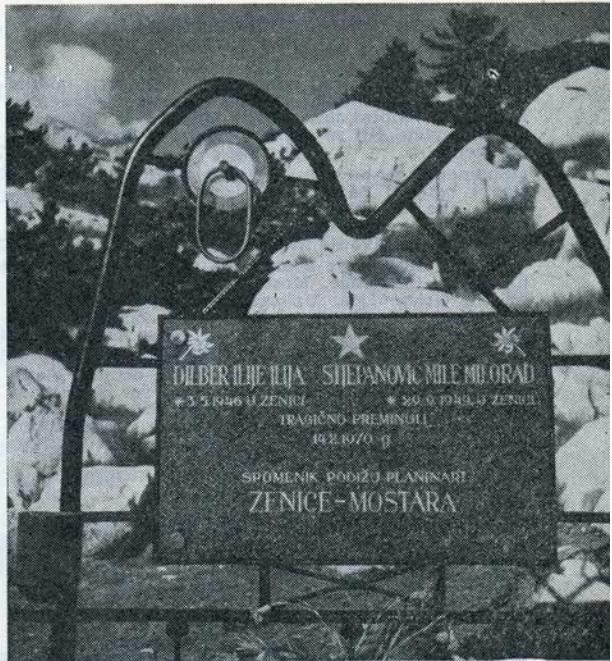
Danas podno Lupoglava, tog dalekog i osamljenog prenjskog vrha taj spomenik kazuje i podsjeća na mjesto gdje su slomljeni mlađi životi, kao otkosi sazrele pšenice, kazuje kako smo živi i mrtvi — uvijek isto ...

* * *

Spomenik je otkriven 11. jula 1971. godine, na prvu godišnjicu sahrane, uz prisutnost oko 80 planinara iz Zenice i Mostara, dok je iz Sarajeva bilo svega 5 planinara.

Spomenik su izgradili i postavili planinari Zenice i Mostara, uz materijalnu pomoć nekih radnih organizacija iz tih mjesta posebno značajan udio dala je Željezara u Zenici.

Sa posebnim zadovoljstvom treba istaknuti da su prenjske žrtve zbilje zeničke i mostarske planinare. Njihovo prijateljstvo i bratstvo došlo je

naročito do izražaja kod izgradnje i podizanja spomenika. U slijedećim godinama nastojat će se da posjet spomeniku postane tradicija sa ciljem da se prvi zimski osvajači Lupoglava i prenjske žrtve nikada ne zaborave.

Uzeir Beširović

PRENOSIMO IZ »PLANINSKOG VESTNIKA«

U prošlogodišnjoj japanskoj alpinističkoj ekspediciji sudjelovalo je i 31-godišnja alpinistica Sutsuko Vatanabe. Ona se uspjela na južni vrh Everesta visok 7985 m i na taj način postigla neospoređiv svjetski VISINSKI REKORD ZA ŽENE -alpiniste. Članovi spomenute ekspedicije su ujedno izvršili do sada 12. po redu uspon na Mont Everest.

KITZBÜHELSKE ALPE poznato su planinsko područje koje objedinjuje 18 zimsko-sportskih centara. Ovo područje raspolaže sa 34000 turističkih kreveta, 5 žičara sa kabinama, 51 žičarom sa sjedalicama i 44 vučnice.

Tijekom prošle godine održan je na području Pik Lenjina (SSSR) veliki ALPINISTIČKI ZBOR kojem je prisustvovalo oko 200 alpinista. Većina od njih popela se raznim smjerovima na vrh Lenin visok 7134 metara. Među njima su bili alpinisti iz DR Njemačke, Poljske i Bugarske. Prema statistici na ovaj vrh se dosada popelo 1112 alpinista u razdoblju od 1928. godine kad je prvi puta osvojen pa do spomenutog zbora. Sibirski alpinist V. Ljah bio je tisući koji je stigao na vrh.

Bugarski novinar Kristo Rodopski napravio je danas, u eri motorizacije, pravi podvig. On je naime PJEŠICE PREVALIO 5000 KILOMETARA koliko je udaljenost od Sofije do Moskve. Citanim putem pisao je za svoju redakciju članke o tom zaista jedinstvenom putu.

Italija ima u svojim planinskim područjima ukupno 127 BIVAKA ili planinarskih skloništa za alpiniste. Većina od njih je u vlasništvu talijanske planinarske organizacije CAI dok je desetak bivaka podigao akademski alpinistički klub CAAI.

CAS, švicarski planinarski klub raspolaže sa 7561 krevetom u 142 svoje planinarske kuće. Najveća od njih je kuća Cristalina sa 120 kreveta, a najposjećenija Monte Rosa u kojoj godišnje noći preko 7000 planinara i alpinista.

BAJKALSKO JEZERO. Iako udaljeno 10.000 kilometara od nas Bajkalsko jezero (SSSR) postaje sve atraktivniji turistički cilj. Od drevnog sibirskog grada Irkutska, nekada poznatog samo po romanu Julesa Vernea «Carev glasnik», do gorja Bajkal gdje se nalazi jezero ima svega 70 km. Bajkalsko jezero je vjerojatno najveći slatkovodni bazen na Zemlji. Jezero je dugacko 636 kilometara, široko oko 79 km a najveća dubina mu iznosi 1741 metar i sadrži više vode nego čitavi Baltik.

Jezero još uvjek nije smrreno i u njemu se dnevno registrira oko 2000 manjih potresa. Ovdje žive oko 1500 vrsta životinja i bilja. Od toga 800 živi samo ovdje i nema ih nigdje drugdje na svijetu.

Iznad jezera se između ostalih nalazi i Čerkeška gora sa koje se lijepe vidi južni dio jezera. Na goru izletnike vozi mali autobus.

HOTEL U PODNOŽJU EVERESTA. Divljina i nepristupačnost podnožja najviših gora našeg planeta sve više nestaje. Dostup ovamo nije više tako problematičan otako je nepalska vlada shvatila da se Himalajsko područje isplati prilagoditi razvoju visokogorskog turizma. Tako je između ostalog odlučeno da se na visini od 4100 metara podigne hotel i izgradi pista za slijetanje manjih aviona i helikoptera. Gradnju ovog hotela finansirat će japanski industrijalci. Imat će 12 dvokrevetnih soba i bit će opremljen uređajima za izjednačavanje pritiska i količine kisika za nesmetan duž boravak na ovoj visini. Hotel će se zvati »Everest View«.

Prev. Željko Hlebec

JOS NEKOLIKO PODATAKA O SPOMENIKU POD LUPOGLAVOM

Na prvu godišnjicu sahrane 11. VII 1971. godine podigli su planinari Zenice spomenik tragično poginulim alpinistima Iliju Dilberu i Miloradu Stjepanoviću, čiji se grobovi nalaze u Barnom dolu na Prenju.

Spomenik je po zamisli Ivana Tolića izrađen od žice i betona. Za njegovu izradu bilo je angažovano oko 20 planinara. S obzirom na težinu spomenika je prenesen u dijelovima, a sastavljen prilikom ugradivanja na Prenju.

Na dan otkrivanja spomenika sakupilo se oko 200 planinara iz Zenice, Mostara, Sarajeva i mještana iz sela Grabovčića. Uz zvuke posmrtnih marševa, odsvirane od mladih planinara iz Zenice, i posmrtnog govora, još jednom su se sa postrandanim alpinistima oprostili prisutni planinari i mještani.

Planinari iz PD »Tajan« kao i iz ostalih planinarskih društava Zenice, ovim su se odužili za preuzete obaveze. Oni su zahvalni na nesrebičnoj i izdašnoj pomoći planinarima Mostara i mještanim sela Grabovčića, koji su pomogli oko prenosa dijelova spomenika na Prenju.

Josip Bačić

XII SASTANAK PLANINARA — PTT RADNIKA HRVATSKE

Planinari-PTT radnici Hrvatske održali su u Baškom Polju od 27.-30. studenoga 1971. svoj već tradicionalni sastanak. Oko 160 članova PTT radnika iz PD »Učka«, Rijeka, »Marijan« iz Splita i »Sljeme« iz Zagreba stigli su autobusima u Baško Polje. Jedna grupa omladinaca pod vodstvom Ante Kulaša krenula je od Kaštel Starog preko Malačke na Kozjak i dalje na Mosor. Htjeli su završiti na Biokovu, ali ih je nevrijeme i jaka kiša spriječilo da posjeti i ovu značajnu točku »Hrvatske transverzale«. Dvojica planinara, Dr Sučić i Božo Andrašević, uspjeli su ipak, unatoč veoma lošeg vremena, uspeti se na najviši vrh Biokova, Sv. Juru (1762 m).

Trebalo bi razmisliti o datumu ovih sastanaka, s obzirom da je konac studenoga veoma nepogodan termin za veće skupove planinara. Na samom sastanku odlučeno je, da se anketom utvrdi mišljenje članova planinarskih društava PTT radnika Hrvatske.

U okviru sastanka održana su i natjecanja u orijentaciji i gadanju zračnom puškom. U svakoj od ovih disciplina natjecalo se po devet momčadi. Stazu za orijentaciono natjecanje postavio je Mariant Zunić. Prvo mjesto osvojila je momčad Sljeme III u sastavu: Miroslav Zunić, Dubravko Stimac i Vlado Adrinek.

U natjecanju Žena sudjelovale su dvije momčadi. Prva je bila u sastavu: Kolenić Ružica, Murković Beba i Mesarić Ružica.

U gadanju zračnom puškom prvo mjesto osvojila je momčad P. D. »Marijan« iz Splita u sastavu Milan Đekić, Ciro Kalebić i Miro Alfrević. Za najboljeg pojedinka proglašena je Sonja Ančić sa 43 boda.

U okviru ovog planinarskog sastanka održana je i svečana sjednica delegata društava koju je otvorio predsjednik PD »Marijan« iz Splita Vinko Ivica. Delegati su dali kraće izvještaje o radu svojih društava. Među tim izvještajima osobito treba istaknuti rad PD »Učka« iz Rijeke koje je dalo lijep i velik doprinos u markiranju staza, a organiziralo je i stalne tjedne sastanke svih planinara grada Rijeke bez obzira na pripadnost društva. Osim toga i izleti su mu postali veoma popularni. Milorad Topić i Milorad Graševac pozdravili su sastanak u ime svojih planinarskih društava PTT radnika »Poštar« iz Novog Sada i »Prijatelja prirode« iz Sarajeva.

Zadnjeg dana proglašeni su rezultati natjecanja i podijeljene nagrade, a nakon većere razvila se planinarska zabava u prostorijama lijepog hotela »Alem« u Baškom Polju.

I. L.

»PUTEVI PRIJATELJSTVA«

Završen je još jedan, sedmi po redu, susret planinara triju pokrajina: Furlanije, Koruške i Slovenije (vidi »Naše Planine« 1-2/71 — rubrika Vijesti). Susret je održan na graničnom prijevoju između Austrije i Italije u Nassfeldu 17. 10. 1971., a prisustvovali su mu i ugledni gosti, politički predstavnici pokrajinske vlade Koruše, zatim planinarski predstavnici Furlanije (CAI, sekcije Gorica i Udine, Mario Lonzar i dr. Soravito) Slovenije (Planinska zveza Slovenije, dr Miha Potočnik) i Koruške (Naturfreunde i Čav, ing. Josef Rautisch i dr. Kurt Dellisch).

Očekivalo se na ovom sastanku nešto više informacija o planiranoj transverzali koja se priprema već nekoliko godina, o transverzali koja će obuhvatiti po deset vrhova u svakoj od ove tri pokrajine. Znalo se već neslužbeno ime ove planinarske akcije: »Transverzala 30 vrhova«, a sada smo trebali saznati i imena tih vrhova, koji dolaze u obzir za posjetu. Na ovom sedmom susretu izvještaj o pripremama za transverzalu podnio je Karl Kuchar iz Villacha. Iz njegovog izlaganja saznali smo o izvršenim predradnjama za povezivanje 30 vrhova, saznali smo i za novi naziv transverzale, lijepi i simbolični: »Putevi prijateljstva«. Idejni skicu značke ove transverzale izradio je akademski slikar i grafičar iz Villacha Leischner. Saznali smo ovaj puta i za imena vrhova u Furlaniji, Koruškoj i Sloveniji. Uskoro će biti u Klagenfurtu (Celovac) štampana knjižica u obliku dnevnika na sva tri jezika s kraćim opisom i prostorom za žigove. Preostaje nam još da saznamo kada će »Putevi prijateljstva« biti otvoreni planinara. Akciji se pristupa oprezno i postepeno, jer bit će to transverzala vezana uz mnoge teške i naporne uspone, a osvojena značka bit će vrijedan trofej za koji će se boriti mnogi planinari i izvan područja spomenutih saveza. Vjerojatno će već 8. zajednički susret, koji organiziraju Talijani, potvrditi otvaranje ove jedinstvene i vrlo vrijedne međunarodne transverzale.

Evo i popisa vrhova koje će trebati osvojiti u ove tri pokrajine:

FURLANIJA Jof di Miesegnot

	2087 m	Reiskofel	2371 m
Montaž	2753 m	Hohe Warte	2780 m
Viš	2666 m	Hochstadel	2678 m
Kanin	2587 m	Petzek	3283 m
Creta Gauzaria	2066 m	Grossglockner	3797 m
M. Cavallo	2239 m	Sonnblick	3106 m
M. Zermula	2145 m	Ankogel	3246 m
M. Coglians	2780 m	Hafner	3076 m
Creta Forata	2463 m	Königsstuhl	2331 m
M. Peralba	2693 m	Klomnock	2326 m

KORUŠKA

Triglav	2863 m
Škrilatica	2738 m
Jalovec	2643 m
Prisojnik	2547 m
Bavški Grintavec	
	2344 m
Krn	2245 m
Grintavec	2558 m
Ojstrica	2349 m
Storžič	2132 m

SLOVENIJA

Triglav	2863 m
Škrilatica	2738 m
Jalovec	2643 m
Prisojnik	2547 m
Bavški Grintavec	
	2344 m
Krn	2245 m
Grintavec	2558 m
Ojstrica	2349 m
Storžič	2132 m

Na sedmom susretu planinara između ostalih govorio je i predstavnik Koruške dr. Dellisch o problemima vezanim za samu transverzalu, tj. o teškoćama s planinarskim kućama, a pridružio mu se iznošenjem sličnih problema i dr. Miha Potočnik, ističući da se sve više osjeća oskudica u osoblju na planinarskim kućama. S tim u vezi donijet je zaključak da se vladama triju susjednih zemalja podnese rezolucija kojom se zahtjeva neposredno zakonsko rješenje za sufinciranje pokrajina za gradnju i održavanje planinarskih kuća.

Predstavnici političkih vlasti u svojim pozdravnim govorima zašagali su se za ponovno uvađanje turističkih pasaša koji bi omogućavali alpinistima i planinarkama uspone na sve granične vrhove i prijelaze bez smetnji i pograničnih formalnosti.

Ivo OTT

KAZALO ZA XXIII (1971) GODINU

I. ČLANCI

Aleraj Borislav: Kako smo pekli kukuruz i što se poslije dogodilo	41
Arandelović Miroljub: To je Perister	59
Arh. ing. Lota: U zapadnim Julijcima	199
Baći Josip: Planinari i pas	9
Batinji Tomislav: U pohode mrtvim drugovima	26
Beširović Uzeir: Na vrhu Klekovače	38
Beširović Uzeir: Memorijalni pohod na Lupoglavlju	87
Beširović Uzeir: Naši kanjoni	131
Beširović Uzeir: U zemlji što se Bosna zove	237
Blašković prof. dr Vladimir: Historiografsko poštjenje i publicistička nekoraktnost	109
Bojanović Miloš: Vojnik-planina	203
Božić Stipe: Matternorn	50
Božić ing. Vladimir: Dvadeset godina planinarske speleologije u Hrvatskoj	68
Božić ing. Vladimir: Speleološki objekti kanjona Slapnice	213
Božić ing. Vladimir: Speleologija u Belgiji	257
Božičević ing. Srećko: Amaterska i znanstvena speleologija	166
Božičević ing. Srećko: Sedamdeset godina Vladimira Blaškovića	179
Božičević ing. Srećko: I tako nastaje legenda	216
Bruketa Franjo: Izlet na Sis	207
Ceglec Mirko: S mora, hop, u brda!	52
Cepelak Marijan: Prometejska noć	43
Dlouchy ing. Mišo: Za one koji će na Mont Blanc	251
Gafić Muhamed: Dojmovi s Matterhorna	234
Galčić Arman: Na Durmitoru	210
Grimani Ante: Spilja Vranjača	65
Hodičić Abdulah: Smetovi — duša Zenice	10
Hofer Valent: »Motorizacija i planinarstvo«	40
Horvatin Dunja: Zimski vikend na Strahinjščici	58
Jež: Ježev osrvt o našima na Araratu	61
Jež: Na vrh vrha autobusom	169
Jovanović Vlastimir: Planina mu povratila snagu	142
Kantura Zeljko: Uspon na Mont Blanc	245
Kirigin ing. Jerko: Preliminarni izvještaj Prve hrvatske alpinističke ekspedicije na Grönland	177
Korjenić Ešref: Sarajevsko turističko društvo »Prijatelj prirode«	21, 63 i 113
Korjenić Ešref: »Oj Kozaro, gusta šuma...!«	135
Kovačić Miron: Konzerva	12
Kovačić Miron: Možda prvi	212
Krunić Miodrag: Petnaest godina Slovenske transverzale	18
Lipovščak dr Ivo: Planinari i goršatci	17
Lipovščak dr Ivo: Odgovor prof. mr. Živku Radanu	107
Lipovščak dr Ivo: Odgovor dru Vladimиру Blaškoviću	111
Lipovščak dr Ivo: »Što je to grad?«	116
Lipovščak dr Ivo: Josip Ryšlavý sedamdesetgodišnjak	163
Lovrić Karmelo: Prvi susret s Ozren-planinom	93
Marković dr Mirko: Životi prožeti planinama i znanošću	81
Messner Reinhold: Odiseja na Nanga Parbatu	137
Miljković Jovan: Na Retezatu	235
Nenadović Ljubomir: Peo sam se na Vezuv	156
Oštrić Vlado: Prilozi za biografiju Marijana Dragmana	45
Oštrić Vlado: Planinarske marginalije	143, 211 i 262
Ott Ivo: Planinarske šetnje Schober-grupom	55
Ott Ivo: Spilja Rača — nekad i sada	117
Pavešić Petar: Zagradski vrh	206
Petković Antun: Na vidikovcu Slavonije	195
Polak Klara: Trenuci koji se pamte	90
Poljak dr Željko: Makedonsko planinarstvo	95
Poljak dr Željko: Srpsko planinarstvo	147
Poljak dr Željko: Zastava SR Hrvatske prvi put na Himalajama	225
Radan prof. mr. Živko: Počeci skijanja u Hrvatskoj	13
Regner Boris: Na planini Ceru	8

Regner Boris: Hrvatskim zagorjem	91
Regner Boris: Crtice, dvije s Kopaonika	197
Ribar Vladimir: »O reformi orijentacijskog sporta«	170
Ribarov Trajko: Planinarstvo u Makedoniji prije oslobodenja	103
Ribarov Trajko: Kako sam zavolio planine i postao planinar	209
Rukavina Ante: Preko najviših vrhova Velebita	33
Rukavina Ante: Priče velebitskih noći	205
Savenc Franci i suradnici: Opis i registracija prvenstvenog uspona	71
Slaviček Ivo: Dr Kamilo Firinger	85
Stanišić Velibor: Osvrni se još jednom!	3
Stanišić Velibor: Samo molim za beskrajne snježne padine	129
Stanišić Velibor: Vrijeme mira	253
Strojin Tone: Odnos čovjeka i planine — obični sport ili još nešto?	165
Safar Dragan: Alpinistička djelatnost i pravna odgovornost	159
Sehić Mehmed: Planine zapadne Bosne	182
Siljak Sonja: Želja stara dvadeset godina	36
Tomerlin Slavko: Bojinac na Velebitu	184

II. IZ LITERATURE

»Penjački usponi u Julijskim Alpama« (Dražen Jakčin)	28
Fritz Schmitt: O opasnosti u planinama (Stanko Gilić)	28
»Peti jugoslavenski speleološki kongres« (ing. Srećko Božičević)	66
»Pjesme iz planina« (dr Željko Poljak)	76
Još nešto o penjačkom vodiču po Julijskim Alpama (Stanko Gilić)	76
»Kanjon Nevidio« (dr Željko Poljak)	121
»Povijest sporta« (dr Željko Poljak)	121
»Historija fizičke kulture« (dr Željko Poljak)	121
Stanko Klinar: Karavanke (dr Željko Poljak)	168
Tone Strojin: Grada za planinarsku povijest (dr Željko Poljak)	168
Fran Kušan: Velebitski botanički vrt (dr Branimir Gušić)	256

III. IN MEMORIAM

Robert Benak (Radoslav Radošević)	86
Bogoljub Čurić	164
Ing. Ivo Gropuzzo (dr Željko Poljak)	181
Mr. ph. Milutin Safranek (dr Ivo Lipovščak)	254
Prof. Stjepan Sušnić (dr Ivo Lipovščak)	255

IV. RAZNO

Speleologija	25, 66, 117, 122, 213, 218, 257 i 260
Za alpiniste	27, 121 i 219
Orijentacijski sport	29, 78, 122, 170, 221 i 264
Prvenstveni usponi	75, 172 i 266
Vijesti	30, 80, 123, 173, 222 i 269
Rad Izvršnog odbora PSH u 1970. godini	31
IX redovna skupština PSH	119
PS Bosne i Hercegovine na djelu	79

Prilog broju 1—2: »Planinar«, zbornik u povodu 20 godina rada PD »Željezničar«
u Zagrebu (64 stranica)

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I
PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

U 11 ROBNIH KUĆA NUDI VAM

– najširi izbor robe

GODIŠTE XXIV

– non-stop radno vrijeđanje

– bogato samoposluživanje-samozber

– posebni odjeli sport opreme (šatori,
vreće za spavanje, upečatljivo i druge)

– specijalni krediti s UREDNIK ma oplate

4-24 mjeseca Dr ŽELJKO POLJAK

– besplatna dostava do poštne kutije

REDAKCIJSKI SAVJET

III do zadnje zastave na kojoj je

Prof. dr Vladimir Blašković

– 25 godišnja tradicija Dipl. ing. Srećko Božičević

Petar Lučić-Roki

Prof. dr Mihajlo Pražić

Prof. Ljerka Verić

ZAGREB 1972

Uglačke pričalnice

Uglačke pričalnice	91
Uglačke pričalnice	107
Uglačke pričalnice	110
Uglačke pričalnice	103
Uglačke pričalnice	203
Uglačke pričalnice	83
Uglačke pričalnice	205
Uglačke pričalnice	71
Uglačke pričalnice	93
Uglačke pričalnice	23
CASOSIS PLANINSKOG SAVJETA PRIMJERAKA	137
Uglačke pričalnice	137
Uglačke pričalnice	255
Srednječasni raspored učionica — raspored učionica	103
Srednječasni raspored učionica — raspored učionica	138
Srednječasni raspored učionica — raspored učionica	182
Srednječasni raspored učionica — raspored učionica	183
Priprema izlascot Poljoprivrede na Velebitu	184

III. DOKUMENTARNI

Dokumentarne pričalnice o Jugoslaviji: Alpinizam, Crnogorci i jugosloveni	28
Dokumentarne pričalnice o jugoslovenima (Stanislav Ožbolt)	28
Dokumentarne pričalnice o jugoslovenima (Vesna Štrbac i Bojan Štrbac)	84
Dokumentarne pričalnice (Ivan Štrbac)	99
Dokumentarne pričalnice (Ivan Štrbac)	119
Dokumentarne pričalnice Zeljko Poljanec	76
Dokumentarne pričalnice Zeljko Poljanec	121
Dokumentarne pričalnice (Zeljko Poljanec)	122
Dokumentarne pričalnice (Zeljko Poljanec)	123
Dokumentarne pričalnice (Zeljko Poljanec)	168
Dokumentarne pričalnice (Zeljko Poljanec)	198
Dokumentarne pričalnice (Zeljko Poljanec)	200

III. MEMORIJALNI

Memorijalni dokumenti (1945.-1991.)	96
Memorijalni dokumenti	104
Memorijalni dokumenti	181
Memorijalni dokumenti	204
Memorijalni dokumenti	268

IV. ŽEFTIKO-POTISK

Žeftikopotiski	36, 46, 117, 123, 215, 218, 257 i 265
Žeftikopotiski	37, 124 i 210
Pravilnik o žeftikopotisku	10, 170, 172, 221 i 264
Vestnik	25, 172 i 266
Žeftikopotiski	39, 40, 120, 173, 222 i 266
Žeftikopotiski	93
Žeftikopotiski	112
Žeftikopotiski	78

Poljoprivredni žeftikopotiski	1945.-1991.
Poljoprivredni žeftikopotiski	1945.-1991.
Poljoprivredni žeftikopotiski	1945.-1991.

Autori: J. J. Češić, A. Šimić

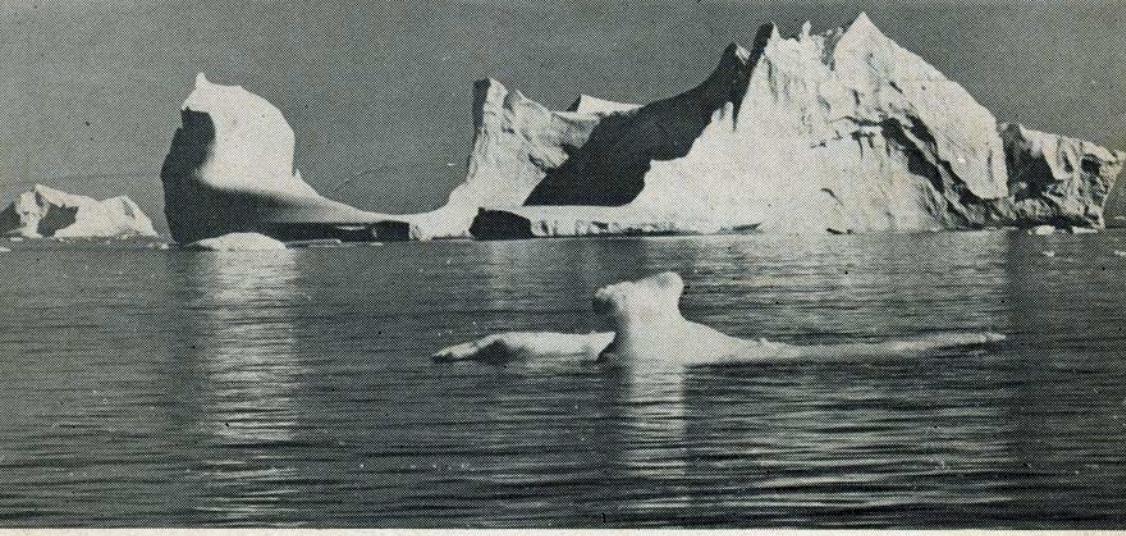
nama

Robna kuća Zagreb

U 11 ROBNIH KUĆA NUDI VAM

- najširi izbor robe**
- non-stop radno vrijeme**
- bogato samoposluživanje-samoizbor**
- posebni odjeli sport opreme (šatori,
vreće za spavanje, naprtnjače i drugo)**
- specijalni krediti s rokovima otplate
4–24 mjeseca**
- besplatna dostava u kuću
ili do zadnje željezničke stanice**
- 25 godišnja tradicija**

nama

Ledena santa uz Grenlandsku obalu
Sjeverna strana Ingolsfjaelda s Thank God leden jaka

